

Latvijas Kultūras akadēmija
Kultūras socioloģijas un menedžmenta katedra

IELU MĀKSLA KĀ PILSĒTVIDES ELEMENTS UN TĀS IZPAUSMES VEIDI
RĪGĀ

Bakalaura darbs

Autore:

Akadēmiskās bakalaura studiju programmas “Mākslas”
Kultūras socioloģijas un menedžmenta apakšprogrammas
4. kursa studente Elīna Balode
(ID Nr. 20113406)

Darba vadītāja:

Asoc. prof. Anda Laķe

Rīga
2015

SATURS

SATURS.....	2
IEVADS	3
1. PILSĒTVIDES RAKSTUROJUMS	6
1.1. Pilsētvides galveno elementu raksturojums	6
1.2. Degradēto pilsētvides teritoriju raksturojums	9
1.3. Ielu mākslas saikne ar degradētajām teritorijām	12
2. IELU MĀKSLAS FENOMENS	15
2.1. Ar ielu mākslu saistīto jēdzienu izpratne un interpretācija sociālo zinātņu teorijās	16
2.2. Ielu mākslas veidu raksturojums	18
3. RĪGAS PILSĒTVIDES RAKSTUROJUMS, KULTŪRAS UN MĀKSLAS LOMA TAJĀ.....	27
3.1. Rīgas pilsētvides raksturojums.....	28
3.2. Rīgas degradēto teritoriju raksturojums	32
3.3. Mākslas un kultūras loma Rīgas pilsētvides attīstībā.....	35
4. RĪGAS IELU MĀKSLAS IZPAUSMES VEIDU EMPĪRISKĀ IZPĒTE	38
4.1. Empīriskā pētījuma metodoloģijas un datu ieguves metožu raksturojums ..	38
4.2. Ielu mākslas izpausmes veidi Rīgā.....	39
4.3. Ielu mākslas saistība ar Rīgas pilsētvides attīstību.....	46
4.4. Ietvertais novērojums. Ielu mākslas darba eksponēšanas process	51
NOBEIGUMS	55
KOPSAVILKUMS.....	56
AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS.....	59
SUMMARY	62
PIELIKUMI.....	63
Intervijas transkripts ar anonīmu ielu mākslinieku.....	63
Rīgas apkaimju robežu karte	84
Empīriskās daļas izstrādes vadlīnijas	85

IEVADS

Viens no ielu mākslas pazīstamākajiem žanriem ir grafiti, tas ir radies ASV ap 1960. gadu. Šajā laikā ASV bija izteikta reklāmas kultūra, kas mudināja sabiedrības marginālās grupas un citus „ignorētos” ar sienu zīmējumiem un parakstiem reklamēt sevi. Sākotnēji grafiti māksla ir kalpojusi kā dažādu deviantu grupējumu teritorijas iezīmēšanas instruments

Eiropā ielu māksla izveidojās Francijā 20. gadsimta. 60./70. gadu mijā, t.s. studentu maija notikumu laikā kā sociālā protesta formas izpausme ar mākslinieciskiem līdzekļiem un drīz pēc tam izplatījās arī Vācijā, Amerikas Savienotajās Valstīs un citur pasaulē.¹

Latvijā ielu māksla ir attīstījusies vēlāk – dažus gadus pirms PSRS sabrukuma tika radīts pirmais grafiti darbs, kā pabeigšana prasīja desmit gadu. Līdz ar neatkarības atgūšanu un pieeju jauniem mākslinieciskās izpausmes palīg līdzekļiem, piemēram, krāsu aerosoliem, ielu māksla lēnām ir mainījusies un attīstījusies.

Pie ielu mākslas izmantotajām tehnikām pieskaitāmi stencili jeb trafareti, stickeri jeb uzlīmes, plakāti, grafiti, videoinstalācijas un trīsdimensionāli mākslas objekti (skulptūras, instalācijas un citi) u.c. Ielu māksla ir pieskaitāma pie tā sauktā *guerilla art* žanra, kas ir cieši saistīts ar vidi un pilsētu, kas šajā gadījumā ir mākslas darba fons un pamats. Tie nav pārvietojami, un ir eksponējami to radīšanas vietā – uz ielas, kas ir daļa no darba. Ielu mākslinieki arī bieži ceļo, lai izplatītu savus darbus arī citur pasaulē.²

Bakalaura darbā tiks pētīti ielu mākslas izpausmes veidi Rīgā. Šī tēma ir aktuāla tādēļ, ka daudz tiek diskutēts par to, vai ielu māksla skatāma kā mākslas veids vai vandālisms. Šī tēma tika aktualizēta arī *Rīga 2014* programmas ietvaros, kad ielu mākslas festivāla *Blank Canvas* organizatori veidoja paneļdiskusijas ar māksliniekiem un dažādām institūcijām, piemēram, Rīgas būvvaldi, ar mērķi noskaidrot, vai Rīgas pilsētvidē ielu mākslai ir vieta, kā arī iemeslus šādai nostājai un pieļaujamās ielu mākslas izpausmes veidus. Kā piemērs tika skatītas citas Eiropas pilsētas, kur šī problēma ir risināta, ielu māksliniekiem atvēlot kādus konkrētus pilsētas rajonus vai objektus, kur viņi var eksponēt savus darbus. Taču, pēc definīcijas, likumīgi atļauta ielu māksla ir publiskā māksla jeb *public art*, tāpēc ir jāizzina robeža starp ielu mākslu, kas ir eksponēta nelegāli un ielu

¹ Peiter, Sebastian. *Guerilla Art*. London: Laurence King Publishing, 2009. 20.lpp

² *Graffiti* Pieejams: <http://graffiti.ueuo.com/vesture.html> [skatīts 2015, 15. feb.]

mākslu, kas tiek eksponēta ar varas oficiālu atļauju.³ Šo iemeslu dēļ tēma par ielu mākslu ir aktuāla gan valstiskajām institūcijām, gan pašiem māksliniekiem, jo pagaidām nav atrasts kopsaucējs, kā risināt šo problēmu – kamēr mākslinieki zīmē, par pilsētu atbildīgās institūcijas soda un aizkrāso darbus.

Pētnieciskie jautājumi:

1. Kādi ir ielu mākslas veidi Rīgā?
2. Kā vērtēt ielu mākslu Rīgas pilsētvidē – tā sekmē vai kavē Rīgas pilsētvides attīstību?
3. Kā norisinās ielu mākslas darbu eksponēšanas process?

Bakalaura darba mērķis ir raksturot ielu mākslas izpausmes veidus Rīgas pilsētā un novērtēt ielu mākslas saikni ar pilsētvides attīstību.

Bakalaura darba uzdevumi:

1. Iepazīties un analizēt pilsētvides jēdziena izpratni sociālo zinātņu teorijās;
2. Izpētīt Rīgas pilsētvides būtiskākos raksturojumus un mākslas vietu Rīgā;
3. Izpētīt, kādi ir pazīstamākie un plašāk izplatītie ielu mākslas veidi un to, kā tie tiek eksponēti Rīgā;
4. Novērtēt dažādo ielu mākslas izpausmes veidu saikni ar Rīgas pilsētvides attīstību.

Darba teorētiskajā pamatojumā tiks skatīta sasisto logu teorija un tās saikne ar vandālismu tajā skaitā arī ielu mākslu. Vandālisms ir nepiedodama īpašuma iznīcināšana, un tas rada negatīvas sekas saistībā ar šo īpašumu. Kriminoloģijas pārstāvji ir novērojuši, ka vandālisms rada tā saucamo „sniega pikas efektu” – radot vēl vairāk negativitāti tā apkārtnē. Doktors Džeims Vilsons un Doktors Džordžs Kellins ir pētījuši „nekārtības” efektus. Šajā gadījumā, viens izsists logs urbānā vidē rada lielāku iespēju, ka parādīsies jauni izsisti logi, jauni grafiti un palielināsies noziegumu skaits. Pētnieki norāda, ka starp vandālismu, ielu vardarbību un noteiktas sabiedrības degradāciju ir tieša saikne. Viņu teorija, kas tiek dēvēta par „Sasisto logu teoriju”, pirmo reizi tika publicēta 1982. gadā un izsaka viedokli, ka noziedzība ir neizbēgams nekārtības rezultāts, un, ja šī nolaidība un nekārtība eksistē, kādā noteiktā vidē kā neremontētas mājas, ielas vai bezjēdzīgs grafiti,

---

³ *What is Street Art? Vandalism, graffiti or public art – Part I.* Pieejams: <http://artradarjournal.com/2010/01/21/what-is-street-art-vandalism-graffiti-or-public-art-part-i/> [skatīts 2015, 24. mar.]

cilvēki ejot garām domās, ka šī vieta visiem ir vienaldzīga, tādā veidā saprotot, ka viņi paši šeit var postīt un demolēt.⁴

Darba empīriskās daļas izstrādei tiks izmantota kvalitatīvā metodoloģija, kā metodi pielietojot dziļās ekspertu intervijas un ietvertu novērojumu. Kvalitatīvā metodoloģija tiks izmantota tāpēc, ka ar dziļo interviju palīdzību būs iespējams detalizētāk izprast ielu mākslas un arhitektes viedokli un subjektīvo pieredzi attiecībā pret ielu mākslu, kas ļaus iegūt vispusīgāku izpratni pētāmo tēmu. Ietvertais novērojums palīdzēs izprast un novērtēt, kā norisinās ielu mākslas darbu eksponēšana pilsētvidē.

Pirmajā nodaļā – **Pilsētvides raksturojums** – tiks raksturota jēdziena „pilsētvide” izpratne un pētniecība mūsdienu sociālo zinātņu teorijās. Īpaša uzmanība tiks pievērsta teorijām par degradētajām pilsētvides teritorijām un ielu mākslas saikni ar tām.

Otrajā nodaļā – **Ielu mākslas fenomens, tā raksturojums un izpausmes veidi pilsētvidē** – tiks skaidrota atšķirība starp ielu mākslu, grafiti un publisko mākslu. Tiks aprakstīti plašāk zināmie ielu mākslas veidi, kopīgie un atšķirīgie šo mākslas virzienu elementi, definējot arī to, kādi mākslas veidi bakalaura darbā tiks definēti kā „ielu māksla”.

Trešajā nodaļā – **Rīgas pilsētvides raksturojums un mākslas vieta tajā** – tiks raksturota Rīgas pilsētvide, tās attīstība un būtiskākie raksturojumi mūsdienās, kā arī apskatītas Rīgas pilsētvides degradētās teritorijas un skatīta mākslas loma Rīgas pilsētvidē un tās attīstībā.

Ceturtajā nodaļā – **Ielu mākslas izpausmes veidi Rīgā** – empīriskajā daļā, tiks atspoguļots un analizēts ekspertu (ielu mākslinieku un profesionāla arhitekta) viedoklis par šo tēmu.

Noslēgumā tiks secināts, kādas ir raksturīgākās pilsētvides pazīmes. Tiks izprasti ielu mākslas veidi, to izpausmes un saistība ar degradētajām pilsētvides teritorijām, kā arī izdarīti secinājumi par Rīgas pilsētvidei raksturīgajām pazīmēm un degradētajām teritorijām Rīgas pilsētvidē. Balstoties uz ekspertu intervijām, tiks raksturota un novērtēta ielu mākslas loma Rīgas pilsētvidē, kā arī tiks analizēti ielu mākslas izpausmes veidi, to būtība un nākotne Rīgas pilsētvidē.

---

⁴ *What is Street Art? Vandalism, graffiti or public art – Part I.* Pieejams: <http://artradarjournal.com/2010/01/21/what-is-street-art-vandalism-graffiti-or-public-art-part-i/> [skatīts 2015, 24. mar.]

1. PILSĒTVIDES RAKSTUROJUMS

Pilsētvide ir visaptverošs jēdziens, kā nozīme ir saistīta ar pilsētu, tās vēsturi, attīstību, infrastruktūru, apbūvi un galvenokārt sabiedrību. Arī māksla un kultūra ir neatņemama pilsētvides sastāvdaļa gan pilsētas vizuālajam tēlam, gan arī no ekonomiskā viedokļa, kā arī māksla ietekmē pilsētas iedzīvotāju dzīves kvalitāti. Māksla palīdz pilsētas attīstībai, stimulē pilsētas ekonomiku, uzlabo degradēto pilsētvides teritoriju vizuālo tēlu un izceļ pilsētas dabisko vidi. Māksla ir daļa no sociālās struktūras, kas palīdz definēt vietējo pilsētas kopienu – vēsturiski, mūsdienās un nākotnē. Mākslas viena no galvenajām funkcijām ir saliedēt pilsētas iedzīvotāju kopienu. Mūsdienās urbānā vide nav iedomājama arī bez nelegālām mākslas izpausmēm jeb ielu mākslas. Ielu māksla ir jāvērtē noteiktās pilsētvides kontekstā. Tāpēc šajā nodaļā tiks apskatīts visaptverošs pilsētvides jēdziens, lai tālākajā bakalaura izstrādes procesā, būtu izprotama ielu mākslas loma pilsētvidē.

20. gadsimta pirmajā pusē pilsētu nozīmi cilvēku dzīvē novērtēja amerikāņu sociologi, kuri izveidoja jaunu zinātnes virzienu – Čikāgas skolu. Čikāgas skola savu nosaukumu ieguva, iedvesmojoties no pilsētas, kurā tika uzsāktas zīmīgas pilsētu izpētes tradīcijas. Tā pilsēta pārtapa gan par objektu, kas tiek pētīts, gan par vietu, kur tiek veikts pētījums.⁵

Arī mūsdienās pilsēta kā izpētes objekts paver daudzas iespējas, kā tā varētu tikt pētīta. Itāļu arhitekti Pipo Čorra (Pippo Ciorra) un Marko D'Anuntiss (Marco D'Annunziis) piedāvā desmit objektus pilsētas pētniecībā no arhitektūras perspektīvas. Tie atspoguļo pilsētas uzbūvi, ko veido gan fiziski, gan sociāli, gan kulturāli objekti. Šie objekti ir – pilsēta, publiskā telpa, ainava, infrastruktūra, atklātā telpa, „mājas”, ieradums, vēsture, jaunais un dīvainais, arhitektūra un māksla.⁶

1.1.Pilsētvides galveno elementu raksturojums

Šajā nodaļā tiks sniegta pilsētvides definīcija, aprakstīti elementi, no kā sastāv pilsētvide un kā tie, savā starpā mijiedarbojoties, veido kopējo pilsētvides jēdzienu..

---

⁵ Zača, Evija. Skats uz vietu: urbānā pieredze. Grām: *Ad locum: vieta identitāte un rīcībspēja*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014. 225.lpp

⁶ Zača, Evija. Skats uz vietu: urbānā pieredze. Grām: *Ad locum: vieta identitāte un rīcībspēja*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014. 226.-227.lpp.

Pilsēta ir norobežota teritorija, kas ir blīvi apdzīvota un kurai ir relatīvi liela kulturāli neviendabīga populācija. Pēc Amerikas Savienoto Valstu iedzīvotāju skaitīšanas viedokļa, pilsēta var būt jebkura urbāna vieta ar 2500 cilvēkiem un pašvaldību.⁷

Latvijā pilsētas jēdziens tiek saprasts ar teritoriju, kur ir attīstīta komercdarbība, transporta un komunālā saimniecība, kā arī sociālā infrastruktūra. Pilsētai nozīmīgs ir arī kultūras iestāžu komplekss. Pilsētā ir ne mazāk kā 2500 pastāvīgo iedzīvotāju.⁸

Starp dažādām pilsētas daļām pastāv noteiktas funkcionālās atšķirības. Ir grūti identificēt zonu tipoloģiju, ko varētu pielīdzināt visām lielajām pilsētām, tomēr parasti var izdalīt piecas diezgan izteiktas zonas. Tās ir – pilsētas centrs, iekšējās pilsētas rajons, priekšpilsētas rajons, ārējā priekšpilsēta un industriālās zonas. Katrai no šīm zonām var identificēt tās funkcijas un radošuma potenciālu. Mazāki urbānie centri, tādi kā tirgus pilsētas, vēsturiskas pilsētas, piejūras kūrorti, jaunas pilsētas un mazākas industriālas pilsētas parasti sastāv tikai no trīs zonām – centra, priekšpilsētas un pilsētas robežas.⁹

Par pilsētvides dizaina galvenajiem elementiem tiek uzskatītas celtnes, publiskās vietas, ielas, transporta tīkli un pilsētas kopējā ainava.¹⁰ Galvenie urbānas vides dizaina elementi ir ēkas. Tās veido un artikulē pilsētas robežas un sienas. Labi izstrādātas ēkas un ēku grupas rada vietas sajūtu.¹¹ Tomēr, specifiskāk iedalot pilsētas telpu, izceļas nozīmīgs izpētes objekts pilsētas pētniecības kontekstā – publiskā telpa, kas ir ikvienam pieejamā telpa ārpus savas individuālās dzīvojamās telpas. Šī telpa ir arī dažādu sabiedrisko aktivitāšu norises vieta. Tanī pašā laikā var novērot, ka katrā pilsētā ir vietas, kas aktīvāk tiek izmantotas dažādām sabiedriskām aktivitātēm.¹² Lielās publiskās telpas ir kā pilsētas dzīvojamās istabas – vieta, kur cilvēki satiekas, lai izbaudītu pilsētu un viens otra sabiedrību. Publiskās telpas ceļ dzīves kvalitāti pilsētā. Ēkas rada tādu kā skatuvī un tās fonu pilsētas dzīves drāmai. Publiskās telpas variē no milzīgiem tirdzniecības laukumiem līdz maziem, vietējiem apkaimes parkiem.¹³ Publiskā telpa pilsētvidē ieņem būtisku lomu tāpēc, ka iedzīvotāji lielu daļu sava laika pavada tieši šajā pilsētas zonā. Publiskā telpa atspoguļo tās iedzīvotājus, tāpēc tas ir savā ziņā izdevīgs pilsētvides elements arī ielu

⁷ Budd, Leslie. *Key Concepts in Urban Studies*. London: Sage Publications, 2006. 4.lpp

⁸ Republikas pilsēta. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=185993> [skatīts 2015, 14. apr]

⁹ Bianchini, Franco, Charles Landry. *The Creative City*. London: Comedia, 1994. 6.lpp.

¹⁰ *Elements of Urban Design*. Pieejams: <http://www.urbandesign.org/elements.html> [skatīts 2015, 21. mar.]

¹¹ *Elements of Urban Design*. Pieejams: <http://www.urbandesign.org/elements.html> [skatīts 2015, 21. mar.]

¹² Zača, Evija. Skats uz vietu: urbānā pieredze. Grām: *Ad locum: vieta identitāte un rīcībspēja*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014. 228.lpp.

¹³ Berger, Alan. *The City*. Dubuque: Brown Company Publishers, 1978. 9.lpp

māksliniekiem. Ielu mākslinieki ikdienā ir sabiedrības daļa, kas, tāpat kā jebkurš cits sabiedrības loceklis, ir pakļauti politiskajiem, sociālajiem un ekonomiskajiem notikumiem pilsētvidē. Taču atšķirība ir tāda, ka ielu mākslinieki izmanto publisko telpu, lai paustu savu viedokli par šiem notikumiem, tādējādi pilsētvidi pārvēršot medijā ne tikai komerciāliem nolūkiem, bet arī sabiedrības un sava subjektīvā viedokļa paušanai publiskajā telpā. Tādā veidā ielu mākslinieki izmanto iespēju pakļaut pilsētvidi savām darbībām.

Ielas savieno vietas un telpas kā arī ir telpas pašas par sevi. Tās ir definētas pēc to fiziskajiem izmēriem, lieluma un ēku izskata, kas atrodas uz tām. Ielas var būt dažādas, sākot ar Elizejas Lauku avēniju Parīzē un beidzot ar mazām, intīmām gājēju ielām. Ielu sistēma ir tieši tā, kas raksturo pilsētu un padara to unikālu.¹⁴

Transporta sistēmas savieno dažādas pilsētas daļas un palīdz uzturēt kustību caur pilsētu. Šajās sistēmās ietilpst ceļu, sliežu, velosipēdu un gājēju ceļu tīkli. Kopā tie veido pilnīgu pilsētas kustības sistēmu. Balanss starp šīm dažādajām transporta sistēmām ir tas, kas palīdz noteikt pilsētas kvalitāti un raksturu. Pēc šī balansa var spriest vai pilsēta ir kājāmgājējiem draudzīga vai nedraudzīga. Labākās pilsētas ir tās, kas uzlabo gājēju labklājību, mazinot privāto automašīnu pārsvaru.¹⁵

Ainava ir pilsētas zaļā daļa, un tā vijas cauri visai pilsētai kā parki, koki ielu malās, puķes un dažādu formu ūdens. Ainava palīdz definēt pilsētas raksturu un skaistumu. Tā rada patīkamas, kontrastējošas vietas un elementus. Zaļās zonas pilsētās var būt, sākot no milzīgiem parkiem kā Centrālparks Ņujorkā, līdz maziem parkiem dzīvojamu rajonu apkaimē.¹⁶

Vēl viens unikāls pilsētu aspekts, salīdzinot ar lauku un piepilsētas teritorijām, ir dažādas aktivitātes naktī. Šos nakts pasaules sociālos aspektus atklāja, kad zinātniski sāka pētīt mūsdienu subkultūras un atklāja vairākas sociāli atstumtas grupas, kas bija pārņēmušas nakts dzīvi un radījušas tajā savas personīgās vietas, kad konservatīvākie iedzīvotāji jau bija mājās aizmiguši.¹⁷ Daļa šīs sabiedrības ir ielu mākslinieki, kuri nakts laiku izmanto savām darbībām, jo šī diennakts daļa ir drošāka nelegālām aktivitātēm, ar kādām nodarbojas ielu mākslinieki.

---

¹⁴ Berger, Alan. *The City*. Dubuque: Brown Company Publishers, 1978. 9.lpp

¹⁵ *Elements of Urban Design*. Pieejams: <http://www.urbandesign.org/elements.html> [skatīts 2015, 21. mar.]

¹⁶ *Elements of Urban Design*. Pieejams: <http://www.urbandesign.org/elements.html> [skatīts 2015, 21. mar.]

¹⁷ Chatterton, Paul, Hollands Jeffrey. *Urban Nightscapes: Youth Subcultures, Pleasure Spaces and Corporate Power*. London: Routledge, 2003. 98.lpp

Kā sava darba „Pilsēta” (*Die Stadt*, kas pagājušā gadsimta 20. gados (1921. gadā) tika publicēts, un vēlāk to iekļāva *Wirtschaft und Gesellschaft*) pirmajā nodaļā norāda Makss Vēbers (Max Weber), pilsētu raksturo tieši cilvēki, kuri dzīvo noteiktā, robežām noslēgtā telpā. Publiskā telpa pilsētā ir tā vieta, kur notiek publiski redzamās, vērtēšanai pakļaujamās norises, kas ietekmē arī plašāku sabiedrības daļu. Tāpat arī publiskā telpa ir telpa, kas ir visredzamāk pakļauta pārmaiņām, ko var radīt cilvēku darbība.¹⁸ Vēl kā faktoru, kas ietekmē cilvēkus, jāmin fakts, ka cilvēks arī ir spējīgs pielāgot pilsētas telpu dažādu individuāli svarīgu funkciju veikšanai. Pilsētu var pat saukt par mediju, kas sniedz informāciju. Cilvēks atrod jaunus pilsētas vides izmantošanas veidus. Pilsēta vairs nav tikai dzīvesvieta, darbavieta vai atpūtas vieta – pilsēta ir kļuvusi par mediju, bieži vien pat par reklāmas plakātu. Pilsēta var tikt raksturota kā jauns informācijas avots un informācijas aprites nodrošinātājs, tā iesaistās mijiedarbībā starp cilvēku un cilvēku, starp cilvēku un cilvēku kopu, starp cilvēku un pašu pilsētu.¹⁹

Var secināt, ka pilsētvide sastāv no daudzu elementu kopuma, un tās galvenā sastāvdaļa ir sabiedrība. Pilsētvide tiek pielāgota sabiedrībai, bet tajā pašā laikā sabiedrība pielāgo pilsētvidi sev. Viena no sabiedrības daļām ir arī ielu mākslinieki, kas diezgan izteiktā veidā pilsētvidi pielāgo sev, iezīmējot savas teritorijas un nododot sabiedrībai, viņuprāt, vēstījumus, kas var mainīt sabiedrības viedokli par politiski un sociāli aktuālām tēmām. Gan pilsētvide, gan māksla, gan arī ielu māksla kalpo kā sabiedrības spogulis un medijs, ar kā starpniecību sabiedrība uztver konkrētajā laika posmā aktuālu informāciju.

1.2.Degradēto pilsētvides teritoriju raksturojums

Tieši degradētās teritorijas ir pilsētvides daļa, kas visbiežāk tiek asociatīvi sasaistītas ar ielu mākslu un citām nelegālām un legālām nakts dzīves aktivitātēm. Šajā apakšnodaļā tiks aprakstītas degradēto pilsētvides teritoriju raksturojošās pazīmes.

Degradētās teritorijas ir iepriekš izmantotas (parasti rūpnieciskas) vai pamestas vietas pilsētu apdzīvotajās daļās, lai šīs teritorijas būtu iespējams no jauna izmantot, ir nepieciešama iejaukšanās. Degradētās teritorijas parasti rodas valstī notikušu industriālu vai strukturālu pārmaiņu rezultātā. Izmaiņu dinamika un pāreja no plānveida ekonomikas uz tirgus ekonomiku daudzās Centrālās un Austrumeiropas valstīs radīja īpaši lielu

---

¹⁸ Budd, Leslie. *Key Concepts in Urban Studies*. London: Sage Publications, 2006. 16.lpp

¹⁹ Budd, Leslie. *Key Concepts in Urban Studies*. London: Sage Publications, 2006. 16.lpp

degradēto teritoriju nastu, ko pavada vietējo tirgu nespēja atgriezt šos īpašumus produktīvai izmantošanai.²⁰ Šādu teritoriju piemēri ir vērojami arī Rīgas pilsētvidē.

Degradēto teritoriju rašanās ir cieši saistīta ar pilsētas kopējo teritoriālo un ekonomisko attīstību. Pastāv galvenie hronoloģiskie posmi, kā laikā radītās būves un teritorijas veido degradēto vietu lielāko daļu. Pirmais posms ir 19. gadsimta straujās industrializācijas periods, kad ap pilsētas centru radās ražošanas teritoriju josla un, ievērojami augot iedzīvotāju skaitam, notika intensīva dzīvojamo ēku būvniecība. Otrais posms saistās ar padomju laikā forsēto rūpniecības attīstību un nesaudzīgo, ekstensīvo teritoriju izmantošanu. Šo teritoriju degradēšanās saistīta ar pāreju uz tirgus ekonomiku un tā rezultātā - radikālām pārmaiņām ražošanas sfērā. Fiziski nolietotās, mūdienu labiekārtojuma līmenim neatbilstošās 19. gadsimta un 20. gadsimta sākuma dzīvojamās ēkas un nekvalitatīvi būvētie padomju laika ražošanas objekti, kas aizņem ievērojamas platības, ir raksturīgi degradēto teritoriju piemēri.²¹

SIA „Grupa 93” pētījumā par degradētajām teritorijām Rīgas pilsētvidē, kas veikts *Rīgas ilgspējības attīstības stratēģijas no 2006. līdz 2018. gadam* izstrādes ietvaros, ir izdalīti vairāki iemesli degradēto teritoriju esamībai:

- Sociāli ekonomiski faktori – līdzekļu trūkums, kas liedz atjaunot veco dzīvojamo apbūvi;
- Administratīvie šķēršļi, piemēram, kultūras mantojuma aizsardzība, liedz brīvi rīkoties ar vēsturisko apbūvi; privātpersonu ieceres ir pretrunā ar prasībām; spekulatīvās intereses veicina vēsturiskās apbūves degradāciju, jo ēkas un teritorijas ilgstoši netiek apsaimniekotas;
- Domes resursi un rīcībspēja: liela daļa ēku centrā ir bez elementāras infrastruktūras, tai skaitā kanalizācijas un siltumapgādes;
- Brīvo teritoriju pieejamība, iespējas tās apgūt (nav pietiekami stingru ierobežojumu „zaļo” teritoriju izmantošanā un attiecīgi prioritāšu un atbalsta degradēto teritoriju atjaunošanā);
- Neskaidrības pilsētas kopējās attīstība stratēģiskajos jautājumos, tostarp ražošanas teritoriju attīstības jomā.²²

Degradētās teritorijas ir vietas, kas

²⁰ *Degradētās teritorijas. Rokasgrāmata*. Jiřina Bergatt Jackson, Maroš Finka, Gabriele Hermann u.c. Ostrava: Ostravas Tehniskās universitātes Būvniecības fakultāte, 2010. 11.lpp.

²¹ SIA „Grupa 93”. *Degradēto teritoriju izpēte Rīgas pilsētā*. Rīgas dome, 2004.

²² SIA „Grupa 93”. *Degradēto teritoriju izpēte Rīgas pilsētā*. Rīgas dome, 2004.

- ir tikušas ietekmētas no šīs teritorijas un tās apkārtnes iepriekš izmantotā veida, piemēram, rūpniecības;
- ir pamestas vai neizmantotas;
- ir piesārņotas vai tiek uzskatītas par tādām;
- galvenokārt atrodas attīstītā pilsētvidē;
- iejaukšanās rezultātā var tikt atjaunotas lietderīgi to izmantošanai.²³

Degradētās teritorijas parasti tiek uzskatītas par vietām, kur ir piesārņojums, kuru vajadzētu sakopt un noslēgt. Šajās teritorijās vajadzētu ieviest institucionālu kontroli, kas atbildētu par zemei vai cilvēkiem kaitējošu ietekmi. Daudzās kopienās šīs teritorijas nesaistās tikai ar veselības riskiem, bet arī ar citiem faktoriem:

- Drošība - pamestas un nolaistas ēkas, dažādas atvērtas lūkas, cita infrastruktūra vai piederumi, kas var apdraudēt drošību to uzturēšanas trūkuma dēļ. Vandālisms, nolietotas ierīces, saindētas teritorijas, piemēram, metamfetamīna laboratorijas, pamestas šahtas – šīs visas lietas var radīt drošības riskus;
- Sociālie un ekonomiskie faktori - kaitniecība, noziedzība, kļaidoņi, samazināts sociālais kapitāls, samazinājums vietējās valdības nodokļu bāzē un privātīpašuma cenās, kas var radīt samazinājumu sociālajos servisos. Šīs visas ir sociālas un ekonomiskas problēmas, ko var radīt šīs degradētās teritorijas;
- Vides veselība - potenciālie vides draudi var būt bioloģiski, fiziski vai ķīmiski. Tie rodas noteiktās vietas piesārņojuma dēļ, gruntsūdeņu piesārņošanas, applūšanas vai atkritumu dēļ, kas atrodas šajā vietā.²⁴

Degradētās teritorijas rada veselības un drošības riskus apkārtesošajām kopienām. Šī piesārņojuma drauda dēļ šīs teritorijas ir daudz dārgāk attīstīt salīdzinājumā ar zaļiem laukiem ārpus pilsētas. Tādā veidā kļūstot par traucēkli iekšpilsētām, kamēr ārējās pilsētas daļas ar zaļajiem laukiem un aramzemēm var straujāk attīstīties.²⁵ Šīs teritorijas parasti ir neglītas, ar nolaistām ēkām un potenciāliem drošības apdraudējumiem. Degradētās teritorijas nav tikai vides problēma, bet tās saistās ar lielu risku un izmaksām šo teritoriju attīstīšanā. Tas piespiež investorus pirkt zemes ārpus pilsētas, lai tur attīstītu urbāno uzplaukumu un celtni mājas un infrastruktūru. Degradēto teritoriju esamība kādā konkrētā

²³ *Degradētās teritorijas. Rokasgrāmata.* Jiřina Bergatt Jackson, Maroš Finka, Gabriele Hermann u.c. Ostrava: Ostravas Tehniskās universitātes Būvniecības fakultāte, 2010. 13.lpp.

²⁴ *Protecting Public Health. Brownfields and Land Revitalization.* Pieejams: <http://epa.gov/brownfields/publichealth/index.html> [skatīts 2015, 6.apr.]

²⁵ *Brownfields.* Pieejams: <http://www.envirotools.msu.edu/factsheets/brownfields.shtml> [skatīts 2015, 6.apr.]

pilsētas reģionā samazina īpašumu vērtību un vecāku sirdsmieru, kad bērni spēlējās šajās teritorijās. Cilvēki, kuri dzīvo blakus šīm teritorijām, bieži vien vēlas pārvākties, bet, tā kā viņu zemes īpašumi atrodas pie šīm teritorijām, to vērtība ir zema, tādā veidā neļaujot nopirkt dzīves vietu citur un iesprostojojot viņus.²⁶

Degradētās pilsētas teritorijas ir visizdevīgākās ielu māksliniekiem, it sevišķi, ja viņu mērķis ir nevis viedokļa paušana vai sava mākslas darba parādīšana sabiedrībai, bet tiešs vandālisms. Šīs teritorijas bieži ir pamestas un nakts laikā neuzraudzītas, tāpēc tās ir pakļautas neierobežotam vandālismam, ko nekontrolē ne sabiedrības locekļi, ne arī oficiālās varas iestādes.

1.3. Ielu mākslas saikne ar degradētajām teritorijām

Degradētās teritorijas ir cieši saistītas ar vandālismu. Tas, ka šīs teritorijas ir pamestas, netiek uzraudzītas un pārsvarā ir norobežotas no citām teritorijām, kas tiek izmantotas aktīvāk, rada iespaidu, ka tās ir nesvarīgas par pilsētvidi atbildīgajām institūcijām un sabiedrībai, tādējādi radot lielāku vandālisma risku. Balstoties uz šo teritoriju esamību un vandālisma risku tajās, Ņujorkas kriminoloģijas pētnieki doktors Džeims Vilsons un Doktors Džordžs Kellins izstrādāja sasisto logu teoriju, kas apskata noziegumu līmeni un to esošo un potenciālo līmeni degradētajās pilsētvides teritorijās.

Sasisto logu teorija pamatojas uz to, ka sīki noziegumi biežāk notiks nesakārtotā, piemēslotā vidē jeb degradētā teritorijā. Ja tiek runāts par tādām pazīmēm kā uzraksti uz māju sienām, šī grupa parasti atbilst grafiti un tā ir daļa no ielu mākslas. Termins „grafiti” primāri attiecas un klasisko grafiti un *tagiem* jeb parakstiem. Var teikt, ka nekārtības pazīmes liek cilvēkiem domāt, ka viņu kopiena nav droša un ka palielinās noziedzības līmenis, lai gan tas tā varētu arī nebūt.²⁷

Daudzās pilsētās tiek pētīta sasisto logu teorijas pieeja grafiti un ielu mākslai. Teorijas autori apgalvo, ka pat neliela nekārtība kā grafiti vai nenozīmīgs vandālisms rada negatīvu iespaidu un var izraisīt noziegumus un vardarbību. Teorijas autori apgalvo arī to, ka grafiti esamība un apjoms pilsētā var radīt cilvēkos bailes atrasties savos rajonos un traucēt viņiem justies droši savā kopienā. Teorijā ir teikts, ka piemēslojums, sasisti logi un grafiti rada neatgriezenisku panīkuma sajūtu, kas mudina cilvēkus vai nu pamest savu

²⁶ *Problems with Brownfields*. Pieejams: <http://www.envirotools.msu.edu/factsheets/brownfields.shtml> [skatīts 2015, 6.apr.]

²⁷ Douglas, Laura. *Street Art in London – Breaking Windows or Displacing Populations?* Bloomington: Indiana University, 2014. 7.lpp.

kopienū, kur ŗie faktori eksistē, vai arī traucē kopienas attīstību kā tādu. Teorija pirmo reizi tika publicēta izdevumā „*Atlantic Monthly*” 1982. gada martā. Tajā bija aprakstīts grafiti kā raksturojošais elements nekārtībai un nekontrolētībai, tādā veidā secinot, ka grafiti ir redzama nelikumības pazīme, un tas apdraud dzīves kvalitāti noteiktā kopienā, kā arī ir šķērslis privātīpašumam un biznesa attīstībai.²⁸

Sasisto logu teorijas autori apgalvo, ka strauja grafiti aizvākšana novedīs pie grafiti izskaušanas. Daudzas pilsētas rekomendē īpašniekus notīrīt grafiti 24 stundu laikā pēc tā parādīšanās. Pēc plaša lauka pētījuma vietās, kur grafiti tika novākts un vietās, kur netika novākts, tika secināts, ka grafiti aizvākšana neaizturēja grafiti atgriešanos. Zonās kur grafiti tika aizvākts un zonās kur netika, nebija lielas grafiti daudzuma atšķirības. Patiesībā, grafiti pieaugums bija vērojams zonās, kur grafiti tika regulāri novākti. Ŗie atklājumi tieši apstrīd sasisto logu teoriju.²⁹

Dažādi pētnieki apgalvo, ka ielu māksla tieši varētu palielināt īpašuma vērtības un likt izskatīties ielu mākslai pievilcīgākai sabiedrības locekļu acīs. Tomēr ŗie pētnieki nepēta tieši ielu mākslu, bet gan mākslinieku klātbūtni noteiktā vietā un viņu atstāto efektu. Deivids Lejs, savā pētījumā „*The New Middle Class and the Remaking of the Central City*” pēta mākslinieku koncentrāciju lielākajās pilsētās un kā tā ietekmē īpašumu pirkšanu. Deivids Lejs apgalvo, ka ŗādas vietas, kur ir liels mākslinieku daudzums, ir bagātas ar savu kultūru, bet vājas savā ekonomiskajā attīstībā. Kamēr mākslinieki izvairās pārvākties uz vietām, kur ir labāki dzīves apstākļi un labāka ekonomika, mākslinieku esamība piesaista uzņēmējus strādāt ŗajās vietās. D. Lejs tic, ka mākslinieki pievelk sociālos un kultūras darbiniekus, kam vēlāk seko lielās ekonomikas profesionāļi kā juristi, mediķi, biznesa cilvēki. Mākslinieki rada tādu kā ķēdes reakciju, parādot, ka nabadzīgām teritorijām ir ekonomisks potenciāls un tās ir pievilcīgākas citām cilvēku grupām.³⁰

Sasisto logu teorija tiek izmantota, pētot grafiti un ielu mākslu. Tā ir cieši saistīta ar degradētajām pilsētas teritorijām, jo paredz, ka grafiti un ielu mākslinieki savu darbību rezultātā degradē atsevišķas teritorijas. Pētījumi liecina, ka ŗo teoriju ir viegli apstrīdēt gan teorētiski, gan praktiski. Neskatoties uz to, ka ne jau pētnieki vai par pilsētvidi atbildīgās institūcijas ŗo teoriju apstiprina vai apstrīd, bet gan paši ielu mākslinieki. Ielu māksla ir

---

²⁸ Gunnel, Katherine. *Its Display in Public Space and Issues within a Municipality*. University of New Orleans, 2010. 5.lpp.

²⁹ Conklin, Tiffany. *Street Art, Ideology, and Public Space*. Portland State University, 2012. 65.lpp

³⁰ Douglas, Laura. *Street Art in London – Breaking Windows or Displacing Populations?* Bloomington: Indiana University, 2014. 10.lpp.

līdzeklis ne tikai savu domu vai uzskatu paušanai sabiedrībai, bet arī sabiedrības izaicināšanai un provocēšanai. Darbu demonstratīva likvidēšana rada atgriezenisko saiti – ja 24 stundu laikā mākslinieka darbs tiek likvidēts, viņš to uzzīmēs no jauna, jo tā teorētiski ir mākslinieku kaitināšana no sabiedrības un varas puses. Ja darbu likvidētu, piemēram, pēc nedēļas, pastāv iespējamība, ka māksliniekam šis darbs vairs nav aktuāls un, iespējams – konkrētais paraksts vai zīmējums vairs netiks eksponēts tajā pašā vietā.

2. IELU MĀKSLAS FENOMENS

Šajā nodaļā tiks aprakstīta ielu māksla, tās veidu dažādība, žanri un izpausmes veidi. Tiks definēti arī konkrētie ielu mākslas žanri, kas turpmākajā bakalaura darbā tiks definēti ar jēdzienu „ielu māksla”.

Apzīmējums „ielu māksla” (*Street art*, saukta arī par *post grafiti*, *neo grafiti*, *urban art*) pirmo reizi lietots Rietumeiropā 20. gs. 80. gados, lai apzīmētu mākslu urbānā vidē, kas atšķiras no iepriekš dominējošā grafiti.³¹

Neskatoties uz centieniem definēt ielu mākslu, šim jēdzienam nav konkrētas definīcijas. Ar to tiek saprastas dažādas mākslas izpausmes, kas atrodamas pilsētvidē. Tas ir dumpiniecisks mākslas veids, kas ir neatkarīgs no populārās kultūras vai galerijām un, iespējams, vislabāk ir saprotams, to redzot oriģinālajā atrašanās vietā. Ielu māksla vairumam sabiedrības ir traucēklis, taču pašiem ielu māksliniekiem tas ir veids, kā parādīt nevienprātību, uzdot sarežģītus jautājumus un izpaust politiskās bažas. Tās definīcija un pielietojums mainās. Sākotnēji tā bija rīks, lai iezīmētu teritoriālās robežas, bet mūsdienā jaunatnei tā ir vairāk kā urbānās vides izdaiļošana un atjaunošana. Lai arī pastāv domstarpības, vai ielu māksla tiek uzskatīta par vandālismu vai publisko mākslu, tā ir pievērsusi mākslas pasaules un to cienītāju uzmanību.³²

Ielu māksla aptver dažādās tehnikās radītus darbus, kas tāpat kā grafiti, ir izvietoti publiskajā telpā lielākoties bez varas oficiālas atļaujas. Tomēr, salīdzinājumā ar senāko radošās izpausmes formu (grafiti), ielu māksla izmanto plašāku tehniskā izpildījuma paņēmienu klāstu. Līdzās aerosola bundžām tiek izmantotas uzlīmes (*sticker*), trafareti (*stencil*), plakāti vai zīmējumi, kas veidoti ar akrila krāsām un otiņām, krītu vai ogli, kā arī foto kopijas, videoinstalācijas, mozaīkas vai pat trīsdimensionāli objekti.³³

Lai cik kaitinoša vai nepieņemama ielu māksla mēdz būt, jau šobrīd tā ir kļuvusi par urbānajai kultūrai raksturīgu parādību visā pasaulē. Ielu māksla komentē aktualitātes valsts politiskajā, sociālajā vai ekonomiskajā dzīvē, kā arī pauž subjektīvus autora personiskos pārdzīvojumus. Te ir atrodams itin viss – sākot ar premjera izteikumu citātiem,

³¹ Peiter, Sebastian. *Guerilla Art*. London: Laurence King Publishing Ltd., 2009. 20.lpp.

³² *What is Street Art? Vandalism, graffiti or public art – Part I*. Pieejams: <http://artradarjournal.com/2010/01/21/what-is-street-art-vandalism-graffiti-or-public-art-part-i/> [skatīts 2015. 24. mar.]

³³ Sedliņa, Anita. *Ielu māksla*. Rīga: Imanta, 2007. 3.lpp.

marginalizēto sabiedrības slāņu aizstāvošiem attēliem un beidzot ar intīmiem mīlestības apliecinājumiem.³⁴

Ielu māksla ir kas tāds, ko veido publiskā telpā, lai paustu savu viedokli vai tā brīža emocijas, negaidot kādu atlīdzību par radīto. Tas ir arī veids, kā pierādīt sevi, apliecināt savu eksistenci konkrētā vietā. Ielu māksla savā būtībā ir nelegāla, tāpēc tās veidošana saistās ar risku.³⁵

Darbu īslaicīgums ir būtisks aspekts, jo teorētiski neviens ielu mākslas darbs nevar cerēt uz ilgu mūžu, un formāli visi darbi neatkarīgi no to veida ir nelegāli un iespēju robežās tiek likvidēti. Ielu mākslas terminoloģijā ir speciāls apzīmējums cilvēkiem, kuri nodarbojas ar ielu mākslas darbu likvidēšanu - pulētājs (*buffer*).³⁶

2.1. Ar ielu mākslu saistīto jēdzienu izpratne un interpretācija sociālo zinātņu teorijās

Grafiiti, kas ir veidoti ar atļauju un saskaņoti tehniski, tiek uzskatīti par publisko mākslu. Bez atļaujas publisko un privāto īpašumu apzīmēšana ir vandālisms, un, pēc definīcijas, šie cilvēki ir noziedznieki. Tomēr vēl joprojām pastāv viedoklis, ka ielu māksla ir nesankcionēta, un daudzi mākslinieki, kuri ir zīmējuši bez atļaujas, piemēram, *Banksy*, kurš ir viens no pasaulē populārākajiem ielu māksliniekiem, tiek glorificēti kā pareizi, likumīgi un sociāli atbildīgi. Tomēr ir ļoti grūti, ja ne pat neiespējami, precīzi noteikt, kurš nesankcionēts ielu darbs var tikt uzskatīts par mākslu. Šādu darbu efektu var novērot, izpētot tā funkciju publiskajā vidē un tad nonākot pie kāda sprieduma.³⁷

Pēdējā laikā ir parādījusies jauna ielu mākslas kustība. Tā vairs nav tikai teritorijas iezīmēšana, bet gan skaista, gudra un iedvesmojoša. Ielu māksla sadalās divās radikāli dažādās publiskās teritorijas iezīmēšanas metodēs. Viena no tām ir legāli atbalstīta māksla publiskās vietās, un otra ir nelegāli, it kā bērnišķīgi skribelējumi uz privātīpašumiem. Ja kādreiz varēja noteikt stingru robežu starp publisko mākslu un grafiiti, tad ielu māksla ir tā,

³⁴ Sedliņa, Anita. *Ielu māksla*. Rīga: Imanta, 2007. 7.lpp

³⁵ Graffiti Pieejams: <http://graffiti.ueuo.com/vesture.html> [skatīts 2015, 15. mar]

³⁶ Lewisohn, Cedar. *Street Art*. London: Tate Enterprises Ltd, 2008. 116. lpp

³⁷ *What is Street Art? Vandalism, graffiti or public art – Part I*. Pieejams: <http://artradarjournal.com/2010/01/21/what-is-street-art-vandalism-graffiti-or-public-art-part-i/> [skatīts 2015, 24. mar.]

kas ieņem vietu starp publisko mākslu un grafīti, tādā veidā uzdodot jautājumus par to, kā ir iespējams izšķirt šīs trīs dažādās prakses.³⁸

Grafīti mākslinieki no ielu māksliniekiem atšķiras vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, atšķiras auditorija, uz ko viņu darbs ir mērķēts (grafīti mākslinieku publika bieži ir citi grafīti mākslinieki, kamēr ielu mākslinieku publika ir sabiedrība). Otrkārt, vēstījums, ko viņi vēlas nodot (teritorijas iezīmēšana vai esamība noteiktā vietā pret sociālu vai politisku vēstījumu). Treškārt, komunikācijas veids (kaligrāfiski izstrādāti vārdi pret dažādu māksliniecisku izpausmi). Un, ceturtkārt, mākslas radīšanas iemesls (slikta slava pret sociāli politisku problēmu parādīšanu sabiedrībai).³⁹

Ielu māksla ir radikāli atšķirīga no publiskās mākslas. Publiskā māksla tiek saskaņota, un varas iestādes to finansiāli atbalsta. Turpretī ielu māksla netiek atbalstīta, un biežāk varas iestādes finansē ielu mākslas aizvākšanu. Varas iestādes pielieto nodokļu maksātāju naudu, lai subsidētu publisko mākslu, kā arī šīs iestādes ir atbildīgas par tiem darbiem, kas tiks attēloti publiski. Daudz mākslinieku, kuri veido publiskos darbus, tiek atbalstīti gan finansiāli, gan nefinansiāli (publicitāte un reputācija), kamēr ielu mākslinieki netiek atbalstīti no varas iestāžu puses. Publiskā māksla parasti ignorē un neievēro cilvēku viedokli, kas dzīvo šajās vietās.⁴⁰ Atšķirībā no grafīti un publiskās mākslas, kurā vērojami centieni pārņemt ielas un cilvēkus, kuri nedzīvo noteiktajā vietā, ielu māksla parasti atspoguļo vietējo iedzīvotāju vērtības, ambīcijas un tieksmes.⁴¹

Ielu mākslinieki, kuri parasti arī ir nodokļu maksātāji, argumentē, ka arī viņiem pieder daļa no publiskās telpas un piebilst, ka daudz publisko telpu viņiem ir atņēmušas reklāmas. Ironiski, ka ielu māksla, kas tiek uzskatīta par nelegālu, kļūst legāla, kad to sāk atbalstīt lielās korporācijas. Tas parāda dubultus standartus un pierāda, ka atsevišķām sabiedrības grupām ir privilēģija noteikt, kas ir māksla vai noziegums.⁴²

---

³⁸ Bacharach, Sondra. *Street Art*. Pieejams: https://www.academia.edu/11562418/Street_Art_and_Consent [skatīts 2015, 30. mar.]

³⁹ Kimvall, Jacob. *Secret Police and Public Writers*. Pieejams: https://www.academia.edu/10975044/Secret_Police_and_Public_Graffiti_Writers_in_Katalog_35_Eriksso_n_Susanne_ed._Statens_Konstr%C3%A5d_2006 [skatīts 2015, 30. mar.]

⁴⁰ *Inopinatum. The unexpected impertinence of urban creativity*. Mario Morcellini, Luca Borriello, Christian Ruggiero u.c. New York: Arti Grafiche Boccia S.p.A., 2013. 91.lpp

⁴¹ Kimvall, Jacob. *Secret Police and Public Writers*. Pieejams: https://www.academia.edu/10975044/Secret_Police_and_Public_Graffiti_Writers_in_Katalog_35_Eriksso_n_Susanne_ed._Statens_Konstr%C3%A5d_2006 [skatīts 2015, 30. mar.]

⁴² Alpaslan, Zeynep. *Is Street Art a Crime? An attempt at Examining Street Art Using Criminology*. Pieejams: https://www.academia.edu/1822009/Is_Street_Art_a_Crime_An_Attempt_at_Examining_Street_Art_Using_Criminology [skatīts 2015, 24.mar.]

Bakalaura darbā ar jēdzienu „ielu māksla” tiks izprasti nelegāli eksponēti grafiti (*tag, piece, throw up* u.c.), tādi ielu mākslas žanru darbi kā stencili un uzlīmes un tradicionālie zīmējumi uz sienām.

2.2. Ielu mākslas veidu raksturojums

Ielu māksla savos izpausmes veidos ir dažāda. Sākot ar uzkrītošiem grafiti darbiem, kas ir ielu mākslas izplatītākais un zināmākais veids pasaulē, beidzot ar maza izmēra uzlīmēm, ko, iespējams, daļa sabiedrības ikdienā pat nepamana.

Kā jau minēts, jēdziens „grafiti” cēlies no grieķu vārda *graphein* un no itāļu *graffito* un tiešā tulkojumā nozīmē „uzskrāpēts”.⁴³ Grafiti pēc definīcijas ir zīmējums uz sienas - attēls, zīmējums vai uzraksts, kas atstāts uz ārpus telpām esošas virsmas pilsētvidē, piemēram, nama sienas, mūra, žoga, atkritumu konteinera utt. Mūsdienās par grafiti dēvē vienu no ielu mākslas žanriem, ko tehniski izpilda ar mārkneru un/vai ar krāsas aerosola palīdzību dažādos stilos - parakstu zīmējumi (*tag*), izskatā nevīžīgs, ķeburveidīgs uzmetums (*throw up*) vai pilnkrāsu zīmējums (*piece*).⁴⁴

Ir vērojamas kvalitatīvas atšķirības starp informāciju, ko var nolasīt katrā lielā pilsētā uz māju sienām, sētām, dzelzceļu viaduktiem utt. Pirmkārt, jāatšķir grafiti šaurākā nozīmē *free hand* grafiti (ar brīvu roku un krāsas aerosola baloniņu uzpūsti un rakstīti teksti un attēli), trafaretu (stencil) grafiti un uzlīmju (stickers) veidi. Otrs būtisks dalījums ir *tag, throw up* un *piece*.⁴⁵ Bakalaura darba teorētiskās un empīriskās daļas izstrādes procesā tika secināts, ka vairākiem ielu mākslas veidiem nav pieņemti to skaidrojoši termini latviešu valodā. Šī iemesla dēļ, apzīmējot attiecīgos ielu mākslas veidus, tiks izmantoti to pieņemtie nosaukumi angļu valodā.

Tag ir vecākā grafiti izteiksmes forma. Tas uzskatāms par rakstītāja logo, viņa personisko zīmogu, kā uzdevums ir pavairot un popularizēt autora vārdu tā, lai tas atrastos visur un visi to redzētu. No šī paņēmiena attīstījušies mērogos apjomīgie un ar lokālu krāsu aizpildāmie *piece*.⁴⁶ (*skatīt 1. attēlu*)

---

43 *Graffiti* Pieejams: <http://graffiti.ueuo.com/vesture.html> [skatīts 2015, 15. feb.]

44 *Graffiti* Pieejams: <http://graffiti.ueuo.com/vesture.html> [skatīts 2015, 15. feb.]

45 Peiter, Sebastian. *Guerilla Art*. London: Laurence King Publishing Ltd., 2009. 20.l

46 Sedliņa, Anita. *Graffiti Latvijā*. Rīga: Imanta, 2007. 6.lpp.

Attēls nr.: 1 „Tag”⁴⁷

Throw up ir ātrs sava pieņemtā pseidonīma rakstīšanas paņēmiens, galvenokārt vienā krāsā ar kontūrlīniju. Autoram tas nozīmē vizuāli vērienīgāku atpazīstamības nodrošinājumu salīdzinājumā ar *tag* stilistikas paņēmieniem. *Throw up* mērķis ir krāsas un laika ekonomija, teksta vienkāršība un vizuāla atraktivitāte.⁴⁸ (skatīt 2. attēlu)

Attēls nr.: 2 „Throw up”

Piece ir saīsinājuma forma no angļu valodas vārda *masterpiece* (šedevrs, meistardarbs). Termina izmantojums akcentē elitārās mākslas institūcijas principu kritiku, proti to, ka mākslinieks tiek uztverts kā ģēnijs un lietpratēji, lai celtu mākslas darba vērtību, mākslīgi kultivē autora slavu; rezultātā mākslasdarbu kā jebkuru preci var pirkt un pārdot. Termins *piece* attiecināms uz tādiem grafiči zīmējumiem, kuri ir izstrādātāki nekā *tag* vai *throw up*, kuru burtu aprises ir precīzāk definētas un iekšējie laukumi blīvāk nostrādāti. „Meistardarba” augstākais sasniegums ir spēja apkārtējā vidē kvēlot un liesmot” (angļu valodā par tādu darbu saka: *piece burns*)⁴⁹ (skatīt 3. attēlu)

⁴⁷ 1.–11. attēls. Pieejams: <http://artradarjournal.com/2010/01/21/what-is-street-art-vandalism-graffiti-or-public-art-part-i/> [skatīts 2015, 18.mai]

⁴⁸ Sedliņa, Anita. *Graffiti Latvijā*. Rīga: Imanta, 2007. 7. lpp.

⁴⁹ Sedliņa, Anita. *Graffiti Latvijā*. Rīga: Imanta, 2007. 8.lpp

Izveicības „cīņa” (*battle*) ir radoša konkurence divu rakstītāju vai *crew* (rakstītāju apvienību) starpā, tā risinot domstarpības vai noskaidrojot grafīti meistarībā stiprāko. Pretinieki vienlaikus rada katrs savu darbu noteiktā laika periodā (diena, dažas stundas) un to motīvam parasti izvēlas konkrētu jēdzienu. Uzvarētāju nosaka sacensībā neiesaistīti *crew* vai individuāli rakstītāji. Latvijā sacensības aizsākās ar pēdējos gados ienākušo *bombing* (aprakstīšanas) vilni, kad rakstītāju jau bija pietiekami daudz, lai rastos nepieciešamība nodalīt un atšķirt grafīti teritorijas. Sākotnēji sacensības izpaudās citu darbu nosvītīšanā, savu parakstu pārzīmējot pāri – tā atstājot savu ziņu. Ar laiku sacensību gars modificējās kvalitatīvāku darbu veidošanā un atklātākā konkurencē.⁵⁰

Būtisks aspekts ir vietas izvēle. Ja *tag* un *throw up* rakstītājiem ir izaicinājums uzrakstīt savu pseidonīmu uz svaigi nokrāsotās sienas, rēķinoties ar to, ka mājas īpašnieks to drīzumā aizkrāsos, tad labākos *piece*, kā arī stencila paraugus var atrast vietās, kur tie nebojā, gluži otrādi – oriģināli papildina un uzlabo pilsētvides estētiku, turklāt maz iespējams, ka tos mēģinās likvidēt. Rīgā var atrast interesantus mākslas piemērus Andrejsalā, uz mūra vai betona sētām dzelzceļa tuvumā, piemēram, no Rīgas stacijas līdz Juglas pieturai Valmieras virzienā, Zasulauka depo, pamestajās teritorijās, graustos, piemēram, fabrikas VEF apkaimē, uz atsevišķām dzīvojamajām ēkām un pavārtēs.⁵¹

Ielu māksla kopumā ir ļoti dažāda un tā tiek izpausta visdažādākajos veidos. Tradicionālais ielu mākslas izpausmes veids ir gleznojums uz publiskas virsmas vai privātīpašuma, kas ir redzams publikai. Parasti izpildīts ar krāsas baloniņu vai krāsas rullīti. Tas var būt dažu vārdu savienojums (parasti autora vārds) vai tas var būt vairāk māksliniecisks un rūpīgāk izstrādāts, nosedzot virsmu ar sienas zīmējumu.⁵²

⁵⁰ Ganz, Nicholas. *Graffiti World*. London: Thames&Hudson, 2004. 121.lpp

⁵¹ Sedliņa, Anita. *Graffiti Latvijā*. Rīga: Imanta, 2007. 8. lpp

⁵² *What is Street Art? Vandalism, graffiti or public art – Part I*. Pieejams: <http://artradarjournal.com/2010/01/21/what-is-street-art-vandalism-graffiti-or-public-art-part-i/> [skatīts 2015, 24. mar.]

Citi veidi ir saistīti ar dažādām un daudz sarežģītākām tehnoloģijām un ielu mākslinieku „iekšējiem noteikumiem”. Kā jau iepriekš teikts, ielu mākslas veidi ir dažādi. Šie veidi ir izklāstīti turpinājumā.

Stencils - gleznrojums, kas tiek veikts ar mājās sagatavotu papīra vai kartona trafaretu, lai izveidotu attēlu, ko var viegli reproducēt. Nepieciešamās attēla kontūras tiek izgrieztas, un attēls tiek pārnest uz sienas, izmantojot krāsu baloniņu vai krāsu rullīti.⁵³ Trafaretiem ir daudz tematisko virzienu – politika, sekss, komiksu tēli, kultu varoņi, mūzikas un kino zvaigznes, dzīvnieki. Šis ielu mākslas paveids pēc mākslinieciskās un tehnoloģiskās sarežģītības ir ļoti atšķirīgs – no saturiski vienkāršiem līdz pārsteidzošiem mākslas darbiem⁵⁴ (skatīt 4. attēlu) Arī Rīgā stencils ir izplatīts ielu mākslas veids. Tas komentē politiskos un sabiedrībai aktuālos procesus. Rīgā tāpat kā citās Eiropas un pasaules pilsētās stencila mākslinieki savus darbus neparaksta, tādējādi neveidojas konkurence mākslinieku starpā. Šī ir galvenā stencila mākslas atšķirība no grafīti mākslas.

Attēls nr.:4 „Stencils”

Sticker jeb uzlīmes - viegli izplatāms teksts vai attēls uzlīmes veidā publiskās vietās. Šis uzlīmes parasti apšaubā un komentē politiku, norāda uz problēmām vai ir kādas avangarda mākslas kampaņas sastāvdaļa. Uzlīmju māksla tiek uzskatīta par postmodernisma mākslas apakškategoriju.⁵⁵ Uzlīmju sižets bieži mēdz sasaukties ar grafīti darbos attēloto. Uzlīmes, kurās autori izpauž sevi verbāli vai tēlaini, var pamanīt uz ceļazīmēm, sabiedriskā transporta pieturvietu norādēm, visa veida stabiem, atkritumu urnām. Virsmas, uz kā var līmēt, atšķiras no tām, uz kā var uzpūst krāsu no aerosola baloniņa, tādēļ grafīti un *stickers* savā starpā nekonkurē par vietu. Uzlīmes parasti nav

⁵³ *What is Street Art? Vandalism, graffiti or public art – Part I.* Pieejams: <http://artradarjournal.com/2010/01/21/what-is-street-art-vandalism-graffiti-or-public-art-part-i/> [skatīts 2015, 24. mar.]

⁵⁴ Lewisohn, Cedar. *Street Art*. London: Tate Enterprises Ltd, 2008. 120.lpp

⁵⁵ *What is Street Art? Vandalism, graffiti or public art – Part I.* Pieejams: <http://artradarjournal.com/2010/01/21/what-is-street-art-vandalism-graffiti-or-public-art-part-i/> [skatīts 2015, 24. mar.]

pārāk liela izmēra, ar tām var bombardēt pilsētu līdzīgi kā ar *tag* jeb parakstiem.⁵⁶ (*skatīt 5.attēlu*) Uzlīmju eksponēšana publiskajā telpā nav tik uzkrītoša un saistās ar mazāku risku kā citi ielu mākslas veidi. Tās var neuzkrītoši uzlīmēt to autoru izvēlētajās vietās, neaizņem ilgu laiku un bieži paliek nepamanītas, tādējādi paildzinot to pastāvēšanas ilgumu.

Attēls nr.: 5 Sticker jeb uzlīme

Trafaretu un uzlīmju māksliniekiem atšķirībā no klasiskā grafiti autoriem ir raksturīga izvairīšanās no savu darbu parakstīšanas. Tas norāda uz nevēlēšanos ietekmēt darbu estētisko novērtējumu un piešķirt tam konkrētas personības, proti, elitāru auru. Tādējādi šie darbi ir demonstratīva atsacīšanās arī no autortiesībām.⁵⁷ Taču pastāv arī izņēmumi – ielu mākslinieki, kuri darbojas tieši komerciālos nolūkos. Ielu māksla savā būtībā ir kaut kas aizliegts, neatļauts, tāpēc ir privātpersonas, kuras vēlas šādus elementus, piemēram, savas automašīnas vai dzīvesvietas dizainā. Tas, iespējams, norāda uz sava veida protesta formu to sabiedrības locekļu vidū, kuri nenodarbojas ar ielu mākslu vai citām ar protestu saistītām aktivitātēm.

Pastāv arī mazāk pazīstami ielu mākslas veidi, ko ikdienā nevar tik bieži sastapt un lielākoties tiem ir saistība ar kādām reklāmas kampaņām vai kultūras norisēm.

Piemēram, mozaīkas Rīgas pilsētvidē nav bieži sastopams ielu mākslas veids, taču ir arī daži mozaīku piemēri Rīgā. Mozaīka ir māksla izveidot attēlus apkopojot mazas daļas vai gabaliņus, kas kopā veido vienu milzīgu mākslas darbu.⁵⁸ (*skatīt 6.attēlu*)

⁵⁶ Peiter, Sebastian. *Guerilla Art*. London: Laurence King Publishing Ltd., 2009. 23.lpp

⁵⁷ Lewisohn, Cedar. *Street Art*. London: Tate Enterprises Ltd, 2008. 122.-123.lpp.

⁵⁸ *What is Street Art? Vandalism, graffiti or public art – Part I*. Pieejams: <http://artradarjournal.com/2010/01/21/what-is-street-art-vandalism-graffiti-or-public-art-part-i/> [skatīts 2015, 24. mar.]

Attēls nr.: 6 „Mozaīka”

Videoprojekcijas ir ielu mākslas veids, kas tiek izmantots, piemēram, Staro Rīga ietvaros ik gadu un nebūt neasociējas ar ielu mākslu tās tradicionālajā izpratnē. Videoprojekcija ir digitāla ar datorprogrammu apstrādātas bildes vai teksta atspoguļošana uz virsmas, izmantojot gaismu un projekcijas sistēmu.⁵⁹ (skatīt 7.attēlu)

Attēls nr.: 7 „Videoprojekcija”

Arī ielas instalācija tradicionāli neasociējas ar ielu mākslas jēdzienu, kā arī Rīgā šis mākslas veids pagaidām tiek vērots tikai legālās mākslas izpausmēs. Ielas instalācija - ielu instalācijas ir augoša tendence ielu mākslas kustībā. Ja ierasti ielu māksla un grafiti tiek veidoti uz virsmām vai sienām, ielu instalācijas izmanto trīsdimensiju objektus un telpu, lai iejauktos urbānajā vidē. Tāpat kā grafiti – tās parasti nav atļautas, un uzreiz kā objekts vai skulptūra ir uzstādīta, mākslinieks to pamet.⁶⁰ (skatīt 8.attēlu)

⁵⁹ *What is Street Art? Vandalism, graffiti or public art – Part I.* Pieejams: <http://artradarjournal.com/2010/01/21/what-is-street-art-vandalism-graffiti-or-public-art-part-i/> [skatīts 2015, 24. mar.]

⁶⁰ *What is Street Art? Vandalism, graffiti or public art – Part I.* Pieejams: <http://artradarjournal.com/2010/01/21/what-is-street-art-vandalism-graffiti-or-public-art-part-i/> [skatīts 2015, 24. mar.]

Attēls nr.: 8 „Ielas instalācija”

Wood blocking - mākslas darbs, kas ir zīmēts uz maza finiera vai cita lēta materiāla gabaliņa un pieskrūvēts ielu zīmēm ar skrūvēm. Bieži vien skrūves galos ir salocītas, lai šos koka gabalus būtu grūtāk noņemt. Tas ir kļuvis par ielu mākslas formu, ko izmanto, lai nosegtu zīmi, plakātu vai jebkuru reklāmu, kas ir novietota vai pakārta.⁶¹ (*skatīt 9.attēlu*)

Attēls nr.: 9 „Wood blocking”

Arī *Flash mobbing* jeb zibakcijas ir pieskaitāmas pie ielu mākslas. Zibakcija izpaužas tā, ka liela cilvēku grupa pēkšņi apvienojas publiskā vietā, izpilda neierastu darbību īsu laika sprīdi un tad ātri izklīst. Termins *flash mob* parasti tiek pielietots šādām darbībām, kas tiek organizētas ar telekomunikāciju, sociālo tīklu vai e-pastu palīdzību. Parasti to neattiecina uz pasākumiem, ko organizē sabiedrisko attiecību firmas. *Flash mob* var uzskatīt par publisku masu priekšnesumu.⁶² (*skatīt 10.attēlu*) Pēdējo gadu laikā zibakcijas ir kļuvušas izplatītas arī Rīgā, taču arī šis ielu mākslas veids atšķiras no tradicionālās izpratnes par ielu mākslu un tās būtību.

---

⁶¹ *What is Street Art? Vandalism, graffiti or public art – Part I.* Pieejams: <http://artradarjournal.com/2010/01/21/what-is-street-art-vandalism-graffiti-or-public-art-part-i/> [skatīts 2015, 24. mar.]

⁶² *What is Street Art? Vandalism, graffiti or public art – Part I.* Pieejams: <http://artradarjournal.com/2010/01/21/what-is-street-art-vandalism-graffiti-or-public-art-part-i/> [skatīts 2015, 24. mar.]

Attēls nr.: 10. „Flash mob”

Yarn bombing - ielu mākslas veids, kas krāsas vai krīta vietā izmanto krāsainus adītus vai tamborētus audumus. Tiek uzskatīts, ka šis mākslas veids ir radies Amerikas Savienotajās Valstīs, Teksasā, kur vietēji adītāji centās atrast māksliniecisku veidu kā izmantot savu adījumu pārpalikumus un nepabeigtos adījumus. Ja citas grafiti formas var būt ekspresīvas, dekoratīvas, teritoriālas, sociāli politiskas, *Yarn bombing* saistās gandrīz tikai ar izdaiļošanu un mākslinieciskumu.⁶³ *Yarn bombing*, iespējams, ir vienīgais no ielu mākslas veidiem, kas nav bijis sastopams Rīgas pilsētvidē.

Attēls nr.: 11 „Yarn bombing”

Grafiti kopējais raksturojums saistās ar izteiktu hierarhiju, līdzīgi kā citās gan ar mākslu saistītās, gan nesaistītās nozarēs. Grafiti subkultūras iekšējā sociālā struktūra ir hierarhiska profesionālās meistarības nozīmē – no iesācējiem (*toy*), līdz karaļiem (*king*) – vismeistarīgākajiem, sociāli prestižākajiem savā veidā vai noteiktā teritorijā. Nonākt šīs hierarhijas augšgalā iespējams, noteiktā teritorijā demonstrējot daudz un meistarīgi izpildītu grafiti darbu, kā arī reaģējot uz izaicinājumiem mēroties spēkiem t.s. cīņās (*battle*).⁶⁴ Savukārt pārējo ielu mākslas žanru pārstāvjiem galvenais nav norādīt savu teritoriju vai kādā mērā parādīt savu vietu ielu mākslinieku hierarhijā. Viņiem galvenais

⁶³ *What is Street Art? Vandalism, graffiti or public art – Part I*. Pieejams: <http://artradarjournal.com/2010/01/21/what-is-street-art-vandalism-graffiti-or-public-art-part-i/> [skatīts 2015, 24. mar.]

⁶⁴ Ganz, Nicholas. *Graffiti World*. London: Thames&Hudson, 2004. 125.lpp

mērķis ir nodot savu ziņu plašākai publikai vai nu pamācot, vai pasmejoties par kādu aktuālu tēmu, cerot, ka sabiedrība to sapratīs, un aizdomāsies par nodoto ziņu.⁶⁵

Ielu māksla ir plašs jēdziens, kas sevī ietver gan legālas, gan nelegālas mākslinieciskas izpausmes publiskajā telpā. Vispopulārākais un sabiedrībai zināmākais ielu mākslas žanrs ir grafiti. Grafiti ir ne tikai ielu mākslas veids, bet tā ir atsevišķa subkultūra ar savām tradīcijām, nerakstītajiem likumiem un iekšējo hierarhiju. Grafiti mākslā galvenais ir mākslinieka atpazīstamība, darbu kvalitāte un kvantitāte. Daudzos gadījumos stencila mākslas būtība ir vēstījuma paušana sabiedrībai, atspoguļojot sabiedrības domas par kādu sociāli vai politiski aktuālu tēmu. Rīgā par vienu politiskā stencila piemēriem var uzskatīt deputāta Ingmāra Līdakas izteikuma „Aizver muti!” Saeimas sēdes laikā vizualizēšanu, izmantojot stencila tehniku. Savukārt uzlīmes kalpo kā ātrs, neuzkrītošs un daudzos gadījumos sabiedrisko vai privāto īpašumu nebojājošs veids, kā mākslinieki var sabiedrībai paust savas idejas.

---

⁶⁵ Lewisohn, Cedar. *Street Art*. London: Tate Enterprises Ltd, 2008. 125. lpp.

3. RĪGAS PILSĒTVIDES RAKSTUROJUMS, KULTŪRAS UN MĀKSLAS LOMA TAJĀ

Lai noskaidrotu Rīgas pilsētvides saistību ar ielu mākslu, šajā nodaļā tiks analizēta Rīgas pilsētvide, tās esošā situācija un tālākas attīstības plāni gan sabiedrības labklājības uzlabošanai, gan pilsētvides struktūras, gan arī kultūras jomās.

Rīga atrodas Rīgas jūras līča dienvidu piekrastē, Piejūras zemienes Rīgavas līdzenumā. Rīgas vēsturiskais centrs izvietots Daugavas labajā krastā, aptuveni 10 km no tās ietekas Rīgas jūras līcī. Jau vēsturiski Rīga ir atradusies teritoriāli izdevīgā vietā, kas veicināja Rīgas kā tirdzniecības pilsētas attīstību. Tādēļ gadsimtu garumā Rīga kļuva par dažādu valstu valdnieku vēlamo iekarojumu objektu. Vēstures gaitā Rīgā ir bijušas dažādas varas, dažādi laiki: vācu laiki (1201-1561), Rīgas brīvās pilsētas (1561-1581), poļu laiki (1581-1621), zviedru laiki (1621-1710), krievu laiki (1710-1918), neatkarīgās Latvijas Republikas laiki (1918-1940), padomju laiki, līdz atkal kopš 1990. gada dzīvojam Rīgā, kas ir neatkarīgās Latvijas Republikas galvaspilsēta.⁶⁶

Mūsdienās Rīga ieņem būtisku lomu Latvijas valsts attīstībā, ko ietekmējusi gan vēsturiskā virzība, gan izdevīgais ģeogrāfiskais novietojums. Neapšaubāmus pienākumus uzliek Rīgas kā Latvijas galvaspilsētas statuss – Rīgai jāuzņemas dažādu valstiski un starptautiski nozīmīgu pasākumu organizēšana, jārūpējas par Rīgas un Latvijas iedzīvotāju labklājību, veselību un izglītību, kā arī jāsniedz ieguldījums valsts ekonomikas veicināšanā.⁶⁷

Rīga ir starptautiska, nacionāla un reģionāla mēroga kultūras centrs ar bagātu kultūrvēsturisko mantojumu un vislielāko koka arhitektūras mantojumu starp Eiropas galvaspilsētām. Pilsētā pieejamas daudzas kultūras iestādes – teātri, galerijas, muzeji, bibliotēkas u.c. Rīgai ir uzkrāta liela pieredze starptautisku pasākumu rīkošanā. Šī pieredze noderēja arī 2014. gadā, kad Rīga bija Eiropas Kultūras galvaspilsēta. Šis notikums bija iespēja Rīgai veicināt tās atpazīstamību pasaulē un piesaistīt tūristus.⁶⁸

---

⁶⁶ Zača, Evija. Skats uz vietu: urbānā pieredze. Grām: *Ad locum: vieta identitāte un rīcībspēja*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014..231.lpp

⁶⁷ *Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2020. gadam*. Rīga, 2013

⁶⁸ *Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2020. gadam*. Rīga, 2013

3.1. Rīgas pilsētvides raksturojums

Lai būtu iespējams izprast ielu mākslas saikni ar Rīgas pilsētvidi un tās attīstību, ir nepieciešams apskatīt Rīgas pilsētas raksturojošos elementus. Nodaļas sākumā vispārīgi apskatot Rīgas ģeogrāfiskās pazīmes, kas savā ziņā saistās arī ar ielu mākslinieku teritorijas iezīmēšanu, kas ir aizgūts no Amerikas Savienotajām Valstīm. Rīgas *hip-hop* kultūra, kas cieši saistās ar vienu no galvenajiem ielu mākslas žanriem – grafiti - Rīgu ir iedalījusi Labajā un Kreisajā krastā, kas savā starpā it kā konkurē. Šī konkurence ir redzama arī dažādās sporta sacensībās, kas norisinās Rīgā.

Arī Rīgas apbūves un pilsētvides raksturojums palīdz izprast, kuros rajonos ielu māksliniekiem ir vieglāk un izdevīgāk darboties.

Rīgas pilsētas struktūras galvenais elements ir Daugava, kas daļa pilsētas sauszemes teritorijas divās daļās, bet galvenā šķērsass posmā līdz Uzvaras laukumam ir Brīvības iela, Kaļķu iela, Akmens tilts, Uzvaras bulvāris. Tā ir arī nozīmīgākā Rīgas vēsturiskā centra iekšējās struktūras un pieminekļu izvietojuma ass. Perspektīvā Daugava ir jāuzskata un jāveido par divu pilsētas daļu vienojošo elementu, kura varētu funkcionēt kā kvalitatīva un dinamiska publiskā ārtelpa, bet tās ūdensmalas kā pilsētnieku un viesu galvenā tikšanās un atpūtas vieta. Kopā ar Daugavu vienotā „zilajā” un „zaļajā” sistēmā apvienojas Ķīšezers, Juglas ezers, Bulļupe un ar šiem ūdeņiem saistītie purvi, palieņu pļavas un meži, un kā „zaļās” sistēmas saistošais elements kalpo ielu un iekšpagalmu apstādījumi. Savukārt pilsētas apbūvētās teritorijas veido apbūves rajoni: dzīvojamās, jauktas apbūves teritorijas un ražošanas teritorijas. Daudziem dzīvojamiem rajoniem jeb apkaimēm netiek iezīmētas konkrētas robežas — tie savstarpēji pārklājas, sevī apvienojot gan dzīvojamās, gan darījumu, kā arī dažāda veida ražošanas un kravu transporta funkcijas — tā ir modernām lielpilsētām raksturīga iezīme. Starp apbūves teritorijām var izdalīt trīs galvenās dažādu grupu teritorijas – intensīvi apbūvētas, ekstensīvi apbūvētas un tādas teritorijas, kurām nepieciešama atjaunošana. Pilsētas kā vienota organisma darbību un saistību starp tās daļām nodrošina transports — modernas pilsētas galvenais pamats — tādēļ tas uzskatāms par vienu no svarīgākajiem pilsētas struktūru veidojošajiem elementiem. Telpiski Rīga ir izteikti monocentriska pilsēta, kur pilsētas vēsturiskais centrs ir pilsētas visaktīvākā un piesātinātākā pilsētas daļa, koncentrējot sevī pilsētas svarīgākās funkcijas. Citos pilsētas

rajonos un dzīvojamās apkaimēs veicamo funkciju un piedāvāto pakalpojumu klāsts ir nesalīdzināmi mazāks.⁶⁹

Apbūves raksturs Rīgas pilsētā ir ļoti dažāds. Katrā laikmetā apbūve ir radusies atšķirīgos sociālos, ekonomiskos un tehnoloģijas apstākļos. Katrs laikmets ir nesis savas izmaiņas, gan radot jaunas pilsētas daļas, gan pārbūvējot esošās. Mūsdienu Rīgas apbūve ir veidojusies dažādu laikmetu un plānu rezultātā, bet nosacīti tā attīstās apļa veidā no vēsturiskā centra uz perifēriju. Rīgai šī struktūra ir izteikti monocentriska ar apbūves kodolu Daugavas labajā krastā. Upe gan daļa pilsētu divās daļās, gan dod fokusu visai apbūvei un akcentē vēsturisko kodolu. Visi septiņi Rīgas galvenie iebraukšanas ceļi (ielas), ieskaitot Daugavu, ved no perifērijas uz pilsētas centru. Arī dzelzceļš ar to saistītām rūpniecības teritorijām atbalsta šo radiālo zvaigznes formu, bet ar savu fizisko grūti šķērsojamo uzbūvi sadala pilsētu vairākos sektoros. Šodienas Rīgas apbūves struktūrā apkaimes var iedalīt pēc sekojošas tipoloģijas:

- 1) Vecrīga, kas mijiedarbībā ar Daugavu, ir fiziski un kultūrvēsturiski svarīgākā Rīgas apbūves sastāvdaļa, kam raksturīga intensīva apbūve nelielos kvartālos;
- 2) Bulvāru loks, kura zaļā parku josla ieskauj un ir tiešā kontrastā ar Vecrīgu, kā arī nošķir vecpilsētu no 19. gadsimta “režģa struktūras”;
- 3) 19. gadsimta “režģis”, kura teritorija ir lielākais saskaņota plāna un arhitektūras ansamblis, kam piemīt pilsētībūvnieciskā vērtība. Kopā ar Vecrīgu un Bulvāra loku tas veido Rīgas vēsturiskā centra kodolu;
- 4) Vēsturiskā priekšpilsētas apbūve, kas veidojusies 19. gadsimtā, ir ķieģeļu un koka mazstāvu un daudzstāvu apbūve. Tā veido daļēju apli ap pašu vēsturisko centru. Šim apbūves veidam ir zema intensitāte, un tā parasti ir apzaļumota, tādēļ šīs mazstāvu apkaimes ir labi kontrasti intensīvai daudzstāvu apbūvei;
- 5) Mikrorajoni veido ļoti spēcīgu telpisko kompozīciju. Šīs teritorijas ir pilnīgā kontrastā ar Rīgas apbūves kodolu. Pilsētas daļas ir celtas citā mērogā, ar citām tehnoloģijām, citā ekonomiskajā un politiskajā sistēmā. Ēkas ir kombinētas lielos ansambļos dažāda veida ģeometriskās konfigurācijās. Tā rezultātā ir izveidojusies liela mēroga monolīta vide. Šodien daži pagalmi ir apauguši ar kokiem, kas rada zaļo zonu starp skarabajām un pelēkajām daudzstāvu ēku sienām;
- 6) Rūpniecības aplis ar dzelzceļa loku, kas sadala pilsētu un veido lineārus, grūti krustojamus šķēršļus. Gar dzelzceļiem vēsturiski ir izvietojušās rūpniecības

---

⁶⁹ Rīgas teritorijas plānojums 2006.-2018. gadam ar grozījumiem. Rīgas dome, 2009

noliktavas un būves, kas pilda dažāda veida ekonomiski svarīgas funkcijas, taču vienlaikus piesārņo un rada vizuāli nepievilcīgu vidi. Rīgā dzelzceļu sliežu abās pusēs ir plašas pamestas un maz izmantotas apbūves zonas. Daudzviet rūpniecību aizvieto komerciālas struktūras, tai skaitā arī lielveikali un noliktavas.⁷⁰

Tieši mikrorajoni un rūpniecības rajoni ir teritorijas, kas lielākoties nakts laikā netiek uzraudzītas. Tas ir viens no iemesliem, kādēļ šajās teritorijās pastāv intensīvāka nakts dzīve, kas sevī daudzos gadījumos ietver arī nelegālas nakts aktivitātes, piemēram, vandālismu tajā skaitā arī ielu mākslu.

Neskatoties uz Rīgas pilsētā pastāvošo nakts dzīvi un, nereti, to pavadošo vandālismu, Rīgai ir bagāts kultūrvēsturiskais mantojums, un pilsētā var izdalīt vairākus tipus aizsargājamās teritorijas ar kultūras pieminekļa vai plānojuma noteiktas apbūves aizsardzības teritorijas statusu (kopumā 1666 dažāda veida un statusa kultūras pieminekļi), starp kurām ietilpst gan pasaules mantojuma, gan valsts nozīmes pilsētībūvniecības pieminekļi ar oficiālu pieminekļa statusu, gan arī potenciālie pieminekļi vai atsevišķas īpašas vēsturiskās apbūves aizsardzības teritorijas.⁷¹ Rīgas vēsturiskais centrs ir teritorija, kas sevī ietver daudzus no iepriekš minētajiem kultūrvēsturiskajiem mantojumiem. Uz šo teritoriju ir attiecināts likums par Rīgas kultūrvēsturiskā centra saglabāšanu un aizsardzību.⁷² Šī likuma mērķis ir nodrošināt Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas saglabāšanu, aizsardzību un kvalitatīvu attīstību.. Piemēram, restaurējot būves, kas atrodas Rīgas vēsturiskajā centrā, ir nepieciešams ievērot konkrēta dizaina logu rāmjus, materiālus ēku restaurēšanai vai atjaunošanai, kā arī katram vēsturiskā centra rajonam ir noteiktas konkrētas krāsas, kas var tikt izmantotas nepieciešamajām ar atjaunošanu vai restaurēšanu saistītājām vajadzībām. Lieki piebilst, ka, piemēram, ielu mākslinieki šos likumus nezina vai neievēro. Rīgas vēsturiskais centrs kā prioritārās attīstības teritorija noteikta ārpus konkurences ar citām pilsētas daļām – tā loma Rīgas un Latvijas mērogā nav apšaubāma un pārvērtējama. Galvenā uzmanība veltīta centra pilsētvides saglabāšanai un attīstībai, tā specifisko problēmu risināšanai.⁷³ Šīs problēmas saistās ar daudzām pamestām ēkām, ko atsevišķos gadījumos nav iespējams atgriezt to lietderīgai izmantošanai.

---

⁷⁰ *Rīgas teritorijas plānojums 2006.-2018. gadam ar grozījumiem*. Rīgas dome, 2009

⁷¹ *Rīgas plānošanas reģiona telpiskais (teritorijas) plānojums*. Rīga, 2007

⁷² *Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un aizsardzības likums*. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=76001> [Skatīts 2015, 18 mai]

⁷³ *Rīgas plānošanas reģiona telpiskais (teritorijas) plānojums*. Rīga, 2007

Domājot par Rīgas pilsētvidi, pilsētvide ir kā fiziska un mentāla telpa, ko veido pilsētas apbūves, dabas vides, transporta un cita veida infrastruktūras, kā arī daudzveidīgu sociālo procesu kopums tās funkcionālajā un vizuālajā izpausmē veido dzīves vidi, darba un darījumu vidi, izglītības un atpūtas vidi. Tieši ar pilsētvides plānošanu pašvaldība pamatā nodrošina ilgtspējīgas attīstības principa ievērošanu jeb līdzsvaru starp ekonomiskajiem, sociālajiem un dabas vides aspektiem.⁷⁴

Rīgā pastāvošā kultūras joma, infrastruktūra, sabiedrība, kā arī izdevīgais ģeogrāfiskais novietojums pilsētu rada nozīmīgu ne tikai reģionālā mērogā, bet arī nacionālā un starptautiskā mērogā.

Reģionālā mērogā Rīga ir ekonomiskais, vispārējās un interešu izglītības, kultūras un unikālas pilsētvides, veselības aprūpes, kā arī iepirkšanās, brīvā laika pavadīšanas un dažādu pakalpojumu centrs.⁷⁵

Nacionālā mērogā Rīgas specializāciju pamatā nosaka Rīgas kā galvaspilsētas statuss (šeit atrodas galvenās valsts varas un pārvaldes institūcijas, ārvalstu vēstniecības un dažādu organizāciju pārstāvniecības), valsts lielāko augstākās izglītības un kultūras iestāžu atrašanās Rīgā, kā arī transporta infrastruktūra, kas vieno Rīgu ar citām pasaules daļām (lidosta, dzelzeļa stacija, pasažieru osta, starptautiskā autoosta). Nacionālā mērogā Rīga ir administratīvais, kultūras, augstākās izglītības un zinātnes centrs. Rīga ir galvenie valsts vārti Latvijas sakariem ar visu pasauli.⁷⁶

Starptautiskā mērogā Rīgas specializācijas pamatojumu veido: ģeogrāfiskais novietojums – atrašanās rietumu – austrumu un ziemeļu – dienvidu transporta koridoros, atrašanās pie Baltijas jūras; kultūrvide un ar to saistītais tūrisms, un radošās industrijas nozares; prioritārās eksportspējīgās nozares.⁷⁷ Attiecīgi nozares, kas veido uz starptautisko mērogu vērstu Rīgas specializāciju, ir - osta, transports; loģistika; kultūra, tūrisms; radošās nozares – mode, dizains, filmu industrija, arhitektūra u.c.; informācijas un komunikāciju tehnoloģiju nozare; elektrotehnikas ražošana; ķīmiskā rūpniecība; metālizstrādājumu ražošana un mašīnbūve; profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi; izglītība.⁷⁸

---

⁷⁴ *Rīgas reģiona attīstības stratēģija*. Rīga: Rīgas reģiona attīstības padome, 2000.

⁷⁵ *Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2025. gadam*. Rīga, 2013

⁷⁶ *Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2025. gadam*. Rīga, 2013

⁷⁷ *Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2025. gadam*. Rīga, 2013

⁷⁸ *Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2025. gadam*. Rīga, 2013

Rīgas pilsētas apbūve ir cieši saistīta ar tās vēsturi dažādos laika posmos. Mūsdienās no sešiem apbūves tipiem mikrorajoni un rūpniecības rajoni ir visvairāk riskam un vandālismam pakļautās teritorijas.

Rīga ir kultūrvēsturiski bagāta pilsēta, bet, neskatoties uz to, vēsturiskais centrs, kas ir viens no svarīgākajiem Rīgas kultūras mantojuma nesējiem, ir pakļauts riskiem. Piemēram, vēsturiskajā centrā esošās pamestās celtnes, kas mūsdienās vairs nespēj funkcionēt, vai namīpašnieki, kuri nerūpējas par šajā teritorijā esošiem īpašumiem, tādējādi ēkas noveco, un ar gadiem ir arvien grūtāk šīs celtnes restaurēt.

Rīgas pilsētvide aptver visus funkcionējošai pilsētvidei raksturīgos elementus. To veido daudzveidīga apbūve, daba un zaļās zonas, transporta tīkli, kultūras, mākslas un sporta aktivitātes, institūcijas, kas ir atbildīgas par izglītību un darba iespējām Rīgas iedzīvotājiem, stabila ekonomika un sabiedrība, kas tiek uzskatīta par galveno virzītājspēku tālākai Rīgas ekonomiskajai un sociālajai attīstībai.

3.2. Rīgas degradēto teritoriju raksturojums

Kā jau minēts, ielu māksla ir ciešā saistībā ar degradētajām pilsētvides teritorijām. Rīga padomju laikā bija viena no rūpniecības galvenajām pilsētām, tas, iespējams, ir viens no iemesliem, kādēļ mūsdienās Rīgas pilsētvides neatņemama sastāvdaļa ir arī degradētās teritorijas, kā vēl vienu iemeslu var minēt nesakārtotas īpašumtiesības, kas saistās ar ēkām šajās teritorijās.

Pasaules pieredze rāda, ka līdz ar pilsētas attīstību kādreiz saimnieciski izmantotas un apbūvētas teritorijas vēlāk tiek pamestas vai ir izmantotas nepilnvērtīgi. Šādas teritorijas, kā arī piesārņotās un potenciāli piesārņotās teritorijas ir pieņemts uzskatīt par degradētām. Ilgstoši pastāvot degradētajām teritorijām tiek radīti draudi ilgtspējīgai pilsētas attīstībai. Šie draudi galvenokārt ir saistīti ar neefektīvo pilsētas teritorijas izmantošanu un degradēto teritoriju negatīvo ietekmi uz apkārtējām teritorijām. Savukārt, veicinot degradēto teritoriju revitalizāciju, pilsēta nodrošina efektīvu tās teritorijas resursu izmantošanu, risina piesārņojuma problēmas, kā arī iegūst papildus teritorijas pilsētas attīstības vajadzībām. Tieši pilsētas attīstības kontekstā degradēto teritoriju revitalizācija ir īpaši nozīmīga, jo tādējādi no apbūvēšanas var tikt pasargātas pilsētas dabas teritorijas. Rīgas gadījumā degradēto teritoriju rašanās ir cieši saistīta ar Rīgas pilsētas kopējo teritoriālo un ekonomisko attīstību. Ir konstatējami divi galvenie laika posmi, kuros radītās

būves un teritorijas mūsdienās veido degradēto vietu lielāko daļu. Fiziski nolietotās, mūsdienu labiekārtojuma līmenim neatbilstošās 19. gs. un 20. gs. sākuma dzīvojamās ēkas un nekvalitatīvi būvētie padomju laika ražošanas objekti, kas aizņem ievērojamas platības, ir raksturīgi degradēto teritoriju piemēri. Padomju perioda „mantojums” ir arī piesārņotās vietas (bijušās atkritumu izgāztuves un karjeri) un bieži vien estētiski degradētie un tuvu pilsētas centram novietotie ģimenes dārziņi, kurus pie degradētām teritorijām lielākoties var pieskaitīt tikai no ekonomiskā viedokļa. Degradēto teritoriju pastāvēšanas iemesli ir dažādi:

- Sociāli ekonomiski faktori — līdzekļu trūkums, kas liedz atjaunot veco dzīvojamo apbūvi;
- Administratīvie šķēršļi - piemēram, kultūras mantojuma aizsardzība liedz brīvi rīkoties ar vēsturisko apbūvi, tajā pašā laikā nav efektīvu instrumentu privātīpašnieku motivācijai atjaunot šādu vēsturisko apbūvi. Attiecīgi privātīpašnieku spekulatīvās intereses ņem virsroku un veicina vēsturiskās apbūves degradāciju, jo ēkas un teritorijas ilgstoši netiek apsaimniekotas;
- Pašvaldības resursi un rīcībspēja - liela daļa centra ēku ir bez elementāras inženierinfrastruktūras — tajās nav kanalizācijas un siltumapgādes;
- Brīvo teritoriju pieejamība un iespējas tās apgūt - nav pietiekami stingru ierobežojumu apstādījumu un dabas teritoriju izmantošanā un attiecīgi prioritāšu un atbalsta degradēto teritoriju revitalizēšanā;
- Neskaidrības pilsētas kopējās attīstības stratēģiskajos jautājumos, tostarp ražošanas teritoriju attīstības jomā.⁷⁹

Degradēto teritoriju problēma Rīgā ir ļoti izteikta. Tiesa, šobrīd, pastāvot pietiekošam daudzumam brīvo, neapbūvēto teritoriju, degradēto teritoriju nepilnvērtīga izmantošana neatstāj būtisku iespaidu uz pilsētas kopējo ekonomisko attīstību. Taču ilgtermiņa perspektīvā strauja pilsētas ekonomisko aktivitāšu ekspansija neapbūvēto teritoriju virzienā novedīs pie situācijas, kad degradēto teritoriju revitalizācija kļūs vitāli nepieciešama turpmākajai pilsētas attīstībai. Papildus faktors revitalizācijas veicināšanai ir arī degradēto teritoriju negatīvais vizuālais, sociālais un ekonomiskais efekts uz blakus esošajām teritorijām, kas kavē arī šo teritoriju attīstību.⁸⁰

⁷⁹ Rīgas teritorijas plānojums 2006.-2018. gadam ar grozījumiem. Rīgas dome, 2009

⁸⁰ Rīgas plānošanas reģiona telpiskais (teritorijas) plānojums. Rīga, 2007

Ņemot vērā esošās degradētās teritorijas Rīgas pilsētā, kā arī to izraisītās problēmas un šķēršļus pilsētas attīstībai nākotnē, pilsētai ir nepieciešams veikt virkni pasākumu, kuri iezīmētu konkrētu Rīgas pilsētas pašvaldības politiku attiecībā uz degradēto teritoriju revitalizāciju.⁸¹

Degradēto teritoriju piemēri Rīgā:

- 1) Ģipša fabrika Ķīpsalā - Ģipšu fabrika uzcelta 20. gs. sākumā Rīgā, pie Daugavas, mūsdienās Ķīpsalas rajonā. Laika gaitā fabrika izmantota un transformēta par armijas ķīmisko tūrītavu un beigās par hokeja nūju ražotnes ēku. Pēdējos gados ēka bija pamesta un nekopta, klasificējama kā degradēta. 1998. gadā šī ēka tika privatizēta un tika uzsākta ēkas un tai pieguļošās teritorijas atjaunošanas projekti, kā rezultātā tika attīstīts ļoti moderns ēku komplekss, daļēji saglabājot ēkas vēsturisko izskatu;
- 2) Torņkalna administratīvais centrs;
- 3) Dzelzceļam pieguļošās teritorijas - viens no izplatītākajiem degradēto teritoriju tipiem ir dzelzceļa līnijas, kuru apkārtējās teritorijas parasti ir piesārņotas un lielākajā daļā Eiropas izvietotas pilsētas centrā vai tuvu tam. Šāda situācija attiecināma arī uz Rīgas pilsētas dzelzceļu, kura atrašanās vietas ir gan pašā pilsētas centrā, gan tuvu tam. Liela daļa no dzelzceļam pieguļošajām teritorijām ir pamestas vai joprojām izmantotas rūpnīcas un noliktavu teritorijas, kas visbiežāk var klasificēt kā esošas vai potenciāli degradētas, kā arī piesārņotas teritorijas;
- 4) Andrejsala - Andrejsalas teritorija jau vairākus gadus savu uzmanību piesaista ar dažādiem plānojumiem un projektiem par tās attīstību. Tā ir degradēta teritorija, kas tiek ekstensīvi izmantota, ir vizuāli nepievilcīga ražošanas un noliktavu teritorija, kas atrodas ostas teritorijā Rīgas vēsturiskā centra tuvumā. Tā kā teritorija atrodas tik tuvu Rīgas pilsētas centram, tās attīstība ir īpaši nozīmīga kopējai šīs pilsētas daļas attīstībai;
- 5) Rumbulas teritorija - Rumbulas teritoriju var raksturot kā lielu, pilsētībūvnieciski nesakārtotu un problemātisku pilsētas teritoriju, kura Rīgas pilsētā tiek klasificēta un pieskaitīta degradētās teritorijas statusam. Šajā pilsētas rajonā pārsvarā dominē noliktavu un tehniskā apbūve, kā arī mazdārziņi. Rumbulas teritorijai ir zema

---

⁸¹ Rīgas teritorijas plānojums 2006.-2018. gadam ar grozījumiem. Rīgas dome, 2009

izmantošanas un apbūves intensitāte un problemātiska izmantošana, tomēr tai ir liels nākotnes attīstības potenciāls.⁸²

Galvenokārt degradētās Rīgas teritorijas ir saistītas ar bijušajiem rūpniecības rajoniem, kas mūsdienās vairs netiek lietderīgi izmantoti, kā arī netiek meklēts risinājums, kā šīs teritorijas varētu lietderīgi izmantot. Viens no veidiem, kā degradētās Rīgas pilsētvides teritorijas varētu izmantot, būtu tāds, ka daļa šo teritoriju varētu atvēlēt ielu māksliniekiem. Tieši tādā veidā šī problēma tiek risināta citās Eiropas pilsētās ar līdzīgām problēmām. Pastāv pat iespējamība, ka šāds risinājums samazinātu ielu mākslinieku aktivitātes citās, vairāk apdzīvotās pilsētas teritorijās.

Risinājumus degradēto teritoriju labiekārtošanai traucē tādi faktori kā finansiālo līdzekļu trūkums, administratīvie šķēršļi, kas daudzos gadījumos liedz brīvi rīkoties ar vēsturisko apbūvi u.c.

Degradētās teritorijas ir šķērslis Rīgas pilsētvides tālākai attīstībai, jo, ja netiks meklēti risinājumi, šīs teritorijas kļūs arvien sliktākā stāvoklī. Pēdējo gadu laikā kā viens no risinājumiem degradēto teritoriju revitalizācijai ir radošie kvartāli, piemēram, Andrejsalā un Ģipša fabrikā. Andrejsalas rajonā atrodas biznesa inkubators *Creative Andrejsala*, kur tiek veidotas dizaina mēbeles, trauki, apģērbi un apavu kolekcijas u.c. Andrejsalā atrodas arī Latvijas Naivās mākslas muzejs, dažādas darbnīcas un mākslinieku studijas. Arī Ģipša fabrikas teritorija tiek atjaunota, tās teritoriju atvēlot restorāniem un citiem brīvā laika pavadīšanas veidiem.

3.3. Mākslas un kultūras loma Rīgas pilsētvides attīstībā

Mākslai un kultūrai ir liela loma jebkuras pilsētas attīstībai un sava tēla pozicionēšanai gan pilsētas iedzīvotāju, gan pilsētas viesu skatījumā. Analizējot mākslas lomu Rīgas pilsētvidē, būs iespējams secināt, vai arī ielu mākslai ir vieta Rīgas pilsētvidē.

Rīgas pilsētvide ir piesātināta ar kultūras un mākslas objektiem gan kultūrvēsturiskā nozīmē, gan arī laikmetīgā skatījumā. Neskatoties uz Rīgas teritorijā esošajām degradētajām teritorijām, kas, pēc Rīgas pilsētas plānotāju domām, netraucē pilsētas estētikai, Rīgas pilsētvidei ir liels potenciāls turpināt attīstīties gan no pilsētplānošanas viedokļa (laikmetīga arhitektūra, transporta tīklu uzlabošana, infrastruktūras maiņa u.c.), gan arī kultūras un mākslas jomā. Neapšaubāmi sabiedrības līdzdalība ir svarīga kultūras

---

⁸² *Latvijas laikmetīgās arhitektūras un būvniecības gadagrāmata*. Rīga: Latvijas tālrunis, 2005. 134., 135.lpp

un mākslas attīstībai, tāpēc jau tiek izmantota un plānots tālāk attīstīt radošo kvartālu metodi, kas veicina sniegt iespēju sabiedrības locekļiem līdzdarboties kultūras, izklaides un sporta nozarēs.

Rīgas pilsētas situācijā ar radošā kvartāla jēdzienu saprotamas un atbalstāmas uzņēmīgu pilsētnieku iniciētas aktivitātes, kas norisinās noteiktās, dažādu mērogu pilsētvides telpās (ielās, to posmos, kvartālos, pagalmos, apbūves grupās, ēku kompleksos, degradētās teritorijās). Tās pozitīvi un harmoniski transformē Rīgas pilsētvidi, veido jaunu vides estētiku, ētiku un pilda sociālā reaktora funkciju. Radošo kvartālu rezidenti tieši vai pastiprināti saistīti ar radošajām industrijām un mākslinieciskajām aktivitātēm, kā rezultātā šie kvartāli veicina arī Rīgas kultūrvides potenciālu Ziemeļeiropā. Pašvaldība apzinās, ka radošie kvartāli ir stratēģiski svarīgi Rīgas laikmetīgās identitātes stūrakmeņi, kas veido būtisku apkaimju lokālpatriotisma dimensiju, un, stimulējot to attīstību un ģeogrāfisko izplatību, tiek veicināta vietējās, unikālās kultūras, uzņēmējdarbības un dzīvesveida attīstība, kā arī dažādota un paaugstināta pilsētas ainaviskā vērtība.⁸³

Pilsēta ir nodrošina daudzpusīgu kultūras un atpūtas vajadzību apmierināšanu iedzīvotājiem. Pieprasījums pēc dažādiem kultūras pakalpojumiem vienmērīgi aug, attīstās arī tūrisms, kas prasa sakārtot Rīgas pilsētas izklaides vietas. Lielākoties kultūras iestādes ir koncentrētas Rīgas kultūrvēsturiskajā centrā, tajā pašā laikā trūkst kultūras iestāžu vairākos Rīgas dzīvojamajos rajonos - Āgenskalnā, Torņakalnā, Purvciemā un Pļavniekos, t.i., vietās, kur ir lieli dzīvojamie masīvi. Rīgā ir 42 muzeji, neskaitot filiāles, 6 profesionālie teātri, 7 kinoteātri, 4 koncertzāles, 49 publiskās bibliotēkas, kultūras un atpūtas centrs „Mežaparks”, zooloģiskais dārzs, cirks, kas ir vienīgais ziemas cirks Baltijā un 18 kultūras un tautas nami (kultūras centri). Lielākā daļa kultūras namu ir izvietoti pie bijušajām rūpnīcām, kurām beidzot pastāvēt, pārstāja darboties arī kultūras nami. Dažādu klubu un izklaides iestāžu pieaugošais skaits veicina kultūras un tautas namu apmeklētāju skaita samazināšanos.⁸⁴ Rīgas ilgtspējības attīstības galvenais uzdevums ir nodrošināt kultūras dzīves norišu daudzveidību un tradicionālo vērtību saglabāšanu. Rīgas pašvaldība nodrošinās kultūrvides pilnveidošanu un attīstību, Dziesmu un deju svētku procesu, tradicionālu, modernu un mūsdienīgu pasākumu organizēšanas iespējas, Rīgas pašvaldības kultūras iestāžu darbības pilnveidošanu, piedāvājot jaunas interešu izglītības programmas

---

⁸³ *Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam*. Rīga, 2013

⁸⁴ *Rīgas teritorijas plānojums 2006.-2018. gadam ar grozījumiem*. Rīgas dome, 2009

un kultūrizglītības programmas dažādām vecuma grupām, kā arī, attīstot radošā kvartāla metodi, Rīgas pilsētas kultūras attīstības veicināšanai.⁸⁵

Māksla un kultūra Rīgā galvenokārt koncentrējas pilsētas centrā. Tāpēc tiek meklēti risinājumi, kā pilnveidot kultūras jomu, to iesaistot arī Rīgas mikrorajonos, kur savu ikdienu pavada liela daļa Rīgas iedzīvotāju. Par vienu no risinājumiem tiek uzskatīti radošie kvartāli. Radošie kvartāli Rīgā ir salīdzinoši jauns veids, kā kultūras un mākslas jomām piesaistīt jauniešus. Viens no iemesliem varētu būt tāds, ka šajos kvartālos notiekošo pasākumu organizatori un to mērķauditorija ir tieši jaunieši.

Domājot par ielu mākslu Rīgas pilsētvidē, pēdējo divu gadu laikā ir tapuši vairāki ar atbildīgajām varas iestādēm saskaņoti ielu mākslas darbi, kas, iespējams, popularizē šo mākslas veidu un liek sabiedrībai uz šo mākslas veidu raudzīties no cita skatupunkta. Viens no šiem piemēriem ir pagaidām Baltijas valstīs lielākais ielu mākslas darbs „Saule, Pērkons, Daugava” Tallinas ielā.

---

⁸⁵ *Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2020. gadam*. Rīga, 2013

4. RĪGAS IELU MĀKSLAS IZPAUSMES VEIDU EMPĪRISKĀ IZPĒTE

Iepriekšējās nodaļās tika veikta teorētiska ielu mākslas izpausmes veidu un pilsētvides analīze, secinot, ka pilsētvides viena no svarīgākajām sastāvdaļām ir sabiedrība, kas ir spējīga pielāgot pilsētvidi pati sev, to izmantojot arī kā mediju. Arī ielu mākslinieki ir tā sabiedrības daļa, kas pilsētu izmanto kā mediju, lai nodotu savus vēstījumus līdzgaitniekiem. Tika izprasti dažādi ielu mākslas veidi, definējot, kuri no šiem veidiem bakalaura darba empīriskajā daļā tiks izprasti ar jēdzienu „ielu māksla”. Analizējot pilsētvides degradēto teritoriju pazīmes, jāsecina, ka šīs teritorijas ir izdevīgas vandālismam kā tādām tajā skaitā arī ielu māksliniekiem. Tika secināts arī tas, ka Rīga neapšaubāmi atbilst pilsētvides jēdzienam, kā arī Rīgā ir daudzi degradēto teritoriju piemēri.

Šajā nodaļā tiks raksturotas bakalaura darba empīriskā pētījuma metodoloģijas un datu ieguves metodes, analizēta Rīgas ielu māksla un Rīgas pilsētvides attīstības saistība ar šo mākslas veidu.

4.1. Empīriskā pētījuma metodoloģijas un datu ieguves metožu raksturojums

Bakalaura darba izstrādei un tēmas padziļinātākai izpētei tika veikts empīriskais pētījums, kā ietvaros tika analizēta Rīgas pilsētvīdē sastopamā ielu māksla. Empīriskā pētījuma ietvaros ir izmantota kvalitatīvā metodoloģija, kas ļauj iegūt padziļinātāku informāciju par pētāmajiem jautājumiem, balstoties uz ekspertu viedokļiem par šo tēmu. Empīriskais pētījums ir balstīts kvalitatīvajā metodoloģijā, izmantojot divas kvalitatīvās pētniecības metodes: padziļinātā, daļēji strukturētā intervija un ietvertais novērojums.

Kopumā tika veiktas četras dziļās intervijas, lai izprastu trīs ielu mākslinieku viedokļus par ielu mākslu kā Rīgas pilsētvides elementu un profesionālas arhitektes viedokli par pētāmo tēmu. Katras intervijas ilgums bija aptuveni viena stunda. Viens no ielu māksliniekiem uz intervijas jautājumiem atbildēja rakstiskā formā. Papildus tika veikts ietvertais novērojums, kā laikā bija iespējams novērot ielu mākslinieku savā darbībā.

Atlasot ielu māksliniekus, kuri vēlētos dalīties savā viedoklī un pieredzē par nelegālām mākslas izpausmēm, tika secināts, ka šie mākslinieki ir ne tikai ļoti piesardzīgi savās darbībās, bet arī lielākoties nevēlas tikt pētīti.

Kopā klātienē tika intervēti trīs ielu mākslinieki. No kuriem viens mākslinieks, kurš vēlējas palikt anonīms, darbojas tikai *undergroundā*. Otrs mākslinieks Alvis sevi pozicionē kā legālā grafiti mākslinieku, taču viņš piebilda, ka mēdz darboties arī nelegāli. Trešais ielu mākslinieks Holis darbojas ar vienu pseidonīmu legālajos ielu mākslas projektos, bet ar citu pseidonīmu, ko intervijas laikā neatklāja, aktīvi darbojas *undergroundā*. Rakstiskā formā atbildēja ielu mākslinieks Kiwie, kurš pētījuma laikā nebija Latvijā, tāpēc atbildēja uz izvirzītajiem jautājumiem rakstiski. Lai objektīvi varētu novērtēt ielu mākslas saistību ar Rīgas pilsētvides attīstību, tika veikta ceturrtā klātienē intervija ar arhitekti Inesi Zariņu, kura sniedza savu profesionālo viedokli par ielu mākslu kā Rīgas pilsētvides elementu.

Ietvertais novērojums, pētot ielu mākslu, ir salīdzinoši unikāla iespēja. Tā laikā bija iespējams iedziļināties ielu mākslinieku subkultūras īpatnībās, izprotot visus procesus, ko ielu mākslinieks veic pirms došanās savās darbībās, novērot viņa darbības klātienē, kā arī izziņāt interesējošus jautājumus, uz kuriem mākslinieks sniedza atbildes, daloties savā pieredzē. Šī metode palīdzēja izprast, kā realitātē norisinās šīs darbības.

Intervējot ielu mākslniekus, tika pamanīta tendence, ka mākslinieki izmanto ne tikai daudz angliskojuumu, kas saistās ar viņu darbību terminiem un nav pārtulkoti latviešu valodā, bet arī tika izmantota necenzēta valoda. Tāpēc, pamatojot secinājumus ar citātiem no intervijām, tik cenzēti lamuvārdi, iekavās paskaidrojot to nozīmi.

4.2. Ielu mākslas izpausmes veidi Rīgā

Lai noskaidrotu, kā Rīgā izpaužas ielu māksla, kādi ielu mākslas veidi ir sastopami Rīgas pilsētvidē, kādas tēmas tie aktualizē, cik lielā mērā legāla ielu māksla ir ielu māksla, un motivāciju, kāpēc ielu mākslinieki darbojas, tika analizētas ielu mākslinieku intervijas.

Ielu mākslas izpausme Rīgas pilsētā. Rīgā ielu māksla izpaužas tāpat kā citās valstīs – tas ir veids, kā mākslinieki sniedz sabiedrībai savu vēstījumu un sabiedrībai šis mākslas veids vai nu patīk, vai nepatīk. Rīgā ir talantīgi ielu mākslinieki, kas ir spējīgi izdomāt oriģinālas idejas un ar tām pārsteigt ne tikai sabiedrību, bet arī savus līdzgaitniekus, neskatoties uz to, ka šis fenomens Latvijā ir aktuāls salīdzinoši nesen. Galvenokārt, Rīgas ielu māksla atšķiras ar to, ka nav pieejamas legālas vietas pilsētvidē, kur ielu mākslinieki jebkurā diennakts laikā varētu legāli darboties, paust savas idejas. Šāds risinājums ir rasts citās Eiropas pilsētās, šis teritorijas izmantojot arī kā tūrisma objektus, tāpēc Rīgas ielu mākslinieki par problēmu uzskata tieši to, ka viņiem nav šādas

iespējas. Pēc bakalaura darba autores domām, tas, ka ielu māksliniekiem tiktu atvēlētas šādas teritorijas, būtu piemērots risinājums degradēto teritoriju lietderīgai izmantošanai. Ielu mākslinieki uzskata, ka Rīgā ir daudz jaunu, talantīgu mākslinieku, kuri savu talantu ir izkropuši pašmācības ceļā, nemācoties vidusskolās vai augstskolās ar mākslas novirzienu. Viņi uzver, ka Rīgas ielu māksla ir idejiski bagāta, bet tieši tāpēc, ka tā bieži atspoguļo sabiedrības patiesās domas, Rīgas iedzīvotāji to nepamana, nosoda un kaunas, pēc mākslinieku teiktā, paši no sevis. Taču, neskatoties uz sabiedrības nosodījumu, ir cilvēki, kam šī māksla patīk, tāpēc viņi par to interesējas, seko līdzi ielu mākslinieku gaitām vai arī paši pievēršas šim mākslas veidam.

„Pa lielam tas notiek tāpat kā visur citur pasaulē. Šī māksla atrodas publiskā telpā un iespaido garāmgājējus. Daži ienīst, daži ir vienaldzīgi, citi atkal fano līdzī un sāk paši ar to nodarboties. Rīgā un Latvijā šis fenomens ienāca salīdzinoši nesen, skatoties uz pasaules fona. Bet par spīti tam, ka esam tik mazi un it kā nevarīgi, bieži vien „griežam ārā pogas” lielajām valstīm, pārsteidzot ar saviem stiliem un idejām.” / Ielu mākslinieks Kiwie

„Rīga ir īpaša ar to, ka viņa ir neatkārtojama, nostalgiska un arī idejiska vienlaicīgi. Tas ir tas, kas man ļoti patīk Rīgā. Tieši stencili, wheatpaste un stickeri. Rīga var lepoties ar to, par ko viņai ir kauns.” / Ielu mākslinieks Holis

„A, cik Rīgā ir tādas sienas, kur var iet un dienas laikā zīmēt, ko gribi? Piemēram, ir Somijā tāds vietas pilsētā tas ir rūpniecības rajonos, kur viņiem ir tā: „Šī, lūk, ir siena, no šī līdz šim metram jūs varat darīt šeit ko jūs gribat!” Un cilvēki iet tur un apsēžas, parunā, ko viņi grib darīt, ko negrib, kā viņi zīmēs, ko zīmēs, un iet un dara, un zīmē! Cik tādas ir Rīgā?” / Anonīms ielu mākslinieks

„Mums ir daudz talantīgu cilvēku. Ne jau tikai tie, kuri ir izlaisti caur Mākslas akadēmiju. Mums ir daudzi, kuri uz pašiniciatīvu ir.” / Ielu mākslinieks Alvis

Ielu māksla, pēc mākslinieku domām, ir arī medijs. Ielu māksla medija funkcijas pilda tādā veidā, ka, atstājot savu ziņojumu, ielu mākslinieks sabiedrībai vizuāli uz ielas parāda tajā brīdī sabiedrībā aktuālas tēmas. Viens no māksliniekiem uzsver, ka tas ir masu medijs pašā pamatā, jo ielu māksla nav pakļauta cenzūrai vai kādam politiskajam spēkam, tā ir tieši tāda, kāda ir sabiedrība, un vēstī sabiedrībai to, kas netiek vēstīts tradicionālajos medijos. Skatoties no vēsturiskā viedokļa, jau Senajā Grieķijā apdzīvoto teritoriju centros

tieši ēku sienās bija ieskrāpēta aktuālā informācija, mūsdienās tas notiek ar citādākiem paņēmieniem, bet, pēc mākslinieku domām, ideja paliek tāda pati.

„Man liekas, ka tas ir masu medijs pašā pamatā.” /Ielu mākslinieks Holis

„Tas ir viens no līdzekļiem. Tas ir medijs. Tas ir... Būtībā, stencils, grafiti, ielu māksla – tas ir medijs. Nezinu, 4. vara to sauc, ja?” /Anonīms ielu mākslinieks

Rīgā ir novērojama arī grafiti mākslinieku iekšējā hierarhija. Ir viens vai vairāki, tā saucamie, *kingi* jeb vadošie grafiti mākslinieki, kuru darbi ir redzami visā Rīgas teritorijā, un, ja kāds iesācējs jeb *toys* parakstās pāri *kinga* parakstam, tas var aizvainot *kingu* un turpmākie *toya* darbi tiks demonstratīvi krāsoti ciet. Ielu mākslinieks Tase to kādā intervijā ir paskaidrojis tā, ka viņam nav pretenziju pret to cilvēku kā tādu, bet ir pretenzijas pret to, ko viņš dara. Tas pierāda, ka grafiti subkultūra ir ļoti aktīva savā iekšējā struktūrā, neskatoties uz to, ka tiek uzskatīts, ka Latvijā un Rīgā šī subkultūra vēl nav attīstījusies. Subkultūra kā tāda ir attīstījusies, taču tā vēl nav sabiedrības pieņemta pat tās legālajās izpausmes formās, jo sabiedrības acīs ielu māksla saistās lielākoties ar nenozīmīgiem ķēpājumiem uz ēku sienām un citās publiskās vietās.

„Es gribu teikt, ka nav, bet es zinu, ka viņa pastāv. (smejas)” /Ielu mākslinieks Holis

„Un tas pats arī intervijā ar Tase, viņš ļoti pareizi pateica, viņš jau neheito (neienīst) to cilvēku pašu, kurš to dara, viņš heito (ienīst) to, kā viņš to dara.” /Ielu mākslinieks Holis

„Nu, ja tu kādreiz pirms septiņiem gadiem uzpūti uz Faro grafiti virsū, nu, tad... (smejas) Tad tu drīz varētu sajust, kas ir slava, un aizskart to, kas ir vadībā.” / Anonīms ielu mākslinieks

„Principis ir tāds, ka, pieņemsim, ir crew un kaut kāds toys uztago kādam no crew. Ir viens toys un crew, pieņemsim, ir trīs cilvēki. Tie visi cilvēki vienkārši tevi aizsitīs ciet. Un nekas no tevis nepaliks vairs pāri.” /Ielu mākslinieks Holis

Ir iespējams secināt, ka Rīgā ielu māksla izpaužas tāpat kā citās pasaules pilsētās – daļai sabiedrības šis mākslas veids patīk, daļai nepatīk, daļa pati tam pievēršas, radot jaunu ielu mākslinieku paaudzes. Ielu māksla Rīgā pilda arī izteiktas medija funkcijas, kas atklāj sabiedrībai necenzētus vēstījumus, kas ielu māksliniekiem liekas svarīgi, kā arī parāda sabiedrībai sevi no malas, kas, iespējams, ir viens no iemesliem, kādēļ šis mākslas veids

daudziem nepatīk. Starp Rīgas ielu māksliniekiem ir sastopami daudzi mākslinieki, kuri ir ļoti talantīgi neskatoties uz to, ka nav mācījušies vai studējuši mākslu. Grafīti mākslinieku iekšējā struktūrā tika izpētīta izteikta *kingu* un *toyu* hierarhija, kas ietekmē arī, piemēram, stencila māksliniekus, kuri savus darbus eksponē anonīmi, taču pārzina esošu hierarhiju, tādējādi cenšoties nepārkāpt nerakstītos likumus.

Rīgas pilsētvidē sastopamie ielu mākslas veidi. Rīgā visizplatītākais ielu mākslas veids ir klasiskais grafīti. Neskatoties uz to, ka Rīgas pilsētvidē ielu māksla izpaužas arī stencila un uzlīmju veidos, attīstītākais un plašāk zināmais no šiem veidiem ir grafīti. Var secināt arī to, ka grafīti māksla Latvijā ir ļoti attīstīta, jo grafīti mākslinieki ir izkropuši savu stilu, nekopējot ārzemju māksliniekus, kā tas ir noticis agrāk. Plašāk zināmākie grafīti veidi Latvijā ir tieši *tagošana* jeb parakstīšanās un *writings* jeb kvalitatīvāki, glītāki paraksti, kas ir arī izkrāsoti.

„*Visus nē, bet mums ir tagi, ir thorw upi... Letteros iedziļinoties, mums ir simple letters, ir straight letters... Ir peace... Karoč (īsāk sakot), daudz mums ir.*” /Ielu mākslinieks Holis

„*Mums ir stencili, mums ir wheatpaste, mums ir stickeri, mums pat ir bāri un vietas, kas varētu būt street culture pointi (ielu kultūras vietas), kur vis kaut kas notiek, kur cilvēki ir ne tikai ar krāsām, bet, vispār kaut ko veidojuši, darījuši. Kaņepes Kultūras centrs, pieņemsim – baigi patīk.*” /Ielu mākslinieks Holis

„*Nu, grafīti - ar brīvu roku zīmējumi veikti ar krāsu aerosolu... Bez jebkādiem palīg līdzekļiem. Tas ir vispopulārākais. Noteikti! Es domāju, tas ir pasaulē populārākais!*” /Anonīms ielu mākslinieks

„*Visvairāk ir bombings, protams, jo tas aizņem 2 līdz 5 minūtes – atstāt savu niku, parakstu, tagu vai kā, lai tos nosauc – tas ir visvairāk, jo tas tiešām neprasa ne līdzekļus, ne laiku, tikai nelielu uzdrošināšanos vai tieksmi pēc kaut kāda sava veida adrenalīna. Nākamais ir writings. Respektīvi, tas ir tad, kad cilvēks to savu niku smuki izkrāso līdz galam, kad viņš jau sāk iziet uz kvalitāti. Un māksla mums ir ļoti maz.*” /Ielu mākslinieks Alvis

„*Vienu brīdi, ap 2006-2007. gadu bija ļoti izplatīta stencila māksla. Bija pat speciāls forums šiem trafaretiem un bildēm. Uz doto brīdi, virsroku ņem klasiskais grafīti - burtu zīmēšana un tagošana.*” /Ielu mākslinieks Kiwie

Šobrīd vispopulārākais ielu mākslas veids Rīgā ir grafiti *tagi* un *writings*. Pastāv arī stencili un uzlīmes, taču, pēc mākslinieku teiktā, grafiti šos ielu mākslas veidus Rīgā ir aizēnojis. Tas ir skaidrojams ar to, ka grafiti mākslinieki lielākoties darbojas uz savu darbu kvantitāti, lai iegūtu atpazīstamību.

Ielu mākslas darbos paustās tēmas. Ielu mākslas darbos galvenokārt tiek paustas aktuālas politiskas, sociālas un sadzīviskas tēmas, kas konkrētajā brīdī sabiedrībā vai atsevišķi katram ielu māksliniekam ir aktuālas. Autori nosauc, ka tēmas ir dažādas, bet tematia netia izpaustas. Neprecizē. Ir dažādas, bet sarunās netiek precizētas. Stencilā ir tēmas, bet grafiti nav. Vai tikai protests vai kas pateikts

„Sadzīve, ikdienu. Bet ne jau tu pirmajā redzējumā to redzi. Tad ir kaut kas, pirmām kārtām, populisks, pēc tam politisks, kas pārsvarā tiek savienots. Un no tā arī vadoties, beigās arī sanāk tas, kas tur ir uz tās ielas.” /Ielu mākslinieks Holis

„Politiski, sociāli aktuālas tēmas.” /Anonīms ielu mākslinieks

Analizējot ielu mākslas darbos paustās tēmas, apstiprinās iepriekš minētais, ka ielu māksla Rīgā kalpo kā medijs, jo darbos tiek vizualizētas aktuālas tēmas. Aptaujātie ielu mākslinieki nekonkretizēja specifiskas tēmas, ko viņi uz ielām publicē. Neskatoties uz to, ir iespējams secināt, ka grafiti māksliniekam, eksponējot nelegālos darbus, šīs darbības vairāk saistās ar procesa būtību, nevis kāda konkrēta vēstījuma sniegšanu.

Cik lielā mērā legāla ielu māksla ir ielu māksla. Runājot par legālo ielu mākslu, mākslinieki apgalvo, ka arī legāla ielu māksla ir uzskatāma par ielu mākslu, bet tā vairāk pilda publiskās mākslas funkcijas – izdaiļo vidi. Stingra nostāja ir par to, ka legāla ielu māksla vairāk pilda publiskās un urbānās mākslas funkcijas – izdaiļo vidi. Viens no māksliniekam izteica viedokli, ka nelegālās ielu mākslas pārstāvjiem ir skaudība pret, piemēram, Daini Rudeni. Tā iemesla dēļ, ka viņam, lai eksponētu savus darbus, ir neierobežots laiks, tiek doti līdzekļi, un viņš savas darbības laikā netiek traucēts.

„Super liela māksla!” /Ielu mākslinieks Holis

„Nu, kā ir true (īsts) un nav true (neīsts)! (smejas) Tā ir ielu māksla, bet tas vienkārši nav true (īsts)! Es zinu, daudzi tā domā!” /Anonīms ielu mākslinieks

„Viņam tas ir salīdzinoši vieglāk kā naktī izdarīt to pašu apjomu un nelegāli, un tev jāizdara to tā, lai neviens to nepamana, tas ātri jāizdara. Un tas ir nesalīdzināmi vieglāk izdarīt, to, ko viņš dara. Un, protams, ja tu esi ieguldījis riktīgu laiku, pūles un enerģiju, un

naudu, un nakts miegu, ja tev nākamajā dienā jāiet uz darbu vēl, un uztaisījis kādu lielu darbu kaut kur kādā redzamā vietā. Un viņš to vienkārši dara dienas laikā un saņem par to naudu, un viņam ir tik daudz laika, cik viņš grib. Protams, tu jūties tā „Ahhh, kāpēc man tā nav, ahhh! Kāpēc es tā nevaru?” Viņam tas ir vienkāršāk, nu! Cilvēkiem ir skaudība.”
/Anonīms ielu mākslinieks

„Jā, tā ir ielu māksla, bet citādāka. Nu, jā, jā, jā... Manuprāt! Es jau varu diskutēt, vai tas ir true (īsts) vai nav...” /Anonīms ielu mākslinieks

„Es domāju, ka šādus lielformāta darbus mēs varētu iedalīt pie urbānās mākslas. Tas ir, kad pilsētvide tiek izdaiļota.” /Ielu mākslinieks Alvis

„Atbildot uz tavu jautājumu - ielu māksla ir ielu māksla pat ja tā ir atļauta, vai par to ir samaksāta liela naudas summa, jo gluži vienkārši mākslas darbs atrodas uz ielas. Bet, ja Tu jautā vai tas ir grafiti? Pilnīgi un galīgi nē.” /Ielu mākslinieks Kiwie

Domājot par legālo ielu mākslu, mākslinieki uzsver arī to, ka legāla šīs mākslas izpausme viennozīmīgi nav grafiti. Tas ir skaidrojams ar, jau iepriekš minēto, faktu, ka grafiti māksla vairāk saistās ar teritorijas iezīmēšanu un darbībām, lai mākslinieks izcīnītu savu statusu citu grafiti pārstāvju vidū. Runājot par pārējiem ielu mākslas veidiem, to legālā izpausme tiek asociēta ar pilsētvides izdaiļošanu jeb, iepriekš minēto, publisko mākslu.

Motivācija, kāpēc ielu mākslinieki zīmē. Motivācijas ielu mākslinieku darbībām ir ļoti dažādas. Pārsvarā, viņi uzskata, ka tādā veidā izskaistina vidi un liek sabiedrībai paskatīties uz kaut ko kreatīvu, nevis tikai uz reklāmām. Vēl tika izteikts viedoklis, ka ielu māksla mūsdienās tiek izmantota mārketinga aktivitātēm. Taču pamatā mākslinieki izpauž savas domas, sajūtas un viedokli gan sev, gan sabiedrībai un iemesli ir atkarīgi no katra mākslinieka individuāli. Tika izteikts viedoklis, ka viens no iemesliem ir arī bērnības trauma. Arī šis viedoklis pierāda, ka motivācijas un iemesli katram māksliniekam ir savi.

„Bērnības trauma un tu sāc krāsot.” / Ielu mākslinieks Holis

„Cits iezīmē, cits izsaka savu viedokli, cits vienkārši grib mākslu, cits grib vienkārši aizkrāsot kaut ko, cits iet, jo viņam besī (kaitina) kaut kas. (smaida) Būtībā, motivācijas ir dažādas. Cits, piemēram, to izmanto mārketingam. Piemēram, Tele2 kampaņa ar SOS varoni, piemēram... Es zinu dažus uzņēmumus, kas ir veidojuši produktus uz grafiti bāzes. Motivācijas ir visdažādākās. Piemēram, „Саша я тебя люблю!” (Saša, es Tevi mīlu!)” / Anonīms ielu mākslinieks

„Tas ir viss! Tas ir jebkas! Cilvēks var būt piedzēries un uzkrāsot kaut ko tāpēc, ka viņš tā jūtas tajā brīdī. Iemesls varbūt jebkas, tiešām” /Anonīms ielu mākslinieks

„Jā, man patīk ietekmēt vidi sev apkārt, man patīk dzīvot tādā vidē, kur es kaut ko... Es gribu justies piederīgs tai videi, tas ir veids, kā es to izrādu.” /Anonīms ielu mākslinieks

„Man patīk padarīt to vietu, kur es dzīvoju, par mājām. Ielikt sevi iekšā kaut kur. Ka „O, mēs tur tonakt gājām, un bija interesanti”, iepazīt pilsētu, pastaigāt apkārt un atstāt kaut ko aiz sevis, vēlams, smuku. Un, es nezinu, varbūt analogija, kas tikko ienāca prātā. Kāpēc cilvēki iet uz darbu – arī dažādi iemesli – lai norakstos darbos vai viņiem vienkārši patīk to darīt. Jo daudzi arī grafiti uztver kā darbu, jo viņiem tas ir pat kā atkarība, viņi nevar to izturēt, ja viņi nav uzpūtuši grafiti. Vai viņiem vienkārši patīk to darīt, varbūt viņiem nav nekā cita, ko darīt. Tās ir visdažādākās motivācijas. Mārketings.” /Anonīms ielu mākslinieks

„Mana filozofija vienmēr ir bijusi – izdaiļot sienas, kas ir sliktā stāvoklī, lai viņas nepadarītu sliktākas, rēķinoties ar to, ka ne katra cilvēka gaumei es varu izdabāt. Tomēr, galvenais, ja es esmu pieķēries sienai, ka viņa ir kļuvusi skaistāka – lai cilvēks nespēj teikt, ka kāds viņu ir saķēpājis. Ka viņa pirms manis ir bijusi sliktākā stāvoklī, tas man ir pirmais.” /Ielu mākslinieks Alvis

„Vandālisms tas tieši ir uz to action, nevis uz izpaušanos vai kā sevi tur pilnveidot. Protams, arī notiek pilnveidošanās – smukākas līnijas, ātrāk izdara un tamlīdzīgi – arī aug. Bet pa lielam tas tomēr ir adrenalīns un nakts dzīve.” /Ielu mākslinieks Alvis

„Viss, ko mēs redzam, pārsvarā ir reklāma. Tas, kas ir krāsains, un kaut kādā lielākā formātā, ir reklāma, komercija. Nepietiek ar to, ka mediji mums... Ka caur medijiem mēs tiekam zombēti ar visādām reklāmām un tamlīdzīgi. Tad vienīgais, ko mēs uz ielas redzam, ir reklāma.[..] Tas vienkārši liek priecēt acis. Lai izdaiļotu pilsētvidi, lai būtu interesantāk, lai varbūt pavērtos vēl kādi apcirkņi vai kā... Es nezinu... Kreatīvismu parādīt arī publikai.[..] Galvenā doma pat nav viedoklis, bet dzīve tomēr ir skaistāka nekā kaut kāda reklāma, nekā tas, ko mēs redzam. (smejas) Ka dzīve var būt vēl skaistāka un interesantāka.” /Ielu mākslinieks Alvis

„Noteikti katram ir savi iemesli. Viens ir dusmīgs uz pasauli un tāpēc zīmē. Otrs nesaprot, ko darīt tāpēc izmēģina visu pēc kārtas. Grafiti ir dzīvesveids, tāpat kā ir rokeri uz močiem, vai makšķernieki. Katram cilvēkam vajag kaut ko, ar ko aizrauties un ko darīt brīvajā laikā.” /Ielu mākslinieks Kiwie

Arī adrenalīns un apziņa, ka tā ir nelegāla darbība, ir svarīgs aspekts mākslinieku darbībām. Viņi izbauda pašu procesu, ka var atbraukt policija vai tikt iztraucēti. Taču legālajiem ielu māksliniekiem savās darbībās adrenalīns nav tik svarīgs.

„Atceries to vārdu „adrenalīns” un runā tālāk!” / Ielu mākslinieks Holis

„It kā nav saskaņots, nav arī nekas legāls un arī ir nedaudz, nedaudz adrenalīns [..]Vandālisms tas tieši ir uz to action (spriedzi), nevis uz izpaušanos vai kā sevi tur pilnveidot. Protams, arī notiek pilnveidošanās – smukākas līnijas, ātrāk izdara un tamlīdzīgi – arī aug. Bet pa lielam tas tomēr ir adrenalīns un nakts dzīve. [..]Tur jau ir tā fiška (lieta), ka ir mākslinieki, kas ir kā individuāli mākslinieki vai vismaz sevi par grafičikiem (grafīti māksliniekiem) uzskata vai grafiči kaut kādiem cilvēkiem, un ir cilvēki, kas vienkārši ķer adrenalīnu.” /Ielu mākslinieks Alvis

Var secināt, ka Rīgā ir sastopami visi plašāk zināmie ielu mākslas veidi – stencili, uzlīmes un galvenokārt grafiči. Pētījuma gaitā tika izpētīts, ka vadošais un Rīgas pilsētvidē šobrīd populārākais ielu mākslas veids ir grafiči un visas ar šī mākslas veidu saistītās izpausmes. *Tagošana* jeb parakstīšanās ir populārākais no tiem. Tieši saistībā ar grafiči Rīgas pilsētvidē ir izveidojusies arī grafiči mākslinieku hierarhija, kas pastāv *undergroundā*, bet tā ir ļoti izteikta un mākslinieki to lielākoties pārzina. Ielu mākslas darbos paustās tēmas pārsvarā saistās ar sadzīvi, politiku un citām sabiedrībai aktuālām norisēm, ko ielu mākslinieki vizualizē uz ielām savā veidā. Legālo ielu mākslu mākslinieki atbalsta, taču tā vairāk tiek uzskatīta par publisko mākslu. Iemesli un motivācija, kāpēc ielu mākslinieki darbojas, pēc viņu domām, pārsvarā saistās ar pilsētvīdes izdaiļošanu, sabiedrības uzrunāšanu, kā arī pašu procesu, kas māksliniekiem rada adrenalīnu.

4.3.Ielu mākslas saistība ar Rīgas pilsētvīdes attīstību

Lai izprastu ielu mākslas saikni ar Rīgas pilsētvīdi un tās attīstību, kā arī to, vai ir iespējams rast kompromisu starp ielu māksliniekiem un par pilsētvīdi atbildīgajām personām, tika analizētas gan ielu mākslinieku intervijas, gan arhitektes Ineses Zariņas intervija.

Arhitektes profesionālais viedoklis par ielu mākslu Rīgā. Arhitektes Ineses Zariņas profesionālais viedoklis par ielu mākslu ir skaidrs un noteikts Pēc viņas domām, ielu māksla ir arhitektūras apgānīšana, postīšana un tā var negatīvi ietekmēt cilvēka psihi. Arhitekste noliedz faktu, ka šis ir mākslas veids un to, ka šie cilvēki ir saucami par

māksliniekiem, tā iemesla dēļ, ka, viņasprāt, mākslinieks ir cilvēks ar mākslinieka izglītību. Tā kā ielu mākslinieku vidū ir daudzi, kuri savu talantu ir izkropuši pašmācības ceļā, profesionāliem māksliniekiem nešķiet, ka ielu māksliniekus ir iespējams dēvēt par māksliniekiem.

„Tā ir arhitektūras apgānīšana! Tā viennozīmīgi ir postīšana. Nepareizi izvēlēti objekti nodara ārkārtīgi lielu postu cilvēka psihei tieši šie it kā mākslas darbi. [...] Neapšaubāmi! Jo, pirmkārt, cilvēks, kurš to dara, saucās mākslinieks. Man jau par pašu jēdzienu ir jau... Mākslinieks, sagatavots Latvijā, var būt tikai no vienas mācību iestādes – akadēmiski izglītoti cilvēki! Jautājums – kāda ir izglītība šiem cilvēkiem? Kādi ir akadēmiskie grādi? Jo tas tomēr ir rādītājs!” /Arhitekte Inese Zariņa

Arhitekte apgalvo, ka ielu mākslas darbi ir nepieļaujami. Katram cilvēkam un arhitektam, kad viņš uz savas ēkas sienas ierauga kādu nelegālu zīmējumu vai vēstījumu, rodas pilnīgs šoka stāvoklis un viņš, burtiski, jūtas apgānīts un apvainots.

„Bet tiešām, no arhitektūras viedokļa, tas ir nepieļaujami. Tad arī piemērs, Mistery Bīns arī ir grafiti mākslinieks, no arhitektu viedokļa, kad viņš paņēma slavenai gleznai: „Ui, nesanāca ģimītis!” – tieši tās emocijas, kā viņš skatās un ierauga, tā jūtas tie cilvēki, kuriem pieder īpašums, kurš no rīta ir apķēpāts. Vienalga vai telpiski vai vienkārši kaut kāds skribelējums. Un vienalga vai tur ir rakstīts „Es Tevi mīlu! Tavs mīļlais Jānis!”” / Arhitekte Inese Zariņa

Arhitekte uzsver, ka ielu mākslinieki rada ļoti lielus finansiālos zaudējumus ēku īpašniekiem un arhitektiem, ko nav iespējams salīdzināt ar izdevumiem, kādi ir ielu māksliniekiem krāsas baloniņu iegādei, lai arī cik kvalitatīvi tie būtu.

„Un, ja skatāties no finansiālā viedokļa. Cik maksā viņam tie baloniņi, kaut vai 144 baloniņi dažādām krāsām, pasūtīt no eBay, no Vācijas vis uper super krutākie, un cik maksā viens kvadrātmeters mājas nokrāsot, darba alga, darba laiks, kaut vai elementāra saskaņošana, likumdošana...” /Arhitekte Inese Zariņa

Domājot par veidiem, kā arhitekti var izvairīties no ielu mākslinieku radītajiem bojājumiem, Inese Zariņa apgalvo, ka pēdējos gados ļoti populāras ir mājas fasādes krāsas, kas atgrūž jebkādas citas krāsas, kas tiek mēģinātas krāsot pa virsu. Kā vēl vienu veidu cīņai ar ielu māksliniekiem, arhitekte min, viņu izglītošanu, jo šie mākslinieki ir aktīvākā sabiedrības daļa jeb jaunieši.

„Viņa ir ļoti pārdomāta, strukturēta. Jo, atkal jau jāatsaucas uz vāciešiem, viņu zinātnieki jau ir izgudrojuši krāsu, kas var nokrāsot jebkuru virsmu un to aizsargāt. Tātad domāt uz priekšu, aizsargāt savu īpašumu, censties viņus izglītēt – tos, kuri sevi pieskaita pie šiem māksliniekiem – tā ir aktīvākā sabiedrības daļa, jo tie ir jaunieši.” / Arhitekte Inese Zariņa

Ir iespējams secināt, ka profesionāla arhitekte neuzskata, ka ielu mākslinieks un ielu māksla ir saistīti ar tradicionālo izpratni par mākslas jēdzienu. Viņasprāt, ielu māksla ir burtiska arhitektūras apgānīšana, kas rada neatgriezeniskus finansiālos zaudējumus. Taču vācu zinātnieki ir izgudrojuši fasāžu krāsu, kas atgrūž aerosolu baloniņu krāsas, tādējādi cīnoties ar ielu māksliniekiem un viņu mākslinieciskajām izpausmēm.

Iespējamie kompromisi starp ielu māksliniekiem un par pilsētvidi atbildīgajām personām. Pēc arhitektes domām, iespējamie kompromisi starp ielu māksliniekiem un arhitektiem ir iespējami. Kā pirmo iespējamo kompromisu arhitekte min industriālos rajonus, kur atsevišķos gadījumos tiek atļautas mākslinieciskās izpausmes ielu māksliniekiem. Šajā jautājumā arhitektes viedoklis saskan ar ielu māksliniekiem, jo, kā jau iepriekš tika izpētīts, arī viņi vēlas, lai būtu pieejamas legālas sienas, kur ielu mākslinieki varētu darboties. Taču arhitekte piebilst arī to, ka, atvēlot kādus pilsētas rajonus ielu māksliniekiem, ir nepieciešami akadēmiski izglītoti cilvēki, kuri norāda kur, ko un kā zīmēt, lai netiktu sabojāts kāda īpašums.

„Bet ir šīs industriālās būves, piemēram, ko legāli pat ļauj. Rīgā Maskavas ielā virzienā no centra, kur tramvajs pagriežas – tur zem Lāčplēša ielas tilta – tur ir oficiāli – lūdzu, nāciet! [..] Un lai tie akadēmiski izglītotie cilvēki to nosaka. Kā vislabāk, kur vislabāk, lai nesabojā kāda īpašumu.” / Arhitekte Inese Zariņa

„Dažas mājas, ja nebūtu apkrāsotas, vēl joprojām stāvētu sapuvušas. Problēma ir tā, ka Kungi, kas sēž tajos augstajos krēslos nesaprot, kā cīnīties ar šo fenomenu. Noslēpums ir tāds, ka vajag nākt pretī atvēlot šādām darbībām speciāli paredzētas sienas.” / Ielu mākslinieks Kiwie

„Es domāju, kā jau visās Eiropas valstīs, kur ir atvēlēti kādi pilsētas kvartāli. Atvērsies. Būs pilsētas daļa. Es neuzskatu, ka tagad mums vajadzētu visu Rīgu krāsot kā Spānijā Madridē visos varavīksnes toņos, mums vienkārši mentalitāte to nepieļaus, bet būs atsevišķi kvartāli. Ja cilvēki gribēs vērot ielu mākslu, tad viņš konkrētā virzienā arī dosies.

Ja cilvēks grib redzēt jūgendstilu, tad ir klusais centrs. Pagaidām bardaks mums ir vienkārši.” /Ielu mākslinieks Alvis

Kā otru no iespējamajiem kompromisiem, arhitekte min, ielu mākslinieku izglītošanu. Tādējādi viņi būs izglītotas personības, kas, iespējams, nevēlēsies nodarboties ar vandālismu.

„Brīvās tautas skolas, kur viņi kaldina savu māksliniecisko izaugsmi, tehnisko varēšanu, potenciālu, kur viņi lasa filozofiju. Viņi izglītojas kā personības. Un caur to, ka viņi būs izcili izglītotas personības.”/ Arhitekte Inese Zariņa

Par inteligenta ielu mākslinieka piemēru tiek minēts Dainis Rudens, kurš savas ar ielu mākslu saistītās aktivitātes saskaņo ar atbildīgajām institūcijām.

„Piemēram, tas pats Tallinas ielas puisis, kurš tomēr mēģina iet to sabiedrības akceptēto ceļu un pašrealizēties, un paust domu tieši laikā un vietā. Un arī konkrētais tēlojums. Viņš bija ārkārtīgi aktuāli un šie Dziesmu svētki, un aizkustinājums – sabiedrības liels akcepts – pat fantastiski, tā kā kamielim caur aci izlīst. Precīzi trāpīt! Tātad iekšā viņam jau ir tā inteligence, kas ir spēcīgāka, viņš jūt sabiedrību un laiku, viņš ir pats spējīgs, un viņš to izdara.”/Arhitekte Inese Zariņa

Kā vēl viens kompromiss tiek minēts nekrāsot uz ēku fasādēm. Arhitekte uzskata, ka mūsdienās ir daudzas un dažādas iespējas, kā ielu mākslinieki var izpausties, nebojājot ēku fasādes. Piemēram, plakātu līmēšana, kas būtu mākslinieciska, dumpinieciska un slepena darbība, bet neradītu bojājumus vai finansiālus zaudējumus.

„Es nezinu, tagad var izprintēt vienalga cik milzīgu plakātu, un pa nakti ņem un norullē priekšā visiem logiem un saglabā savu slepenību.” / Arhitekte Inese Zariņa

Intervijas laikā arhitekte iezīmēja vairākus iespējamus kompromisus starp ielu māksliniekiem un par pilsētvidi un tās apbūvi atbildīgajām personām. Kā pirmo kompromisu, arhitekte min, industriālos rajonus jeb, iepriekš minētās, degradētās pilsētvides teritorijas, kas varētu tikt atvēlētas ielu māksliniekiem, pakļaujot tos stingrai profesionālai kontrolei. Arī ielu māksliniekiem šis risinājums šķiet vispiemērotākais, taču, iespējams, viņi nevēlētos tikt kontrolēti savās darbībās. Otrkārt, arhitekte min, mākslinieku vispārīgu izglītošanu, kas, iespējams, viņiem liktu saprast, ka šis mākslas veids saistās ar deviantu uzvedību. Trešais iespējamais kompromiss un, iespējams, pašiniciatīva no mākslinieku puses, pēc I. Zariņas domām, ir cita veida mākslinieciskās izpausmes, piemēram, drukātu plakātu eksponēšanu.

Iespējamie veidi, kā ielu māksla var sekmēt Rīgas pilsētvides attīstību. Analizējot veidus, kā ielu māksla varētu attīstīt Rīgas pilsētvides attīstību, tika secināts, ka arhitektes un ielu mākslinieku viedokļi šajā jautājumā sakrīt. Ņemot vērā, ka pilsētvides galvenais elements ir sabiedrība, abas puses apstiprina, ka tieši sabiedrība ir tas pilsētvides elements, ko ielu mākslas attīsta. Taču abu pušu viedokļi, kā sabiedrība tiks attīstīta, atšķiras.

Arhitekta apgalvo, ka sabiedrība tiks attīstīta tādā veidā, ka, ielu māksliniekiem kaitinot sabiedrību, radīsies vēlme uzrunāt un cīnīties ar ielu māksliniekiem. Kā arī sabiedrības locekļi, redzot, kvalitatīvus ielu mākslas darbus, sapratīs, ka arī Latvija un Rīga ir attīstīta dažādās jomās, un ielu māksla ir viena no tām. Sabiedrības locekļi, pēc arhitektes domām, zina, ka visur citur pasaulē ielu māksla ir neierasts veids, kas papildina pilsētvidi un, redzot, ka arī Rīgā ir kvalitatīva ielu māksla, sabiedrība sapratīs, ka Rīga ir Eiropas cienīga pilsēta un vairs nav pakļauta kaut kādiem ierobežojumiem, it sevišķi pilsētvidē. Tādējādi tiks pacelta vidējā Rīgas iedzīvotāja pašapziņa.

„Sociālpolitiskā situācija ir tāda, ka tas tikai attīsta. Ja sabiedrību lauž un nemierina, parādās aktīvas izpausmes un vēlme viņus uzrunāt.[..] Jā! Zini, kādā veidā? Lai mietpilsonis, kurš nav saistīts ne ar mākslām, ne ar kultūrām, lai viņš saka: „Jā, pie mums tiešām ir kā Eiropā!” Jo viņi tur ir redzējuši un te arī ir, tātad mēs tiešām esam Eiropā.” / Arhitekta Inese Zariņa

Mākslinieku viedoklis nedaudz atšķiras, taču arī viņi ir pārliecināti, ka ielu māksla sekmē sabiedrības attīstību. Pēc mākslinieku domām, viņi sabiedrībai liek aizdomāties un paskatīties uz sevi no malas, tādējādi panākot to, ka sabiedrība mainīsies uz labo pusi. Tā kā ielu mākslinieki ir daļa sabiedrības, pastāv viedoklis, ka arī viņi, zīmējot un, darbojoties savā jomā, attīstās, kļūs labāki tajā, ko viņi dara un tiecas uz izaugsmi. Kvalitatīva ielu māksla, pēc mākslinieku domām, ir veids, kā sabiedrību padarīt atvērtāku, krāsaināku un pozitīvāku.

„Mēs liekam cilvēkiem aizdomāties par to, ko viņš dara. Cilvēki, kas taisa street artu (ielu mākslu), viņi ir tie, kas veido to sabiedrību. Jo sabiedrība ir sarūsējusi, noliec galvu un neko. Bet tu pamazām rādi, rādi, rādi un viņš pilsētvidē pierod, un viņam pat sāk patīkt. Un tiem, kuriem nepatīk, ir Zelta zivtiņas tunelis.” / Ielu mākslinieks Holis

„Ja Rīgas pilsētā ietilpst arī tās iedzīvotāji, tad tas tikai sekmē attīstību. Jo, ja Rīgas pilsēta ir ieinteresēta, ka iedzīvotājs – tas cilvēks attīstās. Viņš jau attīstās ar to savu zīmēšanu un grafīti pūšanu. Tas cilvēks paliek gudrāks, viņam tie darbi paliek labāki un

labāki. Ja tas cilvēks ir Rīgas pilsētas sastāvā un viņš attīstās, tad tas pieder pie pilsētas attīstības, jā. [...] Tikpat labi tas grafiti padara to cilvēku priecīgu un viņam rodas iedvesma dzīvē kaut ko citu darīt – tā arī ir izaugsme gan tam cilvēkam, gan pilsētai vai biznesam, vienalga. [...] Tad tas ir viennozīmīgi. Jo māju jau tas neattīstīs. Tas attīstīs cilvēkus. Un, ja cilvēks ir daļa no pilsētas, tad tas noteikti attīsta. Ja cilvēki to dara, tad, es domāju, tas ir jāatbalsta.”/Anonīms ielu mākslinieks

„Atvērtāka sabiedrība un vide krāsaināka, un vispār, man liekas, ka tas ir pozitīvāk. [...] Jo tauta būs atvērtāka, jo sekmīgāk viss notiks! Es tā uzskatu”/ Ielu mākslinieks Alvis

Arī, atvēlot teritorijas, kur ielu mākslinieki oficiāli drīkst darboties, tiks attīstīta pilsētvide, jo tādā gadījumā pastāv iespējamība, ka no ielām pazudīs daudz nekvalitatīvu ielu mākslas darbu. Kā arī tas Rīgu kā ielu mākslai pretimnākošu pilsētu parādītu arī uz citu Eiropas pilsētu fona.

„Izveidojot legālās sienas pilsētā, kur jebkurš interesents var iet praktizēties un krāsot, kad vien vēlas. Tādā veidā Rīga un Latvija parādītu savu attīstības līmeni, kas būtu vienlīdzīgs ar citām Eiropas valstīm, kurās sen jau ir legālās sienas un pat speciālas skolas. Te vēl nedaudz akmens laikmets.” / Ielu mākslinieks Kiwie

Par ielu mākslas saistību ar Rīgas pilsētvidi var secināt, ka, gan pēc ielu mākslinieku domām, gan pēc profesionālas arhitektes domām, ielu māksla attīsta sabiedrību. Ielu mākslinieki sabiedrības attīstību skaidro ar to, ka paši mākslinieki attīstās un kļūst meistarīgāki, tāpēc viņu darbi pozitīvi ietekmē sabiedrību un tā kļūst atvērtāka, krāsaināka un mazāk aizspriedumaināka. Arī, atvēlot teritorijas ielu mākslai, ir iespējama pilsētvides attīstība ne tikai vietējā mērogā, bet arī uz Eiropas fona.

4.4. Ietvertais novērojums. Ielu mākslas darba eksponēšanas process

Bakalaura darba empīriskās daļas izstrādei tika veikta arī nestrukturētās novērošanas metode, izprotot, kā ielu mākslinieks veic savas darbības nakts laikā. Novērojuma aprakstā, veidojot plašu, holistisku darbības raksturojumu, balstoties uz iepriekš izstrādātām novērojuma vadlīnijām.

Novērojuma vadlīnijas:

1. Izprast ielu mākslinieka darbības pirms došanās ielās;
2. Novērot ielu mākslinieka maršruta izvēli;

3. Novērot, kā tiek izvēlēta vieta, kur tiks veidots ielu mākslas darbs;
4. Izzināt ielu mākslinieka iepriekšējo pieredzi, veicot šīs pašas darbības;
5. Novērot procesu, kā top ielu mākslas darbs.

Novērojuma datums: 2015. gada 30. aprīlis

Novērojuma laiks: 00:00 – 03:00

Novērojuma vieta: Purvciems

Ielu mākslinieka darbības pirms došanās darbībā ir konkrētas – sākumā tiek nolemts pilsētas rajons, kur norisināsies darbība. Šajā gadījumā rajons bija Purvciems. Mākslinieks apgalvoja, ka rajona izvēle ir svarīga tādēļ, ka viņam patīk iepazīt pilsētu, tāpēc, viņaprāt, viņš riskē un iet uz tādiem pilsētas rajoniem, ko nepārzina. Tāpēc lielākoties, kad savās darbībās neiet viens, tiek izvēlēts rajons, ko pārzina otrs cilvēks, kurš darbības laikā *stāv uz šuhera* jeb pieskata, lai konkrētajā brīdī darba tapšana netiktu iztraucēta, piemēram, atbraucot policijai.

Tiek izvēlēts tumšs, ērts, neuzkrītošs apģērbs, kas nepiesaistīs cilvēku uzmanību. Tiek izvēlēts konkrēts, jau izgriezts trafarets (šajā gadījumā viens), kas tiks izmantots. Mākslinieks uzsvēra, ka viņa gadījumā trafarets tiek izvēlēts pēc noskaņojuma. Arī aerosola krāsa tiek izvēlēta pēc noskaņojuma (šajā gadījumā melna).

Trafarets tiek ievietots necaurspīdīgā mapē, ko mākslinieks visas darbības gaitā tur rokās. Līdzī tiek ņemta mugursoma, kur stāv krāsas aerosola baloniņš. Rokās tiek vilkti cimdi, lai, pēc mākslinieka teiktā, nākamajā dienā darbā nav jāskaidro, kāpēc ir melnas rokas.

Kad mākslinieks ir sagatavojies, tiek izvēlēts darbības maršruts. Maršruta izvēle ir nejauša. Mākslinieks apgalvo, ka maršruts ir atkarīgs no izvēlēta pilsētas rajona. Taču rajona izvēle ir ļoti svarīga tāpēc, ka Rīgu konkrētais mākslinieks pārzina, tāpēc izvēlas pēc iespējas tumšākus un nakts laikā neapdzīvotākus pilsētas rajonus. Šajā gadījumā rajons bija aptuveni zināms. Tika nolemts, ka, ejot pa Vaidavas ielu, nonāksim uz Ūnijas ielas, tur būs vairākas mazas šķērsielas un, ejot pa tām, mēs nonāksim VEF teritorijā, kas māksliniekam ir zināma. Taču turpmākais ceļa plāns netika izlemts sākumā, tas tika plānots nejauši – pēc mākslinieka teiktā – kur acis rāda, tur ejam.

Ielu mākslas darba vietas izvēle – nejauša. Sākumā vietas izvēle tiek skatīta pēc tā, kur ir mazāka iespējamība, ka ies garām cilvēki vai brauks automašīnas. Tātad sākumā vietas

izvēle ir pēc iespējas tumšākā, neuzkrītošākā, bet pietiekami atklātā vietā. Atklātā tāpēc, ka mākslinieks, pēc savām domām, izskaistina vidi, tāpēc vēlas, lai viņa darbs ir redzams cilvēkiem, kas no rīta celsies un ies uz darbu.

„Mazums, varbūt es kādam radīšu smaidu, tādējādi uzlabošu dienu ar savu darbu!”

Vēlāk, kad, pēc mākslinieka teiktā, adrenalīns ir uzkāpis, vairs netika novērota izteikta piesardzība, vairāk tika pievērsta uzmanība, vai apkārt nav cilvēku, automašīnu vai policijas. Darbus mākslinieks sāka eksponēt atklātākās vietās.

Ielu mākslinieka pieredze šajā jomā ir aptuveni 10 gadu.

Process, kā top ielu mākslas darbs, ir secīgs - trafarets tiek uzlikts uz izvēlētas virsmas, tiek paņemts krāsas baloniņš un vienmērīgā slānī appūsts. Pēc tam trafarets tiek noņemts, uz virsmas atstājot izvēlēto darbu. Krāsa nevar būt pārāk bieža slānī, jo tādā gadījumā tā notecēs un darbs būs neizdevies. Tika novērota mākslinieka tendence (ko viņš pats arī uzsvēra), ka viņam patīk savus darbus „ierāmēt”, piemēram, uzpūšot to tādā vietā, kas izskatās pēc rāmja. Mākslinieks saka, ka ielu mākslinieki, kuri ir sasnieguši kādu kvalitātes līmeni, sāk pieskaņot savus darbus videi vai vidi darbiem. Vēl mākslinieks piebilda, ka, neskatoties uz to, ka stencila mākslinieki savus darbus neparaksta, viņš šobrīd domā savu pseidonīmu. Viņš to skaidro ar to, ka jo mākslas darbi kļūst kvalitatīvāki, jo vairāk gribas, lai viņš būtu pamanāms arī citu mākslinieku vidū.

Tā kā ielu mākslinieks pārzina Rīgā esošo hierarhiju, kas valda starp grafiti māksliniekiem, viņš savus stencila darbus cenšas neeksponēt vietās, kur savu parakstu ir atstājuši šobrīd apritē esošie grafiti mākslinieki. Mākslinieks minēja, ka grafiti mākslinieki ātri pamana un sāk atšķirt arī stencila māksliniekus, neskatoties uz to, ka stencila mākslinieki savus darbus lielākoties neparaksta, stils tomēr katram ir ar savām niansēm. Tāpēc pastāv iespējamība, ka viņa darbi nākotnē tiks bojāti, jo būs aizvainojis kādu grafiti mākslinieku vai grafiti mākslinieku apvienību jeb *crew*. Sliktākais scenārijs, kā ielu mākslinieks teica, būtu tad, ja viņš aizskartu kādu mākslinieku no apvienības. Jo katrā apvienībā ir vismaz trīs cilvēku, kuri apvienotos un visā Rīgā demonstratīvi krāsotu ciet viņa darbus.

Pateicoties ietvertajā novērojumā iegūtajai informācijai, tika apstiprināti daudzi faktori, kas tika izpētīti ar dziļo interviju palīdzību. Apstiprinājās tas, ka ielu mākslas darbā (šajā gadījumā stencilā) atspoguļotā tēma ir atkarīga no paša mākslinieka un viņa tā brīža iekšējām emocijām, tāpat tika izvēlēta arī krāsa. Tika secināts, ka arī motivācija ir pilnībā

atkarīga no paša mākslinieka – viņš izskaistina vidi, cerot, ka nākamajā rītā kādam rīdziniekam uzlabos rītu. Domājot par vietas izvēli, ir tā, ka tas nav tīšs vai personīgs vandālisms. Mākslinieks pat neaizdomājas, vai tas ir pašvaldība īpašums vai privātīpašums, viņam galvenie faktori ir, lai darbs neaizskar kādu no grafiti *kingiem*, lai darbs netiktu eksponēts uz svaigi nokrāsotas vai jaunas fasādes, lai darbs ir pietiekami redzams, kā arī šajā gadījumā bija svarīgs pats eksponēšanas process jeb adrenalīns. Tika izzināts arī tehniskais process, kas ļauj izprast, kādi priekšmeti un rīki ir nepieciešami, lai eksponētu stencila darbu.

NOBEIGUMS

Bakalaura darba mērķis darba izstrādes laikā tika sasniegts. Tika raksturoti ielu mākslas izpausmes veidi Rīgas pilsētā un novērtēta ielu mākslas saikne ar Rīgas pilsētvides attīstību bakalaura darba teorētiskajā daļā, izanalizējot pilsētvides jēdzienu sociālo zinātņu teorijās, izanalizējot Rīgas pilsētvides būtiskākos raksturojumus un mākslas lomu Rīgā. Bakalaura darba empīriskajā daļā tika izpētīti pazīstamākie un plašāk zināmie ielu mākslas veidi un tas, kā tie tiek eksponēti Rīgā, kā arī tika novērtēta dažādo ielu mākslas veidu saikne ar Rīgas pilsētvides attīstību.

Rīgā ir sastopami tādi ielu mākslas veidi kā stencili, uzlīmes un grafiti, kā arī visi ar grafiti mākslu saistītie paveidi. Izplatītākais ielu mākslas veids Rīgas pilsētā ir grafiti. Tika izpētīts, ka ielu māksla sekmē Rīgas pilsētvides attīstību sabiedrības kontekstā.

Izvērtējot, kā norisinās ielu mākslas darbu eksponēšanas process, tika secināts, ka ir konkrētas darbības, kas tiek veiktas, pirms ielu mākslinieks dodas savās darbībās. Eksponēšanas vietas izvēle ir būtiska gan no mākslinieka paša vēlmes, kur darbs tiks uzstādīts, gan arī no tā, ka Rīgā valda ielu mākslinieku hierarhija, ko pieredzējuši ielu mākslinieki pārzina. Maršruta izvēle šajā gadījumā bija nejauša, taču, pēc mākslinieka stāstītā, neviens ielu mākslinieks speciāli neplāno maršrutu pirms došanās ielās.

Pētot ielu mākslas subkultūru Rīgā, tika secināts, ka *undergroundā* tā ir ļoti hierarhiska, bagāta ar nerakstītiem likumiem un šīs subkultūras pārstāvji ir ļoti piesardzīgi pret pētniekiem.

Šīs tēmas tālākai izpētei, pēc bakalaura darba autores domām, ir nepieciešams iedziļināties grafiti subkultūrā, izprast šīs subkultūras iekšējās nianšes, nerakstītos likumus un iedziļināties mākslinieku motivācijā, kādēļ viņi nodarbojas tieši ar šo mākslas veidu. Un tikai pēc tam pievērsties pārējiem ielu mākslas žanriem. Tā iemesla dēļ, ka grafiti māksla ir ne tikai ielu mākslas stūrakmens, bet tā iespaido arī pārējo ielu mākslas veidu pārstāvju darbības, kā arī visos ielu mākslas veidos ir redzamas grafiti mākslas nianšes. Kā arī, lai pilnvērtīgi novērtētu Rīgas pilsētvides attīstības saistību ar ielu mākslu, sākumā ir nepieciešams izprast ielu mākslas fenomenu kā tādu.

KOPSAVILKUMS

Pilsētvide ir visaptverošs jēdziens par pilsētu, tās vēsturi, attīstību, infrastruktūru, apbūvi un galvenokārt sabiedrību. Arī māksla ir neatņemama pilsētvides sastāvdaļa. Mūsdienās urbānā vide nav iedomājama arī bez nelegālām mākslas izpausmēm jeb ielu mākslas.

Starp dažādām pilsētas daļām pastāv noteiktas funkcionālās atšķirības. Ir grūti identificēt zonu tipoloģiju, ko varētu pielīdzināt visām lielajām pilsētām, tomēr parasti var izdalīt piecas diezgan izteiktas zonas. Tās ir – pilsētas centrs, iekšējās pilsētas rajons, priekšpilsētas rajons, ārējā priekšpilsēta un industriālās zonas. Katrai no šīm zonām var identificēt tās funkcijas un radošuma potenciālu. Mazāki urbānie centri, tādi kā tirgus pilsētas, vēsturiskas pilsētas, piejūras kūrorti, jaunas pilsētas un mazākas industriālas pilsētas parasti sastāv tikai no trīs zonām – centra, priekšpilsētas un pilsētas robežas

Degradētās teritorijas ir iepriekš izmantotas (parasti rūpnieciskas) vai pamestas vietas pilsētu apdzīvotajās daļās, kuru atgriešanai lietderīgā izmantošanā ir nepieciešama iejaukšanās. Degradētās teritorijas parasti rodas valstī notikušu industriālu vai strukturālu pārmaiņu rezultātā. Izmaiņu dinamika un pāreja no plānveida ekonomikas uz tirgus ekonomiku daudzās Centrālās un Austrumeiropas valstīs radīja īpaši lielu degradēto teritoriju nastu, ko pavada vietējo tirgu nespēja atgriezt šos īpašumus produktīvai izmantošanai Degradētās teritorijas ir cieši saistītas ar vandālismu. Tas, ka šīs teritorijas ir pamestas, netiek uzraudzītas un pārsvarā ir norobežotas no citām teritorijām, kas tiek izmantotas aktīvāk, rada iesaistītu, ka tās ir nesvarīgas par pilsētvidi atbildīgajām institūcijām un sabiedrībai, tādējādi radot lielāku vandālisma risku. Balstoties uz šo teritoriju esamību un vandālisma risku tajās, tika izstrādāta sasisto logu teorija, kas apskata noziegumu līmeni un to esošo un potenciālo līmeni degradētajās pilsētvides teritorijās.

Neskatoties uz centieniem definēt ielu mākslu, šim jēdzienam nav konkrētas definīcijas. Tā ir visaptveroša māksla, kas atrodama pilsētvidē. Tas ir dumpiniecisks mākslas veids, kas ir neatkarīgs no populārās kultūras vai galerijām un, iespējams, vislabāk ir saprotams, to redzot oriģinālajā atrašanās vietā. Ielu māksla vairumam sabiedrības ir traucēklis, taču pašiem ielu māksliniekiem tas ir veids, kā parādīt nevienprātību, uzdot sarežģītus jautājumus un izpaust politiskās bažas. Tās definīcija un pielietojums mainās. Sākotnēji tā bija rīks, lai iezīmētu teritoriālās robežas, bet mūsdienu jaunatnei tā ir vairāk kā urbānās vides izdaiļošana un atjaunošana. Lai arī pastāv domstarpības, vai ielu māksla

tiek uzskatīta par vandālismu vai publisko mākslu, tā ir pievērsusi mākslas pasaules un to mīļotāju uzmanību. Ir vērojamas kvalitatīvas atšķirības starp informāciju, ko var nolasīt katrā lielā pilsētā uz māju sienām, sētām, dzelzceļu viaduktiem utt. Pirmkārt, jāatšķir grafiti šaurākā nozīmē *free hand* grafiti (ar brīvu roku un krāsas aerosola baloniņu uzpūsti un rakstīti teksti un attēli), trafaretu (stencil) grafiti un uzlīmju (stickers) veidi. Otrs būtisks dalījums ir *tag*, *throw up* un *piece*

Mūsdienās Rīga ieņem būtisku lomu Latvijas valsts attīstībā, ko ietekmējusi gan vēsturiskā virzība, gan izdevīgais ģeogrāfiskais novietojums. Neapšaubāmus pienākumus uzliek Rīgas kā Latvijas galvaspilsētas statuss – Rīgai jāuzņemas dažādu valstiski un starptautiski nozīmīgu pasākumu organizēšana, jārūpējas par Rīgas un Latvijas iedzīvotāju labklājību, veselību un izglītību, kā arī jāsniedz ieguldījums valsts ekonomikas veicināšanā.

Degradēto teritoriju problēma Rīgā ir ļoti izteikta. Tiesa, šobrīd, pastāvot pietiekošam daudzumam brīvo, neapbūvēto teritoriju, degradēto teritoriju nepilnvērtīga izmantošana neatstāj būtisku iespaidu uz pilsētas kopējo ekonomisko attīstību. Taču ilgtermiņa perspektīvā strauja pilsētas ekonomisko aktivitāšu ekspansija neapbūvēto teritoriju virzienā novedīs pie situācijas, kad degradēto teritoriju revitalizācija kļūs vitāli nepieciešama turpmākajai pilsētas attīstībai. Papildus faktors revitalizācijas veicināšanai ir arī degradēto teritoriju negatīvais vizuālais, sociālais un ekonomiskais efekts uz blakus esošajām teritorijām, kas kavē arī šo teritoriju attīstību

Rīgas pilsētvide ir piesātināta ar kultūras un mākslas objektiem gan kultūrvēsturiskā nozīmē, gan arī laikmetīgā skatījumā. Neskatoties uz Rīgas teritorijā esošajām degradētajām teritorijām, kas, pēc Rīgas pilsētas plānotāju domām, netraucē pilsētas estētikai, Rīgas pilsētvidei ir liels potenciāls turpināt attīstīties gan no pilsētplānošanas viedokļa (laikmetīga arhitektūra, transporta tīklu uzlabošana, infrastruktūras maiņa u.c.), gan arī kultūras un mākslas jomā. Neapšaubāmi sabiedrības līdzdalība ir svarīga kultūras un mākslas attīstībai, tāpēc jau tiek izmantota un plānots tālāk attīstīt radošo kvartālu metodi, kas veicina sniegt iespēju sabiedrības locekļiem līdzdarboties kultūras, izklaides un sporta nozarēs.

Rīgā ir sastopami visi plašāk zināmie ielu mākslas veidi – stencili, uzlīmes un galvenokārt grafiti. Vadošais un Rīgas pilsētvidē šobrīd populārākais ielu mākslas veids ir grafiti un visas ar šī mākslas veidu saistītās izpausmes. *Tagošana* jeb parakstīšanās ir

populārākais no tiem. Tieši saistībā ar grafiti Rīgas pilsētvidē ir izveidojusies arī grafiti mākslinieku hierarhija, kas pastāv *undergroundā*, bet tā ir ļoti izteikta un mākslinieki to lielākoties pārzina. Ielu mākslas darbos paustās tēmas pārsvarā saistās ar sadzīvi, politiku un citām sabiedrībai aktuālām norisēm, ko ielu mākslinieki vizualizē uz ielām savā veidā. Legālo ielu mākslu mākslinieki atbalsta, taču tā vairāk tiek uzskatīta par publisko mākslu. Iemesli un motivācija, kāpēc ielu mākslinieki darbojas, pēc viņu domām, pārsvarā saistās ar pilsētvides izdaiļošanu, sabiedrības uzrunāšanu, kā arī pašu procesu, kas māksliniekiem rada adrenalīnu.

Gan pēc ielu mākslinieku domām, gan pēc profesionālas arhitektes domām, ielu māksla attīsta sabiedrību. Ielu mākslinieki sabiedrības attīstību skaidro ar to, ka paši mākslinieki attīstās un kļūst meistarīgāki, tāpēc viņu darbi pozitīvi ietekmē sabiedrību un tā kļūst atvērtāka, krāsaināka un mazāk aizspriedumaināka. Arhitekste apgalvo, ka sabiedrība tiks attīstīta tādā veidā, ka, ielu māksliniekiem izaicinot sabiedrību, radīsies vēlme uzrunāt un cīnīties ar ielu māksliniekiem. Kā arī sabiedrības locekļi, redzot, kvalitatīvus ielu mākslas darbus, sapratīs, ka arī Latvija un Rīga ir attīstīta dažādās jomās, un ielu māksla ir viena no tām. Tādējādi tiks pacelta vidējā Rīgas iedzīvotāja pašapziņa.

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

Literatūras saraksts:

1. Berger, Alan. *The City*. Dubuque: Brown Company Publishers, 1978. 9. lpp
2. Bianchini, Franco, Charles Landry. *The Creative City*. London: Comedia, 1994. 6. lpp.
3. Budd, Leslie. *Key Concepts in Urban Studies*. London: Sage Publications, 2006. 4., 6.lpp
4. Chatterto, Paul, Hollands, Jeffrey. *Urban Nightscapes: Youth Subcultures, Pleasure Spaces and Corporate Power*. London: Routledge, 2003. 98.lpp
5. Conklin, Tiffany. *Street Art, Ideology, and Public Space*. Portland State University, 2012. 65. lpp.
6. *Degradētās teritorijas. Rokasgrāmata*. Jiřina Bergatt Jackson, Maroš Finka, Gabriele Hermann u.c. Ostrava: Ostravas Tehniskās universitātes Būvniecības fakultāte, 2010. 11.lpp.
7. Douglas, Laura. *Street Art in London – Breaking Windows or Displacing Populations?* Bloomington: Indiana University, 2014. 7., 10.lpp.
8. Ganz, Nicholas. *Graffiti World*. London: Thames&Hudson, 2004. 121., 125.lpp
9. Gunnel, Katherine. *Its Display in Public Space and Issues within a Municipality*. University of New Orleans, 2010. 5.lpp.
10. *Inopinatum. The unexpected impertinence of urban creativity*. Mario Morcellini, Luca Borriello, Christian Ruggiero u.c. New York: Arti Grafiche Boccia S.p.A., 2013. 91.lpp
11. *Latvijas laikmetīgās arhitektūras un būvniecības gadagrāmata*. Rīga: Latvijas tālrunis, 2005. 134., 135.lpp
12. Lewisohn, Cedar. *Street Art*. London: Tate Enterprises Ltd, 2008. 116., 120., 122.-123., 125. lpp
13. Peiter, Sebastian. *Guerilla Art*. London: Laurence King Publishing, 2009. 20., 23. lpp
14. *Rīgas attīstības programma 2006.-2012. gadam*. Rīgas dome, 2009
15. *Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2020. gadam*. Rīga, 2013
16. *Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2025. gadam*. Rīga, 2013
17. *Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam*. Rīga, 2013
18. *Rīgas plānošanas reģiona telpiskais (teritorijas) plānojums*. Rīga, 2007
19. *Rīgas reģiona attīstības stratēģija*. Rīga: Rīgas reģiona attīstības padome, 2000.

20. *Rīgas teritorijas plānojums 2006.-2018. gadam ar grozījumiem*. Rīgas dome, 2009
21. Sedliņa, Anita. *Graffiti Latvijā*. Rīga: Imanta, 2007. 6., 7., 8., 11. lpp
22. Sedliņa, Anita. *Ielu māksla*. Rīga: Imanta, 2007. 3., 7. lpp.
23. SIA „Grupa 93”. *Degradēto teritoriju izpēte Rīgas pilsētā*. Rīgas dome, 2004
24. Zača, Evija. Skats uz vietu: urbānā pieredze. Grām: *Ad locum: vieta identitāte un rīcībspēja*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014. 225., 226., 227., 228., 229., 231. lpp

Elektroniskie resursi:

25. Alpaslan, Zeynep. *Is Street Art a Crime? An attempt at Examining Street Art Using Criminology*. Pieejams:
https://www.academia.edu/1822009/Is_Street_Art_a_Crime_An_Attempt_at_Examining_Street_Art_Using_Criminology [skatīts 2015, 24. mar.]
26. Bacharach, Sondra. *Street Art*. Pieejams:
https://www.academia.edu/11562418/Street_Art_and_Consent [skatīts 2015, 30. mar.]
27. *Brownfields*. Pieejams: <http://www.envirotools.msu.edu/factsheets/brownfields.shtml> [skatīts 2015. 6. apr.]
28. *Elements of Urban Design*. Pieejams: <http://www.urbandesign.org/elements.html> [skatīts 2015, 21. mar.]
29. *Graffiti* Pieejams: <http://graffiti.ueuo.com/vesture.html> [skatīts 2015, 15. feb.]
30. Kimvall, Jacob. *Secret Police and Public Writers*. Pieejams:
https://www.academia.edu/10975044/Secret_Police_and_Public_Graffiti_Writers_in_Katalog_35_Eriksson_Susanne_ed._Statens_Konstr%C3%A5d_2006 [skatīts 2015, 30. mar.]
31. *Problems with Brownfields*. Pieejams:
<http://www.envirotools.msu.edu/factsheets/brownfields.shtml> [skatīts 2015, 6. apr.]
32. *Protecting Public Health. Brownfields and Land Revitalization*. Pieejams:
<http://epa.gov/brownfields/publichealth/index.html> [skatīts 2015, 6. apr.]
33. *Republikas pilsēta*. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=185993> [skatīts 2015, 14. apr.]
34. *Rīgas pieteikums Eiropas Kultūras galvaspilsētas statusam 2014. gadā* Pieejams:
https://www.riga.lv/media/dokumenti/ekg_2009_book_FIN.pdf [skatīts 2015, 13. mar.]

35. *Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un aizsardzības likums*. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=76001> [Skatīts 2015, 18 mai]
36. *What is Street Art? Vandalism, graffiti or public art – Part I*. Pieejams: <http://artradarjournal.com/2010/01/21/what-is-street-art-vandalism-graffiti-or-public-art-part-i/> [skatīts 2015, 24. mar.]
37. *I.–II. attēls*. Pieejams: <http://artradarjournal.com/2010/01/21/what-is-street-art-vandalism-graffiti-or-public-art-part-i/> [skatīts 2015, 18.mai]

Intervijas:

38. Balode, Elīna. *Saruna ar anonīmu ielu mākslinieku*. 2015, 29. apr. Audioieraksts. Glabājas E. Balodes personiskajā arhīvā
39. Balode, Elīna. *Saruna ar arhitekti Inesi Zariņu*. 2015, 8. mai. Audioieraksts. Glabājas E. Balodes personiskajā arhīvā
40. Balode, Elīna. *Saruna ar ielu mākslinieku Alvi*. 2015, 6. mai. Audioieraksts. Glabājas E. Balode personiskajā arhīvā.
41. Balode, Elīna. *Saruna ar ielu mākslinieku Holi*. 2015, 7. mai. Audioieraksts. Glabājas E. Balodes personiskajā arhīvā

SUMMARY

This thesis describes Street art and its use in Riga. Main goal of this Bachelor thesis is to study different kinds of Street art in Riga.

In Theoretical part of the thesis author analyses city from social science theory point of view, describes brownfield and analyses linkage between them using New York's researchers Broken window theory. Author describes types of Street art, defining that in this Bachelor thesis street art will be considered only as stencils, stickers and graffiti.

In empirical part of the thesis author did interviews with street artists from Riga and professional architect. Author participated in included observation where it was possible to understand and see how street art is made. The study concluded that main style of street art in Riga is graffiti.

PIELIKUMI

[1. pielikums]

Intervijas transkripts ar anonīmu ielu mākslinieku

Sarunas datums: 29. aprīlī

Sarunas laiks: 23:00

Sarunas ilgums: 59 minūtes

Sarunas vieta: Vaidavas iela 2/3 - 192

I: Elīna Balode

R: Rīgas ielu mākslinieks (vēlējās palikt anonīms)

I: Raksturo, kā, Tavuprāt, Rīgā izpaužas ielu māksla un grafiti. Es vēlos Tevi uzreiz pabrīdināt par to, ka šajā intervijā ar jēdzienu „ielu māksla” tiek izprasta arī grafiti māksla. Tā kā stāsti, kā, Tavuprāt, izpaužas šie veidi.

R: Labi! Nu, normāli! Ir gan, gan. Ir visādi neglītie uz ielām...

I: Piemēram?

R: Noriks! (*smejas*)

I: Kas ir Noriks?

R: Noriks ir viens puika, man liekas, vai mazs zēns, vai kaut kāds pieaudzis vīrietis. Mēs tur vienreiz smējāmies par to. Viņu sašāva. Un ir arī visādi labi grafiti, piemēram, nesen redzēju, zem Salu tilta ir ar Eduardu Smiļģi ir ļoti labs grafiti. Es nezinu, izskatījās pēc legāla, Nu droši vien...

I: Viņš izskatās pēc legāla, jā...

R: Jā, un tas jau arī pie tā skaitās... Paraksta tur nav apakšā vai, kaut kāds Rīgas Domes logo, tā kā ir ok. Nu, protams, vazājāties ar Juri pa *strojkām* un pamestām ēkām, tur arī bija iekšā visādi grafiti. Un... (*pauze*) Jā, tur viņi iet trenēties. Tu sāc, uztaisi savu pirmo. Nu, pirmais ir neglīts kaut kur pilsētā uz kastes elektrības...

I: Tad sanāk, ka sākumā tu staigā pa kaut kādām *strojkām* un izmēģini, kā tev tas sanāk? Tā kā mācies?

R: Jā, jā, tas ir tā kā, jā, skola grafiti. Jo, piemēram, vecajā Sarkanajā Zvaigznē, ko nojauca, tur bija pilns ar grafiti. Tas bija vispār... Tur vairākās kārtās bija tie grafiti. (*pauze*) (*smejas*)

I: Nu, tā tad, Sarkanajā Zvaigznē...

R: Nu, *vot*, un viss tas rajons bija... Ūnijas ielas ar grafiti vairākās kārtās. Es tur kaut kur esmu pūtis stencilu, bet viņu ātri aizkrāsoja, jo tas ir grafiti tāds rajons.

I: Mhm! Un tad, kad viņi iemācās pa tām *strojkām*?

R: Nē, nu, tas nav tā kā secība. Daudzi tur iet tad, kad viņi ir sapratuši, ka ielās viņiem nav, ko darīt. Bet daudzi atkal tur sāk.

I: Kā viņi saprot, ka viņiem ielās nav, ko darīt?

R: Nu, kad saprot, ka tas ir neglīti, ko viņi dara. (*smejas*) Viņi jau saprot arī... Tu kaut ko dari... Piemēram, es arī Bauskā, kad sāku ar stencilu, ka es liku savu *niku* klāt tiem stencilu. Un tad es runāju internetā ar kaut kādu... Bija tāds forums Latvijā ar stencilu saistīts, riktīgi labs, nezinu, viņu aizklapēja ciet. Bet tur sarakstījos ar vienu čali, prasīju, kāpēc viņš neliek *niku* zem saviem darbiem, un viņš teica, ka, viņam neliekas, ka viņi ir gana labi. Un tad, es arī sapratu, ka varbūt nevajadzētu. Un, ka man tie darbi nav tādi īpaši labi. Un tagad es jau kaut kādu laiku esmu pavadījis, domājot savu *niku*. Bet tā arī neesmu līdz viņam ticis...

I: Tad, Tu esi sapratis, ka Tavi darbi tagad ir labi?

R: Tā kā, jā, īstenībā. Nu, man viņi pašam sāk patikt. Nu, kā ir *tagi*, grafiti, ir stencilu. Un viens seko otram. Piemēram, es reti kad būšu uz mājas, kur nav nekā virsū – kur nav ne

stencila, ne *taga*, ne grafiti. Pārsvārā, ja tur ir jau kādi pieci *tagi*, tad jau to stencilu uzmet un tad jau labi izskatās. Bet, ja tur nav nekā, tad tas arī...

I: Tas vēl būs, bet tā ir Sasisto logu teorija. Tā doma, ka tādā vietā...

R: Viens logs izsists, ja, un būs nākamais?

E: Jā, jā, un tad sanāk, ka tā teorija tīri teorētiski, nē, bet praktiski, strādā? Nu, ja Tu ieraugi, ka tur jau ir vairāki *tagi*...

R: Priekš manis, jā!

I: Un uz tādas tukšas sienas Tu neko nepūtīsi?

R: Uz jaunas it sevišķi. Veca koka māja – jā, kāpēc ne? Bet uz jaunas sienas... Piemēram, tas F1 sporta klubs, kas ir pie Bērnu pasaules, nu, viņš ir riktīgi smuks, viņš ir skaistā vietā un vienmēr kāds idiots tur saķēpā. Bet tā tur tāpat nekad nepūtīšu. Bet ir atkal viena māja uz Lielgabala ielas, nē, uz Annas ielas pie Sporta pils nojauktās, kur to māju pārkrāso ik pa mēnesim gandrīz tas īpašnieks. Un tur, būtībā, nākamajā naktī ir jau virsū kaut kas... Tā arī tas uzaug.

I: Tā kā tas nav tā viennozīmīgi, sanāk? (pauze) Katram pēc kaut kādas savas morāles normas?

R: Jā! Un, starp citu, ir morāles normas par... Nu, Tu zini kā ir ar grafiti? Tev ir stāstījuši lietas, ko nedrīkst?

I: Nē!

R: Nekad nedrīkst pūst uz stikla, nekad nedrīkst uz kokiem pūst, uz mašīnām nedrīkst, uz svētvietām nedrīkst un visādiem monumentiem, pieminekļiem un tā...

I: Nu, jā... Kāpēc uz stikliem?

R: Nu, uz stikla... Nevienš nepūš uz stikla! (*smejas*) Tas, pirmkārt, nav smuki, otrkārt, nezinu... Uz stikla nevajag. Nekad neesmu redzējis... Bija pie Bērnu pasaules tramvaja pieturā virzienā prom no centra viens veikals, kurš izvācās, un tur bija tik daudz sakrāsots virsū – smuki izskatījās. Tur bija daudz dažādu, viss krāsains – smuki! Bet uz stikla... Tas

gaismu, pirmkārt, un otrā pusē tas cilvēks... Un tas traucē un to visu laiku redz, no iekšpuses uz āru skatoties. Nu, stulbi, ja Tev uz stikla būtu grafiti, nu...

I: Nu, jā, jā...

R: Tramvaji, protams, neskaitās un vilcieni.

(*smejas*)

I: Skaidrs. Principā, par to, kādi ielu mākslas veidi ir sastopami, Tu jau man esi pastāstījis...

R: Emm! Nē! (*smejas*)

I: Tad pastāsti, kas ir plašāk zināmie un izplatītākie. Tieši Rīgā!

R: Nu, grafiti - ar brīvu roku zīmējumi veikti ar krāsu aerosolu... Bez jebkādiem palīglīdzekļiem. Tas ir vispopulārākais. Noteikti! Es domāju, tas ir pasaulē populārākais! Ir viena pilsēta, kur dzīvo viens franču mākslinieks C215, un viņš to pilsētu ir pārvērtis par savu galeriju. Un tas jau tagad ir tā kā tūrisma objekts, būtībā. Un tur viņam tie darbi ir tikai stencili. Būtībā, pa pilsētu viņš ir vienīgais, kurš to dara, visi zina, ka viņš to dara. Bet viņam tie darbi ir ļoti *kruti*! Nu, tā riktīgi! Un... Tas ir smuki! Bet visur citur pasaulē ir nomācoši, manuprāt, grafiti.

I: Un Rīgā?

R: Arī, jā!

I: Lielākoties nomācoši?

R: Nē, viņi nav nomācoši. Viņi ir nomācoši lielā skaitā. Viņi nav skumji. (*smejas*)

I: Nē, es sapratu, jā, ka lielā skaitā nomācoši. (*smejas*) Tātad, nu, labi, mums plašāk ir grafiti ar roku pārsvarā zīmētie, ja?

R: Jā, jā!

I: Kaut kādi *tagi*, visi tie uzraksti...

R: *Throw up*, jā... *Outline*, nu, stencili... Nu, būtībā, tas ir viss, ko tu dari, ko var kvalificēt kā sīko vandālismu, kur tu izmaini vidi. Viss tas ir ielu māksla – jebkas! Tu ar krītiņu uzzīmē uz zemes – tā ir ielu māksla. Tāpēc, ka tu izmaini vidi, kas ir apkārt. Ir Rist, viens čalis, kurš līmē... Es nezinu, viņš to droši vien nesāka, varbūt sāka... Viņš flīzes līmē! Viņš apkrāso mājās flīzes un līmē pie sienām ar celtniecības līmi.

I: Tas nav līdzīgi tām mozaikām?

R: Rist ir tāds čalis, kurš ļoti ar ģeometriskām figūrām. Viņš zīmē aplišus, kvadrātiņus, trīsstūrīšus un izveido tādas interesantas figūras. Viņam ir arī grafiti daudz, viņš arī to dara. Piemēram, pie Valdemāra ielas Super Netto, kas ir pie Sporta pils pie Valdemāra pasāžas, tur ir uz tā nobraucamā celiņa, kas uz leju iet, tur pie tās sienas ir spogulis pielīmēts. Uz tā spoguļa ir veikts zīmējums, bet, var redzēt. Tu skaties spogulī, viss kārtībā, bet tur ir zīmējums virsū. Un tā arī ir ielu māksla. Ir arī uz Stabu ielas kaut kur pretī Jaunajam Rīgas teātrim krēsliņš pieskrūvēts pie mājas, apkrāsots – tā jau arī ir ielu māksla. Viņš ir augstu virs zemes. Man liekas, nu, jā, kāds uz pleciem uzkāpis un pieskrūvējis un tā arī ir ielu māksla. Ko es Bauskā agrāk darīju – vecus diskus – apkrāso ar krāsu vecus diskus CD un pielīmē ar superlīmi kaut kur. Un ideāli, nu... Arī ielu māksla. Bet tas nav ne grafiti, ne stencils, nekas.

I: Tad mums ir arī tādi radošāki...

R: Jā, protams. Tas arī vienmēr seko līdzī. Īstenībā, jo vairāk tā, jo kulturālāk viss tas pasākums. Melburna ir vieta, kur šitā darās un viņa ļoti augstā līmenī ir. Un tas, manuprāt, ir tas, kas cilvēkam visvairāk to prieku sagādā. Tas vismaz ir tas, kāpēc es to daru – es kaut ko daru savai videi, kas varbūt patiks arī citiem...

I: Mhm, jauki. Un, runājot par tipoloģizēšanu, piemēram, tēmas...

R: Kas tas ir?

I: Piemēram, var kaut kā tipoloģizēt kaut kādas konkrētas tēmas, par ko ir kaut kādi ielu mākslas darbi? Piemēram, tie paši stencili.

R: Nu... Tēmas? Nu, it kā, runā – jo sociāli aktuālāks grafiti, jo viņš ir labāks. Vai stencils, nu... Vienkārši, tas ir sociāli aktuāls šobrīd, cilvēki par to domā, runā, ievēro, tad tas nozīmē, ka viņš ir aizskāris lielāku... Nu, piemēram, grafiti – mērķis, kāpēc viņi to dara –

tā ir slava vienmēr. Viņi to nedara tāpēc, ka kādam tas patiks. Kā nesen vienā filmā skatījies, ka to nosauc, ka tā ir sacīkstes, kurā tu nevari uzvarēt, tikai pēc iespējas lielāku laiku noturēties vadībā.

I: Tā kā sacensība?

R: Jā!

I: Rīgā arī tā ir?

R: Jā, nu, tas ir visā pasaulē. Grafiti ir uz slavu.

I: Un kā Rīgā tā slavas padarīšana (*smejas*) izpaužas?

R: Nu, ja tu kādreiz pirms septiņiem gadiem uzpūti uz Faro grafiti virsū, nu, tad... (*smejas*)
Tad tu drīz varētu sajust, kas ir slava, un aizskart to, kas ir vadībā.

I: Piemēram, es tagad...

R: Droši... Tas laiks tik ātri iet. Tas bija tik sen tas Faro... Mēs varam par šito parunāt vēl!

I: Tātad es tagad iešu, pilnīgi nepieredzējis cilvēks, ar krāsu aerosola baloniņu un uzzīmēšu uz Faro „Elīna Balode”. Un tad es pēkšņi būšu vadībā? (*smejas*)

R: Nē, nu... Ja Tu vēl kaut kur to gribēsi uzrakstīt, tas būs aizķēpāts uzreiz. Bija tā, ka vienu reizi hiphops.lv uzpūta stencilu uz Faro grafiti vai pat vairākus... Tu redzēsi ielās – tiklīdz būs „hiphops.lv” – tas būs nosvītrots. Visur, kur viņš ir, viņš ir nosvītrots.

I: Āāā, tā ir tā karošana!

R: Jā! Un... Kā lai pasaka? Nu, Faro bija līderis, un viņš bija vadībā, viņš bija visur, viņam bija labi grafiti, viņam bija labs stils, viņš bija visur pilsētā.

I: Viņš kā līderis, sanāk, izgāja ar kvalitāti, ar kvantumu...

R: To es nemācēšu... vienkārši viņš bija visur. Tu viņu visur varēji redzēt.

I: Vēl joprojām var...

R: Nu, nav vairs, viņš jau vairs nav.

I: Bet, vialga, vēl var redzēt. Tādus noplukušus, bet var redzēt, kur viņš ir bijis.

R: Jā! Jā! Un tas cilvēks iet pēc slavas ar to grafiti, viņš ir gatavs viņu aizstāvēt arī – to savu slavu. Bet citiem ielu mākslas paveidiem tā slava nav tik būtiska. Kā, piemēram, kaut kam tādām, kas ir vienreizējs, kas ir vienkārši...

I: Kā, piemēram, tas krēsls?

R: Nu, jā! Tā slava ir vienkārši tas, ka smuki izskatās. Var bērns iet pa ielu un pateikt: „Mammīt, paskaties, cik skaisti!”

I: Mhm, skaidrs. Tālāk... Ņemot vērā gan ielu mākslas, gan grafiti vēsturisko attīstību...

R: Ko?

I: Vēsturisko attīstību!

R: Man par to pastāstīt?

I: Nē, es Tev par to... Nu, tātad grafiti ir izveidojies ASV, kā Tu saki, karošanas, hierarhijas, bandu teritorijas iezīmēšanas. Stencils uzlīmes, tas viss, tā sauktā, ielu māksla, izveidojusies, pēc vēstures, pēc teorijām, Francijā arī ap to pašu laiku, ap 60., 70. gadiem. Tas ir pēc teorijām, pagaidi, tūlīt varēsi pateikt! (*smejas*) Tātad studentu maija nemieros, kad studenti protestēja pret studiju maksas pacelšanu vai kaut ko tamlīdzīgu un viņi to darīja tieši ar mākslinieciskiem līdzekļiem...

R: Jā!

I: Un viņi to darīja tieši ar stenciliem un uzlīmēm. Nu, ja... Vai, Tavuprāt, Rīgas ielu māksla kaut kādā veidā saistās ar šo abu virzienu vēsturisko izcelsmi?

R: To noteikti var redzēt Rīgā. Es nezinu, vai tas saistās... Šodien biju pie Bērnu pasaules – tur uzlīmīte, ka 1. maijā notiek velo Kritiskā masa pie Dailes teātra. Tas jau arī nebija legāli, viņi vienkārši tur uzlīmēja.

I: Tur atkal parādās tas, ka ielu māksla ir arī labs mārketinga veids, ja?

R: Mēs par vēsturi vai par...

I: Nē, nē, nē, mēs tagad par vēsturi. Tas vēlāk.

R: Pag, nu, kā tas ir attīstījies Rīgā?

I: Nu, jā, vai tam ir saistība tieši Rīgā?

R: Ka tas kādreiz ir bijis sociāli aktīvs un tad vienkārši palicis sabiedrībā?

I: Nu, vai arī Rīgā tā ir teritorijas iezīmēšana, vai Rīgā kaut kādā veidā ar to protestē pret kaut ko?

R: Arī.

I: Tātad tā ir?

R: Jā, nu, visas tā iezīmes. Cits iezīmē, cits izsaka savu viedokli, cits vienkārši grib mākslu, cits grib vienkārši aizkrāsot kaut ko, cits iet, jo viņam *besī* kaut kas. (*smaida*) Būtībā, motivācijas ir dažādas. Cits, piemēram, to izmanto mārketingam. Piemēram, Tele2 kampaņa ar SOS varoni, piemēram... Es zinu dažus uzņēmumus, kas ir veidojuši produktus uz grafīti bāzes. Motivācijas ir visdažādākās. Piemēram, „Саша я тебя люблю!” (*smejas*)

I: Tā ir skaidra motivācija! (*smejas*)

R: Jā! (*smejas*)

I: Nu, principā, to var sasaistīt arī ar to abu virzienu vēsturisko attīstību? Tīri teorētiski, to var sasaistīt? Tā, ka teritorijas iezīmēšana, kaut kāda veida protests...

R: Jā, jā, jā! Tas arī eksistē, jā! Es nemācēšu teikt, vai tas ir vadošais...

I: Bet tas ir viens no?

R: Jā, jā!

I: Ok. Tālāk par Sasisto logu teoriju Tu man vairāk vai mazāk pastāstīji...

R: Mēs varam par to vēl parunāt!

I: Varam, jā, droši. Tātad, Tu pateici to, ka Rīgā tā tiešām, pārsvarā, arī strādā...

R: Priekš manis, jā! Ir arī tādi, kuriem tas nestrādā. Ja kāds kaut ko uzpūš... Atceros, kāds uzpūta uz tās pašas F1 „A.C.A.B.”, ja zini, ko nozīmē „A.C.A.B.” – *All Cops are Bastards*. Un riktīgi neglīti un tas ir riktīgi nesmuki, un viņi sabojāja visu to māju. Bet neviens tur nepūta vairāk! Nu, tur bija vēl kaut kāds mazs *sūdiņš*, bet neviena liela grafiti tur nebija, kaut gan visur apkārt tur bija lieli grafiti. Tajā pašā pamestajā ēkā, kas ir uz Barona un Lielgabala stūra, tur ir visu laiku lieli grafiti augšā. Un pie Bērnu pasaules, kas ir, arī viss Narvesens aprakstīts, gan blakus RIMI ēka apkrāsota bija ar Saki, vēl joprojām ir laikam. Bet uz tās ēkas, kas ir pa vidu tam visam, nekā nebija. Tikai kaut kādi neglīti viens vai divi. Bet nesalīdzināmi mazāk. Bet ir atkal ēkas, kur tas viss aiziet. Piemēram, tas pats pamestais veikaliņš pie Matīsa ielas pieturas pie Bērnu pasaules. Tas veikaliņš izvācās ārā – viens uzrakstīja uz tā loga, otrs, trešais un tad aizgāja - un tas logs viss bija aprakstīts, tā loga niša. Un tas pat smuki bija beigās, kaut gan es neatbalstu rakstīt uz stikliem. Smuki izskatījās! Vienkārši visas krāsas! Tu neko nesaproti, kas tur rakstīts, bet smuki izskatās. Un tas, ka tur tukšs – tas nevienam netraucēja. Tad atnāca nākamais veikaliņš, īpašnieks visu notīrīja. Arī uz stikla ir vieglāk notīrīt nekā kaut kur citur. Arī tāpēc es to nedaru. Bet atkal... Nesen staigājām pie Maskavas ielas pie Salu tilta ir viena pamesta rūpnīca un viņa visa no ārpuses ir apkrāsota, viņa ir kādus 50 metrus gara, nezinu, 70, tā rūpnīca, varbūt vairāk. Un visa siena tā monotoni – tur ik pa pusmetram ir grafiti vai kaut kas.

I: Bet tur, piemēram, bija skaisti zīmējumi?

R: Nē, nē. Tā siena ir tāda neveikla. Pirmkārt, viņa ir tur zālītē, otrkārt, neviena mašīna, tur īsti neredz, cilvēki tur nestaigā, un viņai ir tāds pretīgs segums, ka viņš uzsūc krāsu riktīgi. Un uz tādas ir neērti strādāt. Tur tālāk ir apgaismots, mašīnas redz, cilvēki iet garām... Tur ir lieli grafiti, smuki.

I: Skaidrs. Varbūt Tev ir vēl kaut kas pastāstāms par Sasisto logu teoriju? Kur tas varētu „strādāt”, kur tas varētu „nestrādāt”. Varbūt tas kaut kur „nestrādā”? Ko esi pamanījis, pēc savas pieredzes.

R: Nu, varbūt tas ir tā, ka nestrādā, bet, ja ir viens grafiti uz sūdiņā vietā uz... Tikpat labi kāds ir kaut ko uzkrāsojis un, liekas, ka, jā, laba vieta, bet citiem tā liekas sūdiņa vieta un viņi tur vienkārši neko nedara.

I: Āāā, nu, ka tā teorija zaudē savu pamatu tāpēc, ka citiem ir citas...

R: Tā ir vienkārši slikta vieta – kaut kāds mazs sūdiņš meža vidū vai kaut kāds *tags* uz betona, vai kādā parkā... Kur ir tā trase... Mežciema trase? Vai kā viņu tur? Kur mēs braucām ar riteņiem pa to trasi, kur dzērām alu vēl, atceries? (*pievēršies trešajai personai*)

I: Biķernieku trase?

R: Biķernieku trase! Tur ir dažādi objekti, uz kuriem arī var uzpūst kaut ko, bet... Tur ir šādi tādi grafiiti, bet nekā laba.

I: Tā nav tāda vieta, sanāk, ja?

R: Jā! Tas vienkārši nav aktuāli, jā! Tā ir sūdīga vieta!

I: Jo tur maz cilvēku apgrozās un...

R: Jā! Labāk to krāsu iztērēt kaut kur labākā vietā.

I: Skaidrs, labi. Piemēram, Dainis Rudens darbi... Tātad par to, cik lielā mērā, Tavuprāt, ielu māksla ir ielu māksla, ja tā ir atļauta? Ja tā ir legāla.

R: Nu, kā ir *true* un nav *true*! (*smejas*) Tā ir ielu māksla, bet tas vienkārši nav *true*! (*smejas*) Es zinu, daudzi tā domā! Nu, daudzi arī tā nedomā.

I: Tieši tāpēc es arī jautāju.

R: Manuprāt?

I: Jā! Tātad Dainis Rudens man pagājušajā gadā intervijā arī pateica to, ka viņš sevi uzskata par legālu ielu mākslinieku. Un tas man uzreiz liekas diezgan interesanti...

R: Vai viņš var sevi saukt par ielu mākslinieku?

I: Jā! Un vai to, kas ir legāls... Piemēram, Saule, Pērkons, Daugava. Tas ir reāli grafiiti darbs. Bet tajā pašā laikā...

R: Nu, saksofona spēlētājs pie Mc Donalda arī ir ielu mākslinieks.

I: Mēs šobrīd tieši par vizuālajiem...

R: Jā, jā, nē... Vienkārši, viņš arī ir tikpat labi legāls, cik nelegāls. Viņš to dara, viņš pelna naudiņu. Vai ir atšķirība, vai viņš par to saņem naudu vai nesaņem? Vai ir atšķirība, vai Rīgas Dome viņu ir nolīgusi, vai nē?

I: Nu, jā, bet Tu teici, par to *true* un *netrue* – tie, kas ir *true* un tie, kas nav *true*. Tad sanāk, ka Dainis Rudens nav vienkārši *true*?

R: Tu vērtē... Kas tev ir būtiskākais. Vai tā ir slava, vai tas, ka tu to dari pa nakti. Nu... Viņam tas ir salīdzinoši vieglāk kā naktī izdarīt to pašu apjomu un nelegāli, un tev jāizdara to tā, lai neviens to nepamana, tas ātri jāizdara. Un tas ir nesalīdzināmi vieglāk izdarīt, to, ko viņš dara. Un, protams, ja tu esi ieguldījis riktīgu laiku, pūles un enerģiju, un naudu, un nakts miegu, ja tev nākamajā dienā jāiet uz darbu vēl, un uztaisījis kādu lielu darbu kaut kur kādā redzamā vietā. Un viņš to vienkārši dara dienas laikā un saņem par to naudu, un viņam ir tik daudz laika, cik viņš grib. Protams, tu jūties tā „Ahhh, kāpēc man tā nav, ahhh! Kāpēc es tā nevaru?” Viņam tas ir vienkāršāk, nu! Cilvēkiem ir skaudība.

I: Bet, Tavuprāt, atļauta ielu māksla ir ielu māksla? Tikmēr, kamēr viņa ir ar Būvvaldi apstiprināta, ar Ušakova parakstu...

R: Tas jau droši vien nebija apstiprināts...

I: Kas tieši?

R: To jau īpašnieks tikai apstiprina. Vai arī nē?

I: Piemēram, Saule, Pērkons, Daugava – viņam ir bilde ar Ušakovu – Kiewie, Rudens, Ušakovs – visa kompānija. (*smejas*)

R: Kiewie fotografējās ar Ušakovu?

I: Nē, Kiewie, man liekas, tur nebija...

R: Ak, es jau domāju! (*smejas*) Nē, viņš to ir darījis, jā, nu, es zinu, ka viņš arī to darīja, bet, es ceru, ka viņš nefotografējās ar Ušakovu.

I: (*smejas*) Tātad, Tavuprāt, ielu māksla – legāla – ir ielu māksla? Nerunājot par Daini Rudeni, arī, piemēram, nu... Es nezinu... Nu, jā, viņš ir tāds uzskatāmākais piemērs. Bet, jā, Tu teici, ka Melburnā ir vesela pilsētiņa, kur tas viens *džeks* to dara

un visi zina, ka viņš to dara. Viņš nav noslēpies tā kā Banksijs. Visi zina, ka viņš to dara un visiem tas patīk...

R: Jā!

I: Bet tas nav atļauts tajā pašā laikā...

R: Nu, tas ir smuki! (*smejas*) Nu, cilvēki... Tas ir tā kā sociāls balsojums, vai to atstāt, vai nē, vai nosodīt, vai krāsot ciet, vai nē. Ai, sarežģīta tēma, par šito mēs varam citā brīdī parunāt, jo... Par to, ka tas ir sabiedrisks īpašums un sabiedrībai ir balss par to, vai to atstāt, vai neatstāt. Bija viens eksperiments. Ir tā uzlīme. Bija vilciena perons, stacija, uz viņa salīmētas visādas uzlīmes – kurš grib, uzlīmē tur uzlīmi – vienkārši tāda vieta, kur visi uzlīmē uzlīmes. Un ik pa laikam noplēš tur nost apsargs vai cilvēki. Tur jebkurš var, tu vari pieiet klāt, noplēst uzlīmi nost, ja tev nepatīk, ja tur kaut kādas narkotikas slavē – tu vari aiziet un noplēst nost un tas visticamāk arī ātri pazudīs. Bet cilvēki uz baltām lapiņām izprintēja dzejolišus – smukas četrindītes vai divrindītes, vai kaut ko tādu un arī līmēja. Un tajā laikā, kad apsargam vai sētniekam jānoplēš vienreiz mēnesī, tad tās palika, citas noplēsa. Par to, ka tas arī ir, ka sabiedrība arī var izvēlēties, vai to atstāt, vai aizkrāsot. Kad viņi arī ņem līdzdalību tajā pasākumā.

I: Jo viņi jau ir mērķauditorija tam pasākumam, principā...

R: Jā, jā, jā. Nu, ka visiem vajag līdzdarboties pie tās vides. Un, ka tas veicina labākas vides izveidošanos. Viens kaut ko pieliek un, ja cilvēkiem nepatīk, tad var atņemt. Un par to, vai tas ir *true* vai *netrue* un vai tā ir ielu māksla – jā, tā ir ielu māksla, labi! (*smejas*)

I: Labi, tad tā ir ielu māksla! (*smejas*) Tad kādi ir tie iemesli, kādēļ Rīgas ielu mākslinieki zīmē? Vai tā ir popularizēšana, vai tas ir sabiedrības viedokļa mainīšana?

R: Tas ir viss! Tas ir jebkas! Cilvēks var būt piedzēries un uzkrāsot kaut ko tāpēc, ka viņš tā jūtas tajā brīdī. Iemesls varbūt jebkas, tiešām. Tas ir arī, kāpēc cilvēki iet uz darbu...

I: Kāpēc Tu to dari? Tu jau man pagājušajā gadā arī teici par to, lai parādītu kaut kādu savu pienesumu...

R: Jā, man patīk ietekmēt vidi sev apkārt, man patīk dzīvot tādā vidē, kur es kaut ko... Es gribu justies piederīgs tai videi, tas ir veids, kā es to izrādu.

I: Teritorijas iezīmēšana? (smejas)

R: Nu, nē! Man patīk padarīt to vietu, kur es dzīvoju, par mājām. Ielikti sevi iekšā kaut kur. Ka „O, mēs tur tonakt gājām, un bija interesanti”, iepazīt pilsētu, pastaigāt apkārt un atstāt kaut ko aiz sevis, vēlams, smuku. Un, es nezinu, varbūt analogija, kas tikko ienāca prātā. Kāpēc cilvēki iet uz darbu – arī dažādi iemesli – lai noraktos darbos vai viņiem vienkārši patīk to darīt. Jo daudzi arī grafiti uztver kā darbu, jo viņiem tas ir pat kā atkarība, viņi nevar to izturēt, ja viņi nav uzpūtuši grafiti. Vai viņiem vienkārši patīk to darīt, varbūt viņiem nav nekā cita, ko darīt. Tās ir visdažādākās motivācijas. Mārketings. Vienotības stencili uz asfalta – ahhh! (*saviebjas*) Ja atceraties, bija.

I: Jā, jā, jā. Par to mārketingu arī diezgan interesanti...

R: Tas ir viens no līdzekļiem. Tas ir medijs. Tas ir... Būtībā, stencils, grafiti, ielu māksla – tas ir medijs. Nezinu, 4. vara to sauc, ja? Vai 5.? 4.?

I: Tad tas ir medijs, kā nodot... Principā, motivācijas var būt visdažādākās...

R: Nu, agrāk vilka krustus uz durvīm Atēnās, kad... Pag, Jēzus kad bija, tad vilka krustus uz durvīm, ja? Tie, kas bija ticīgie... Ar krītu. Ja? Ārā.

Trešā persona: Tiem, kam bija mēris, krustus vilka. Un tas bija viduslaikos.

R: Āāā, tiem, kam bija mēris, krustus vilka... Vai! (*smejas*) Labi...

I: Tātad tiem, kuriem bija mēris...

R: Vilka krustus, jā... Tas viss, būtībā, sanāk Senā Grieķija, kad uz ielas uzlika aktuālu informāciju – viņi iegravēja sienas to, kas ir noticis. *Ῥίπα*, avīze, protams ne jau tik bieži un tā, bet informāciju iegravēja sienās. Nu, tas ir mediju veids, kā informāciju nodot...

I: Sabiedrībai...

R: Jā...

I: Iemesli ir viennozīmīgi vai nav viennozīmīgi? Nu, tās motivācijas?

R: Tikpat labi katram sava. Var jau iedalīt tur *bišķ* lielākās kategorijās.

I: Piemēram, kādās?

R: Slava, māksla, atpazīstamība...

I: Teritorija?

R: Jā, teritorija, jā. Politiski, sociāli aktuālas tēmas.

I: Kaut kādas pamācības? Pie 15.trolejbusa galapunkta ir tāds stencils „Nepadirs bērniņu!”

R: Ā, jā, jā, tas ir labs, tas ir riktīgi labs! Man patīk Kuģu ielas un, nu, tur, kur Kuģu iela krustojas ar to ielu, kas nonāk no Akmens tilta nost...

I: Valguma iela?

R: Valguma iela, jā?

I: Man liekas, ka Valguma iela...

R: Tur ir viena tāda elektrības māja vai, es nezinu, kā to pieturu sauc, kad brauc prom no centra, tur ir tāds uzraksts „Nepird ar pilnu dirsu!” (*smejas*)

I: Jā, tas arī redzēts... Nu, un tagad par tādu nopietnāku tēmu – vai, Tavuprāt, ielu māksla Rīgā sekmē vai kavē Rīgas pilsētvides attīstību?

R: Kas ir pilsētvide?

I: Tā ir Rīga. (*smejas*) Rīgas pilsētas attīstību...

R: Rīgas pilsētas attīstību? Kādās sfērās? Visās vai kaut kādās tur...

I: Nu, tā tīri vizuāli, piemēram.

R: Rīgas pilsētas attīstību... Ja Rīgas pilsētā ietilpst arī tās iedzīvotāji, tad tas tikai sekmē attīstību. Jo, ja Rīgas pilsēta ir ieinteresēta, ka iedzīvotājs – tas cilvēks attīstās. Viņš jau attīstās ar to savu zīmēšanu un grafiti pūšanu. Tas cilvēks paliek gudrāks, viņam tie darbi

paliek labāki un labāki. Ja tas cilvēks ir Rīgas pilsētas sastāvā un viņš attīstās, tad tas pieder pie pilsētas attīstības, jā.

I: Un par tādu vizuālo. Piemēram, Tu sākumā arī teici par to Eduarda Smiļģa zīmējumu. Piemēram, ja tur būtu vienkāršs parasts, nodilis tunelis, bet tur tagad ir tāds skaists Eduarda Smiļģa zīmējums, attēls. Tad... Kā lai to pasaka... Nu, tas ir labāk?

R: Kā Tev liekas?

I: Kā Tev liekas?

R: Kā Tev liekas? Es pirmais pajautāju! (*smejas*)

I: (*smejas*) Bet es esmu pētnieks šeit!

R: Bet man ir priekšroka!

I: Nu, man tas liekas labāk, jā!

R: Redzi, man arī, nu!

I: Tad es varu secināt arī pēc sevis, ja man šķiet, ka tādi darbi attīsta, tad, Tavuprāt, arī attīsta? (*smejas*)

R: Nu, ko attīsta? Tev patīk to redzēt un viss! Nu...

I: Tas pats Saule, Pērkons, Daugava vai Sarkanā meitene, vai tas pats Grey Kiewe... Viņi sekmē? Tavuprāt, viņi kaut ko labu dara? (*smejas*)

R: Attīstība un kaut kāda izaugsme tas vienmēr iet kopā ar... Kāpēc tev jābūt pozitīvi noskaņotam, kāpēc tev jāsmaida, kāpēc tev jāklausa vairāk pozitīvās lietas nekā negatīvās, tāpēc, ka tas veicina izaugsmi. Ja tu būsi priecīgs cilvēks, tu piesaistīsi labas kaut kādas idejas, labas nodarbes. Tev jābūt pozitīvi noskaņotam, lai ietu uz priekšu. Vienmēr... Kā arī mārketingā vai pārdošanā tu nedrīksti teikt „Jā, bet kaut kas, kaut kas...”, tev jāsaka „Jā, un vēl, vēl...”. Labi šitais kaut kā negāja kopā! Bet... Jābūt pozitīvi noskaņotam, lai būtu kaut kāda izaugsme. Un šis dod pozitīvu noskaņu man, pozitīvas emocijas.

I: Piemēram, Tavuprāt, tie lielzmēra darbi var mainīt sabiedrības viedokli par grafiti un ielu mākslu?

R: Kas var mainīt viedokli?

I: Nu, tas, ka tie darbi ir labā vietā, tie ir skaisti un viņi to māju izdaiļo nevis...

R: Jā, nu, būtībā, ja kaut kas pozitīvs no tā atlec, tā būs izaugsme. Ja tu ir kaut kas tāds, ka cilvēkos raisa kaut ko negatīvu, tur, kur būs kaut kāda negatīva emocija, vispār arī dzīvē, tur nebūs izaugsmes, tas apstāsies, tas izbeigsies. Bet, tikko tur ir kaut kas pozitīvs, kaut kas iepriecina, kaut kas kaut ko uzlabo, kādam paliek labāk, tad tas aizies uz priekšu. Tikpat labi tas grafiti padara to cilvēku priecīgu un viņam rodas iedvesma dzīvē kaut ko citu darīt – tā arī ir izaugsme gan tam cilvēkam, gan pilsētai vai biznesam, vienalga. Tāpat grafiti jau arī lēnām kļūst par biznesu šur tur. Un viss, kur ir kaut kas pozitīvs, tur būs izaugsme. Vienkārši dzīvē tā ir, tas nav tikai grafiti. Un, ja tas rosina kaut ko pozitīvu, tad tas attīstīsies un, un, un... Nu, attīstība jau vienmēr ir uz labu. Tas jau vairs nav svarīgi, vai... To jau nevar dalīt – laba vai slikta attīstība – attīstība vienmēr ir tikai laba.

I: Skaidrs. Vai, Tavuprāt, varbūt ir iespējami kaut kādi veidi, kā tieši ielu māksla var sekmēt Rīgas kā pilsētas attīstību? Vai nav tādu veidu? Kā Tu domā? Vai vispār ir iespējams, ka ielu māksla kaut ko attīsta... Pilsētā. Tieši Rīgu, šajā gadījumā.

R: Ja mēs cilvēku skaitām pie pilsētas klāt, tad jā!

I: Sabiedrība ir daļa no pilsētvides, jā...

R: Tad tas ir viennozīmīgi. Jo māju jau tas neattīstīs. Tas attīstīs cilvēkus. Un, ja cilvēks ir daļa no pilsētas, tad tas noteikti attīsta. Ja cilvēki to dara, tad, es domāju, tas ir jāatbalsta. Tas ir tāpat kā vecāki savam bērnam... Tas bērns – vienalga, ko viņš dara – tu viņu atbalsti, nu! Nu, pilnīgi vienalga! Viņš smērē kakas uz sienām... Nu, labi, tā, nē, bet... (*smejas*) Viņš pēkšņi izdomās lasīt grāmatas par medicīnu, kaut kādu anatomiju 6 gadu vecumā – nu, lai viņš to dara, nu, uzmundrini viņu! (*smejas*) Viņš tagad taisīs kaķu bļodiņas – nu, labi, dari to, nu lai tev sanāk! Ja cilvēki tur to grafiti taisa, nu lai! *Davai*, taisiet! Tas aizvedīs kaut kur labi!

I: Tas izvedīs labi? Kur tas labi aizvedīs?

R: Tas cilvēks radoši izpaužas. Viņam no sākuma nesanāk. Bet, ja tu to dari, tad... Jebkura lieta, ko tu dari pietiekami ilgi, tev sāks padoties. Un, ja cilvēks grib tā izpausties? Nu, nav visi vienādi! Grafīti mākslinieki. Nu, viņiem ir... Labs grafīti mākslinieks kļūst ar laiku, bet... Tas pats Žans Mišels **Basque (neskaidri runā)**, nezinu, kā viņu pareizi izrunā. Viņš sāka ar grafīti uz ielām, un viņš bija *krutāks* par Endiju Vorholu Endija Vorhola laikā. Pats Endijs Vorhols sāka... Nu, viņam arī ir grafikas elementi tur iekšā. Tas pats Saki... Ai, par to es nerunāšu.

I: Kāpēc Tu par viņu nerunāsi?

R: Jo es par to maz zinu.

I: Sanāk, ja attīstās sabiedrība, attīstīsies arī pilsēta?

R: Tas nav viegli to grafīti uzpūst – krāsas jāizdomā, vieta jāizdomā, kā tas izskatīsies – vai labi. Tas cilvēks kaut ko domā, dara un tā viņš attīstās. Viņš pēc tam var jebkur, kas ar to saistās... Tajā sfērā... Viņš sāk ar grafīti, varbūt viņu tas dzīvē aizved pie kaut kā riktīgi nopietna, un viņš grafīti vairs nekad nedara, bet tas viņam sākums ir bijis. Kāpēc to neveicināt? Nu, labi, tas var arī slikti... Jā, tur... Ai, tās ir muļķības, ka tas vienmēr beidzās ar nāvi! Visi tur: „O, viņš tur grafīti mākslinieks, nositās ar vilcienu!” Cik tādi ir notikuši? Cik? Pēdējo 10 gadu laikā kādi divdesmit gadījumi tādi ir bijuši? Un cik grafīti cilvēku nodarbojas pasaulē – nu, tūkstošiem, nu! Un tas, ka viens tur pakrita zem sliedēm... (*smejas*) Un, un, un... Tas jau aizved dzīvē. Tas ir tā kā posms vai sākums vai kaut kas. Bet tas nekad nebeidzas ar to. Tāpat tie cilvēki tur kaut kādas drēbes dizainē vai ko, kaut kādas grafikas veido. Un būtu stulbi tam bērnam pateikt: „Nē, nedari to lietu, ko Tu tagad dari!” Ko tu zini, varbūt tas viņu dzīvē aizvedīs ļoti tālu. Nu, jā, tas ir viens tāds posms, un būtu stulbi to neatbalstīt, jo tas var aizvest pie labām lietām.

I: Vai tā visa uz ielām pūšana ir katram posms vai... Posms, dzīvesveids?

R: Iedod bērnam zīmuli, pirmais – viņš pie sienas iet! Pirmā lieta! Tu viņam iedosi lapu un krītiņu, viņš ies pie sienas. Tas būs pirmais! Tas ir fakts!

I: Īstenībā, jā! (*smejas*)

R: Tā kā, teiksim, tas ir katram posms tāds dzīvē.

I: Jā, bet tieši tas grafiti. Skaties, Tu strādā darbu, bet tāpat Tu ej naktīs pūst stencilu. Tev vairs nav posms, tas Tev ir hobijs. Tas ir Tavs viens no veidiem, kā...

R: Pagaidi kā mēs... Viss ir posms dzīvē. Paga, kā Tu to domāji?

I: Es iedomājos tā, Tu pateici par to posmu, es to sapratu tā, ka kaut kādiem grafiti vai ielu māksliniekiem ir dzīves posms, kad viņi vienkārši ar to nodarbojas. Un tad tas vienkārši pazūd vai tā, Tu to nedomāji?

R: Tas transformējas kaut kur citur. Vai labākos grafiti, vai citās pasaulēs, vai mākslas šovos, vai dizainā, grafikā, vai... Varbūt tas cilvēks pēkšņi izdomā, ka tas ir slikti, un krāsos ciet citu darbus... Visus pasaulē darbus grafiti... (*smejas*) Un viņš iet un krāso ciet visu, ko redz.

I: Es skatījos vienu dokumentālo filmu, kur bija kaut kas stipri līdzīgs.

R: Jā, jā, viens čalis – Gorilla - viņš ir Antigrafiti Gorilla Amerikā, Losandželosā. Viņš krāso ciet. Tas ir viņa dienas darbs – krāsot ciet grafiti.

I: Jā, jā, bet agrāk viņš pats viņus zīmēja.

R: Vai tad?

I: Jā!

R: To gan es nezināju!

I: Viņš bija sācis Ņujorkā zīmēt un pēc tam, kad viņš pārcēlās uz Losandželosu, tad bija tas, ka viņš vienkārši sāka viņus visus zīmēt ciet. Ne savējos vairāk, bet, jā, ar to viņš nodarbojās. (*smejas*)

R: Jā, nu, tas transformējas kaut kur citur. Enerģijas nezūdamības likums.

I: Varbūt ir kaut kas vēl, ko Tu vēlies pastāstīt, ko es Tev...

R: Tas ir viss?

I: Nu, pagaidām, jā, bet varbūt ir vēl kaut kas ko Tu tieši par Rīgu esi kaut ko pamanījis, liekas, interesanti? Varbūt Rīga ar kaut ko īpaši izceļas?

R: Nē! Ar to, ka atpaliek. (*smejas*)

I: Jā, starp citu, kāpēc Rīga atpaliek no šī visa pasākuma?

R: A, cik Rīgā ir tādas sienas, kur var iet un dienas laikā zīmēt, ko gribi? Piemēram, ir Somijā tāds vietas pilsētā tas ir rūpniecības rajonos, kur viņiem ir tā: „Šī, lūk, ir siena, no šī līdz šim metram jūs varat darīt šeit ko jūs gribat!” Un cilvēki iet tur un apsēžas, parunā, ko viņi grib darīt, ko negrib, kā viņi zīmēs, ko zīmēs, un iet un dara, un zīmē! Cik tādas ir Rīgā?

I: Bet tas atkal arī noved pie tā jautājuma, ka tā ir atļauta ielu māksla. Cik tad tā ir ielu māksla, ja tā ir atļauta?

(*pauze*)

I: Tagad man transkriptā būs rakstīts „pauze” slīprakstā. (*smejas*) Nē, es to pilnībā atbalstu, ka ir tādas konkrētas vietas. Bet tas ir atļauts! Un tur parādās tāda diezgan interesanta lieta – kamēr tā ir atļauta – vai tā ir ielu māksla?

R: Vai tā ir ielu māksla?

I: Ja tā ir atļauta, jā. Arī tajās vietās, kur tas ir, piemēram, rūpniecības rajons...

R: Jā, tā ir ielu māksla, bet citādāka. Nu, jā, jā, jā... Manuprāt! Es jau varu diskutēt, vai tas ir *true* vai nav...

I: Bet, nu, tas ir *true*?

R: Nu, tur viedokļi dalās. Manuprāt, jā! Manuprāt, tas it *true*, bet tur katram var būt cits viedoklis. Galvenais, ka ir viedoklis! Ha!

I: Un Tavs viedoklis ir tas, ka tas ir *true*?

R: Jā!

I: Skaidrs! Tas ir tas, ko es gribēju noskaidrot!

R: Un... Vai Rīga ar kaut ko izceļas? Jā! Ar to, ka viņa bremsē šito visu! Un, es uzskatu, ka tas var aizvest pie daudzām labām lietām, tas atsevišķos gadījumos var aizvest pie sliktām

lietām, bet tāpat var alkohols. Alkohols arī var palīdzēt atslābināties un tā, bet tas var aizvest pie daudzām sliktām lietām arī...

I: Pie kādām sliktām lietām var aizvest ielu mākslas attīstība Rīgu?

R: Kā pilsētu tas var... Nu, individuāli cilvēku aizvest pie sliktām lietām, un, ja viņš ir daļa pilsētas, tad arī tādā ziņā. Jebkas var dzīvē aizvest uz sliktos ceļos. Tu vari, būtībā, jā, parūpēties par to, lai tas aizved kaut kur pareizi, nodrošinot... Tā kā atbalstu dot tam visam. Piemēram, tas bērns kaut ko dara un, ja tu viņu neatbalsti visu laiku, bet tā ir viņa kaislība, tad viņš noslēgsies un viņu vadīs nepareiza motivācija, ka vajag par spīti visiem vai „man neviens neļauj, bet man tas patīk un es būšu kaut kāds...” Un kad viņš nejūt nekādu atbalstu, viņš jūtas pamests un viens, un viņš tur to visu dara bez maz vai ar negācijām. Tad tas var arī slikti novest. Bet, ja tu atbalsti visu laiku un iedrošini un „Re, kur ir vieta, kur tu to vari darīt! Un mēģini! Un aiziet! Varbūt sanāks kaut kas labs!”, tad tas cilvēks koncentrējas uz pozitīvajām lietām, tas var aizvest pie kaut kā laba.

I: Un, ja, piemēram, atvēlētu kādu pilsētas daļu...

R: Jā, jā, vajag, būs labi!

I: Tātad, ja, piemēram, atvēlētu kaut kādu daļu Rīgā, kaut kādu konkrētu vietu. Tas mainītu pārējās Rīgas izskatu? Vai zīmētu arī visur kaut kur citur un tur?

R: Protams, jā!

I: Tad nebūtu tā, ka Rīga pēkšņi paliek tukša no...

R: Nē, nē, noteikti nē!

I: Tad tur viņi vienkārši pa dienu varētu zīmēt, ja? Un naktīs tāpat ietu apkārt.

R: Jā!

I: Skaidrs. Vai ir vēl kaut kas, ko vēlies pateikt?

R: Tā kvalitāte jau uzlabojas! Un, ja pa dienu to varētu darīt.

I: Tad tā būtu tāda treniņu vieta?

R: Jā! Bet tas uzlabotu kvalitāti citur! Kas, manuprāt, ir labi! Protams, tas paņemtu kaut kādu procentu nost no pilsētas. Bet tas būs tāds, kas pie RCHV uzraksts „Noriks” ar zilu marķieri. Tas čalis droši vien vairs nerakstītu uz ielām. (*smejas*) Vai tas ir labi? Īstenībā, jā! (*smejas*)

I: Paldies! Ar to arī noslēgsim interviju! (*smejas*)

Empīriskās daļas izstrādes vadlīnijas

Vadlīnijas, intervējot māksliniekus:

1. Kā Rīgā izpaužas ielu māksla?
2. Kādi ielu mākslas un grafiti veidi ir sastopami Rīgas pilsētvidē? Kādi ir plašāk zināmie un izplatītākie ielu māksla veidi Rīgā?
3. Vai Rīgā ir iespējams novērot Sasisto logu teorijas fenomenu? Ja jā – kā tas izpaužas?
4. Cik lielā mērā ielu māksla ir ielu māksla, ja tā ir legāla?
5. Kādi ir iemesli, kādēļ ielu mākslinieki darbojas?
6. Kādi ir iespējamie veidi, kā ielu māksla var sekmēt Rīgas pilsētvides attīstību?

Vadlīnijas, intervējot arhitekti:

1. Vai ielu māksla traucē Rīgas pilsētvides attīstībai? Ja jā – kā?
2. Kādi ir iespējamie kompromisi starp ielu māksliniekiem un par pilsētvidi un tās apbūvi atbildīgajām personām/institūcijām?
3. Vai Rīgā ir iespējams novērot Sasisto logu teorijas fenomenu? Ja jā – kā tas izpaužas?
4. Kā legālā ielu māksla saistās ar Rīgas pilsētvides attīstību?
5. Kādi ir iespējamie veidi, kā ielu māksla var sekmēt Rīgas pilsētvides attīstību?

Novērojuma vadlīnijas:

1. Izprast ielu mākslinieka darbības pirms došanās ielās;
2. Novērot ielu mākslinieka maršruta izvēli;
3. Novērot, kā tiek izvēlēta vieta, kur tiks veidots ielu mākslas darbs;
4. Izzināt ielu mākslinieka iepriekšējo pieredzi, veicot šīs pašas darbības;
5. Novērot procesu, kā top ielu mākslas darbs.